

De onzichtbare koffer van het getraumatiseerde kind

Afstudeeronderzoek naar knelpunten in het begeleiden van getraumatiseerde kinderen die te maken hebben gehad met psychische mishandeling.

Naam: Dominique van den Berg
Studentnummer: 0863140
Datum: 10-06-2016

TriviumLinden
Jeugd & Opvoedhulp

Colofon

Titel

De onzichtbare koffer van het getraumatiseerde kind.

Ondertitel

Afstudeeronderzoek naar knelpunten in het begeleiden van getraumatiseerde kinderen die te maken hebben gehad met psychische mishandeling.

Auteur

Dominique van den Berg
Studentnummer: 0863140

Opleiding

Pedagogiek
Minor Jeugdzorgwerker
Instituut voor Sociale Opleidingen
Hogeschool Rotterdam

Opdrachtgever

TriviumLindenhof
Locatie: Gezinshuizen Nieuwe Stijl
Regio: Rotterdam Rijnmond

Afstudeerbegeleider vanuit instelling

Ellen Stolk - van der Toorn
e.stolk@triviumlindenhof.nl
06-18256328

Afstudeerbegeleider vanuit school

P. Pronk
p.g.l.pronk@hr.nl

1ste Beoordelaar

P. Pronk

2de Beoordelaar

H. Kroonsberg

Voorwoord

Voor u ligt het afstudeeronderzoek 'De onzichtbare koffer van het getraumatiseerde kind'. Dit onderzoeksverslag is tot stand gekomen voor het afronden van mijn studie Pedagogiek aan de Hogeschool van Rotterdam. In mijn derde studiejaar heb ik stagegelopen binnen TriviumLindenhof op de crisisopvang voor jonge jeugd in Hoek van Holland. Vanuit mijn stage signaleerde ik dat het doorplaatsen van getraumatiseerde kinderen naar gezinshuizen soms moeilijk verliep. Naar aanleiding van een gesprek met een leidinggevende is naar voren gekomen dat binnen TriviumLindenhof de nieuwe methode 'trauma-georiënteerd' werken nog niet voldoende geïmplementeerd is, waardoor medewerkers van TriviumLindenhof deze methode nog niet voldoende inzetten tijdens de begeleiding. In opdracht van TriviumLindenhof heb ik een onderzoek gedaan naar de begeleiding van getraumatiseerde kinderen binnen de gezinshuizen Nieuwe Stijl in regio Rijnmond. Het onderzoek richt zich daarbij op trauma's voortkomend uit psychische mishandeling.

Tijdens het afstudeeronderzoek heb ik veel nieuwe inzichten verkregen die ik kan meenemen in de toekomst. Gedurende het onderzoek heb ik hulp gehad om tot deze nieuwe inzichten te komen. Bij deze wil ik mijn afstudeerbegeleider Ellen Stolk bedanken voor het mogelijk maken om een onderzoek binnen TriviumLindenhof uit te kunnen voeren. Daarnaast wil ik mijn afstudeerdocenten vanuit de Hogeschool Rotterdam, Patrick Pronk en Hanneke Kroonsberg bedanken voor het delen van hun deskundige begeleiding tijdens het onderzoek. In het bijzonder wil ik alle betrokken professionals van TriviumLindenhof bedanken. Dankzij hen heb ik alle data verkregen wat het mogelijk maakte om het onderzoek uit te voeren en tot een aanvullend beroepsproduct te komen.

Ik wens u veel leesplezier.

Dominique van den Berg
's-Gravenzande, juni 2016

Summery

The counseling of children who have suffered from traumatic psychological abuse was researched. The following question was key to this research: "How can the professionals of the new style of family homes create a pedagogic environment in order to support the traumatized children aged 4 to 12 years in processing their traumas resulting from psychological abuse?". In a pedagogic environment the professional need to recognize the needs of the traumatized children and act accordingly.

Insights of the impact of a trauma and psychological abuse of a child were acquired through this research. The researcher has researched how counseling of traumatized children work, how the professionals experience the work with traumatized children and which skills were used by the professionals. According to the method trauma-informed care there are five very important skills in the counseling of traumatized children: the professionals need to understand the impact of a trauma on a child, the professionals need to create a safe environment, the professionals have to assist children in reducing overwhelming emotions, the professionals have to help children make new meaning of their trauma history and address the impact of trauma and subsequent changes in the child's behaviors, development and relationships. TriviumLinden Hof want to implement the five skills of trauma-informed care into their organization. The results of this research show that the professionals of the new style of family homes don't have sufficient knowledge about the method trauma-informed care. In addition, it appears that the professionals are not competent enough to carry out the skills in the right way. The results have been required through individual interviews and analyzing surveys.

The following conclusion can be drawn out of the literature study, the individual interviews and the surveys: the professionals haven't developed enough knowledge and skills to work with traumatized children, this results into a disconnection between the professionals and the children. It also results in insecurity which reflects in not acting, hesitating to act and not knowing how to act. In addition, there can be concluded that a trauma resulting from psychological abuse can have a major impact on the mental state and development of a child. Especially the social-emotional development is often disrupted. The results of this research show that the professionals don't do enough to stimulate the social-emotional development of the traumatized children.

In response to the conclusion a few recommendations were given for improving working with children who are psychologically abused. The first recommendation that can be done is that the professionals should have more knowledge about the impact of a trauma on a child. Besides that, the professional should have more knowledge about how she can handle the behavior of the traumatized children. A second recommendation concerns the skills of the professionals, these should be improved. When the professionals have learned how to use the skills, they can accomplish the needs of the traumatized children. In this way a pedagogic environment can be created that supports and helps the traumatized children. To realize this the professionals need to do specific activities with the children which stimulate the social-emotional development, the professionals should be trained in trauma-informed care and the professionals need to talk with the children about the past to give new meaning of their traumatic history.

The researcher has made a product which contributes the improvement of the professionals' care. The product consists of an information book with educational materials like information, worksheets and activities. The book can be used as a tool during the counseling of traumatized children.

Samenvatting

Er is onderzoek gedaan naar het begeleiden van getraumatiseerde kinderen, die een trauma hebben opgelopen vanuit psychische mishandeling. Hieruit is de volgende onderzoeksvraag tot stand gekomen: “Hoe kunnen de gezinshuisouders Nieuwe Stijl een pedagogisch basisklimaat creëren om zo de getraumatiseerde kinderen in de leeftijd van 4 tot 12 jaar te ondersteunen in het verwerken van hun trauma voortkomend uit psychische mishandeling?”. In een pedagogisch basisklimaat wordt er door de gezinshuisouders ingespeeld op de behoeftes van het getraumatiseerde kind.

Middels dit praktijkonderzoek is er inzicht verkregen in wat de effecten van een trauma voortkomend uit psychische mishandeling op een kind zijn. Daarnaast is er gekeken naar wat voor begeleiding de gezinshuisouders inzetten, hoe de gezinshuisouders de begeleiding van getraumatiseerde kinderen ervaren en welke vaardigheden de gezinshuisouders tijdens de begeleiding inzetten. Binnen de methode trauma-georiënteerd werken staan vijf hoofdvaardigheden centraal: het begrijpen van de effecten van een trauma, een veilige omgeving creëren, omgaan met gevoelens en gedrag, verbindingen leggen en herstel bevorderen en voor jezelf zorgen. TriviumLindenhof wil dat deze methode breder geïmplementeerd wordt en dat de gezinshuisouders vanuit deze methode werken. Uit de resultaten is gebleken dat de gezinshuisouders nog niet voldoende kennis over de methode trauma-georiënteerd werken hebben. Daarnaast blijkt dat de gezinshuisouders de vaardigheden die horen bij het trauma-georiënteerd werken nog niet voldoende beheersen. De vaardigheden: het begrijpen van de effecten van een trauma, omgaan met gevoelens en gedrag en het bevorderen van herstel zijn nog niet voldoende geïmplementeerd. Deze resultaten zijn verkregen op basis van het uitvoeren van enquêtes en individuele interviews.

Uit de resultaten van het literatuuronderzoek, de enquêtes en de interviews kan de volgende conclusie getrokken worden: de gezinshuisouders hebben nog niet voldoende kennis en vaardigheden ontwikkeld over het werken met getraumatiseerde kinderen, waardoor zij niet voldoende kunnen aansluiten bij de behoeften van de getraumatiseerde kinderen. Hierdoor ontstaat er handelingsverlegenheid wat zich uit in niet handelen, twijfelen om te handelen en niet weten hoe te handelen. Daarnaast kan er geconcludeerd worden dat een trauma voortkomend uit psychische mishandeling een grote invloed kan hebben op de mentale gesteldheid en de ontwikkeling van kinderen. Vooral de sociaal-emotionele ontwikkeling komt onder druk te staan. Uit de resultaten kan geconcludeerd worden dat de gezinshuisouders hier te weinig specifieke begeleiding voor bieden.

Naar aanleiding van de conclusies zijn er een aantal aanbevelingen gedaan ter bevordering van de beroepspraktijk. De eerste aanbeveling die gedaan kan worden, is dat de gezinshuisouders meer kennis moeten krijgen over de impact van een trauma op een kind en over hoe de gezinshuisouders hier mee om kunnen gaan. Een tweede aanbeveling is dat de professionele basisvaardigheden van de methode trauma-georiënteerd werken eigen gemaakt moeten worden, zodat de gezinshuisouders aan kunnen sluiten bij de behoeften van de getraumatiseerde kinderen en de handelingsverlegenheid verdwijnt. Als deze aansluiting gevonden wordt, zal er een pedagogisch basisklimaat gecreëerd worden. Het volgen van de training ‘werken met getraumatiseerde kinderen’, het uitvoeren van specifieke activiteiten met de kinderen en met de kinderen praten over het verleden zouden handvaten kunnen bieden om het herstel van het trauma te bevorderen.

Uit de aanbevelingen is een beroepsproduct ontstaan wat bijdraagt aan de verbetering van de beroepspraktijk. Het beroepsproduct betreft een informatieboekje met educatief materiaal, werkbladen die de gezinshuisouders kunnen ondersteunen in het signaleren van gedrag en activiteiten die de gezinshuisouders kunnen inzetten ter bevordering van de verwerking van het trauma van het kind. Het informatieboekje kan als hulpmiddel worden gebruikt tijdens de begeleiding van getraumatiseerde kinderen.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1: De inleiding

1.1 De aanleiding.....	8
1.2 De onderzoeksorganisatie.....	8
1.3 Aansluiting van het onderzoek in de organisatie	9
1.4 De context	9

Hoofdstuk 2: Probleemanalyse

2.1 Probleemstelling	11
2.2 Maatschappelijke relevantie	12

Hoofdstuk 3: Vraag en doelstelling

3.1 Doelstelling.....	15
3.2 Hoofdvraag.....	15
3.3 Deelvragen	15

Hoofdstuk 4: Theoretisch kader

4.1 Definitie psychische mishandeling.....	16
4.2 Gevolgen van psychische mishandeling.....	16
4.3 Definitie trauma	17
4.4 De impact van een complex trauma	17
4.5 Trauma-georiënteerd werken	18
4.6 Pedagogisch basisklimaat.....	19
4.7 Professionele vaardigheden.....	19

Hoofdstuk 5: Methodologie

5.1 Onderzoekstype	22
5.2 Databronnen en dataverzameling.....	22
5.3 Validiteit en betrouwbaarheid	24

Hoofdstuk 6: Onderzoeksresultaten

6.1 Gedrag van getraumatiseerde kinderen	26
6.2 Begeleiding van getraumatiseerde kinderen	27
6.3 Ervaringen van de gezinshuisouders.....	28
6.4 Vaardigheden van de gezinshuisouders.....	29
6.4 Pedagogisch basisklimaat.....	31

Hoofdstuk 7: Conclusie

7.1 Conclusie deelvraag 1.....	33
7.2 Conclusie deelvraag 2.....	33

7.3 Conclusie deelvraag 3.....	34
7.4 Conclusie deelvraag 4.....	34
7.5 Conclusie deelvraag 5.....	35
7.6 Antwoord hoofdvraag	35
Hoofdstuk 8: Aanbevelingen	
8.1 Aanbevelingen.....	37
8.2 Beroepsproduct.....	38
8.3 Implementatie beroepsproduct.....	39
8.4 Bruikbaarheid en relevantie voor de opdrachtgever	39
8.5 Bijdrage doelgroep	40
8.6 Bijdrage aan de ontwikkeling van het beroep.....	40
Hoofdstuk 9: Methodologische evaluatie	
9.1 Bestuderen	41
9.2 Bevragen.....	41
9.3 Observeren	42
Hoofdstuk 10: Kritische blik	
10.1 Verbeterpunten.....	44
10.2 Beperkingen	44
10.3 Sterke kanten	44
10.4 Vooruitblik.....	45
Literatuurlijst	
Literatuurlijst.....	46
Bijlagen	
Bijlage 1: Leidraad interview	48
Bijlage 2: Enquête.....	49
Bijlage 3: Tabellen deelvraag 1.....	51
Bijlage 4: Tabellen deelvraag 2.....	53
Bijlage 5: Tabellen deelvraag 3.....	55
Bijlage 6: Tabellen deelvraag 4.....	58
Bijlage 7: Tabellen deelvraag 5.....	60

Hoofdstuk 1: De inleiding

Er wordt onderzoek gedaan naar hoe de begeleiding van getraumatiseerde kinderen binnen de gezinshuizen Nieuwe Stijl van TriviumLindenhouf verloopt. Binnen het onderzoek wordt er gericht op trauma's voortkomend uit psychische mishandeling. Het onderzoek betreft een praktijkgericht onderzoek, wat inhoudt dat de bevindingen in de praktijk worden getoetst. Uit de conclusies en aanbevelingen van het onderzoek wordt een beroepsproduct ontwikkeld, wat een bijdrage levert aan de verbetering van de beroepspraktijk.

In dit hoofdstuk wordt de aanleiding van het onderzoek, de onderzoeksorganisatie, de aansluiting van het onderzoek in de organisatie en de context waarbinnen het onderzoek plaats vindt beschreven. In het volgende hoofdstuk wordt het probleem geschetst. Hierna worden de hoofd- en deelvragen, het theoretisch kader, de methodologie, de resultaten en de conclusies en aanbevelingen beschreven. Als laatste zal er een kritische blik over het onderzoek worden geworpen.

1.1 De aanleiding

Sinds 1 januari 2015 is binnen Nederland het nieuwe jeugdstelsel in werking getreden. Eén van de uitgangspunten van het nieuwe jeugdstelsel is dat de zorg gericht moet zijn op kleinschalige hulp dicht bij het kind. Met deze jeugdstelselwijziging streeft het kabinet naar een grotere inzet op preventie, het versterken van de eigen kracht van cliënten en het bieden van tijdige, passende en integrale hulp (Kouijzer, Kiewik & Mikulic, 2013). Om aan deze voorwaarden te voldoen is de focus binnen TriviumLindenhouf verschoven van het opvangen van uit huis geplaatste kinderen op residentiële leefgroepen naar het feit dat kinderen zoveel mogelijk binnen een normale gezinssituatie moeten worden opgevangen. Op een residentiële leefgroep woont een kind met acht tot twaalf andere kinderen samen en wordt hij begeleid door verschillende pedagogisch medewerkers (Boendermaker, Rooijen, Berg & Bartelink, 2013). In een gezinshuis woont een kind met maximaal drie andere kinderen samen en wordt hij begeleid door een vaste gezinshuisouder die vierentwintig uur per dag, zeven dagen in de week beschikbaar is voor het geplaatste kind. Een gezinshuis wordt hierom ook wel een vervangende opvoedsituatie genoemd en sluit beter aan op de nieuwe visie: 'kleinschalige hulp dicht bij het kind'.

Volgens het jaarplan 2015 van TriviumLindenhouf betekent dit dat de residentiële behandelgroepen voor kinderen van vier tot twaalf jaar zullen sluiten. Ter vervanging zullen er gezinshuizen Nieuwe Stijl worden opgericht. In 2015 zijn er al drie gezinshuizen Nieuwe Stijl in de regio Rotterdam Rijnmond gestart. In de gezinshuizen Nieuwe Stijl staan intensieve samenwerking met het netwerk gericht op terugplaatsing of contactherstel, traumaverwerking en het waarborgen van de veiligheid centraal (TriviumLindenhouf, 2014). Door de verandering vindt er een snellere doorstroming van getraumatiseerde kinderen plaats. Waar voorheen de getraumatiseerde kinderen op een behandelgroep verbleven, worden deze kinderen nu binnen een gezinshuis geplaatst. Door de snellere doorstroming krijgen de gezinshuisouders een zwaardere taak om getraumatiseerde kinderen te begeleiden.

1.2 De onderzoeksorganisatie

Het onderzoek wordt uitgevoerd in opdracht van TriviumLindenhouf. TriviumLindenhouf biedt specialistische jeugd- en opvoedhulp als opgroeien en opvoeden niet meer vanzelf gaan. De organisatie bevindt zich in de regio's Rotterdam Rijnmond en Zuid-Holland Zuid. TriviumLindenhouf biedt verschillende vormen van zorg, namelijk: ambulante hulpverlening, dagbehandeling, residentiële zorg en crisisopvang. De hulp wordt geboden aan alle kinderen en jongeren tussen de nul en achttien jaar en hun gezinnen, die problemen ervaren bij het opgroeien en opvoeden. De hulp verschilt per cliënt van intensiteit. De hulp die het beste past wordt ingezet. TriviumLindenhouf werkt vanuit het competentiegericht werken. Dit betekent dat er wordt uitgegaan van de krachten in

iedere cliënt. TriviumLindenhof werkt vanuit de missie om de krachten van de cliënten te versterken en uit te breiden, zodat de cliënten op eigen kracht beter om kunnen gaan met moeilijke situaties in het dagelijks leven (TriviumLindenhof, 2015a).

Ellen Stolk, jeugd en gezinscoach bij TriviumLindenhof, is de begeleider en aanspreekpunt binnen het onderzoek. Daarnaast werkt de onderzoeker samen met de gezinshuisouders Nieuwe Stijl in regio Rotterdam Rijnmond, omdat het onderzoek binnen de gezinshuizen plaats vindt. Als laatste wordt er binnen het onderzoek samengewerkt met de werkgroep trauma-georiënteerd werken. In deze werkgroep zitten drie gedragswetenschappers die gespecialiseerd zijn in het onderwerp trauma-georiënteerd werken. De werkgroep is opgericht om de implementatie van het trauma gericht werken binnen TriviumLindenhof te bevorderen.

1.3 Aansluiting van het onderzoek in de organisatie

Binnen TriviumLindenhof is het werken met getraumatiseerde kinderen een actueel thema. Uit een oriënterend gesprek met een gedragswetenschapper bleek dat TriviumLindenhof de methode trauma-georiënteerd werken breder wil implementeren. De training 'werken met getraumatiseerde kinderen' is naar aanleiding van de methode trauma-georiënteerd werken ontwikkeld. Uit het oriënterende gesprek bleek dat wegens bezuinigingen alleen de gezinshuisouders uit regio Zuid-Holland-Zuid de training 'werken met getraumatiseerde kinderen' hebben gevolgd. Deze training bestaat uit acht modules en is gegeven door de drie gedragswetenschappers uit de werkgroep. Het is de bedoeling om op den duur ook andere professionals binnen TriviumLindenhof te trainen. De onderzoeker richt zich in het onderzoek voornamelijk op trauma's voortkomend uit psychische mishandeling. Dit is een aanvulling op de reeds bestaande training. Uit het oriënterende gesprek met de gedragswetenschapper die de training geeft, bleek dat de training 'werken met getraumatiseerde kinderen' niet specifiek ingaat op de verschillende vormen van mishandeling waaruit een trauma kan ontstaan.

1.4 De context

Het onderzoek vindt plaats binnen de gezinshuizen Nieuwe Stijl van TriviumLindenhof in regio Rotterdam Rijnmond. Het doel van de gezinshuizen is het bieden van een langdurige en vervangende opvoedsituatie in een kleinschalige, veilige woonomgeving waarin het kind zich volledig kan ontwikkelen tot een goed functionerende volwassene (TriviumLindenhof, z.d.). Het gezinshuis biedt zowel onderdak als verzorging, opvoeding en begeleiding. De kinderen die in de gezinshuizen Nieuwe Stijl wonen, zijn in de leeftijd van vier tot veertien jaar. Het kind wordt geplaatst in een gezinshuis als zijn ontwikkeling dreigt te stagneren als gevolg van eventuele gedragsproblemen of als gevolg van een onvoldoende veilige gezinsstructuur, waardoor er een noodzaak tot uithuisplaatsing bestaat. De gezinshuisouders zijn vierentwintig uur per dag, zeven dagen per week beschikbaar voor de geplaatste kinderen. Hierdoor wordt de continuïteit in zorg en opvoeding voor het kind gewaarborgd. In een gezinshuis wonen maximaal vier kinderen. Tevens wordt het kind maar met een beperkt aantal volwassenen geconfronteerd. Het kind heeft te maken met de gezinshuisouders en een ambulant begeleider. Eén van de gezinshuisouders moet minimaal in het bezit zijn van een MBO diploma in het sociale werkveld en bereidt zijn om een opleiding op HBO-niveau (SPH/MWD/pedagogiek) te gaan volgen. Sinds de jeugdstelselwijziging is de jeugdzorgprofessional verplicht zich te registreren in het beroepsregister. Het bezit van een HBO-diploma of hoger is een voorwaarde voor de registratie. De gezinshuisouder met het diploma wordt gezien als professionele jeugdhulpverlener en wordt geacht het problematische gedrag van de kinderen goed te kunnen begeleiden (TriviumLindenhof, z.d.).

Een ander belangrijk aspect van de context waarbinnen het onderzoek zich afspeelt, betreft de transitie binnen de jeugdzorg. Zoals in de aanleiding beschreven, is sinds 2015 het nieuwe jeugdstelsel ingetreden. Binnen het nieuwe jeugdstelsel ligt de focus op eerdere ondersteuning en

het bieden van zorg op maat. De decentralisatie van overheidstaken naar gemeenten gaan hiermee gepaard. Dit houdt in dat de bevoegdheden en taken, waaronder de financiering van de zorg, eerst onder de verantwoordelijkheid van het Rijk vielen, maar nu naar het provinciale of lokale niveau worden verplaatst. Naast betere zorg wil het kabinet ook efficiëntere zorg, wat inhoudt dat er bezuinigingen zullen plaats vinden. De bezuinigingen binnen de jeugdzorg in Nederland bedragen €80 miljoen in 2015, oplopend tot €300 miljoen in 2017 (GGD Rotterdam-Rijnmond, 2012). Door de decentralisatie is de gemeente Rotterdam nu verantwoordelijk voor de financiering van de jeugdzorg in regio Rotterdam. TriviumLindenhof is dus afhankelijk van de subsidie die zij van de gemeente Rotterdam ontvangt. Uit de jaarrekening 2014 blijkt dat de subsidie die TriviumLindenhof in 2014 ontving ten opzichte van 2013 met €1,5 miljoen is gedaald (TriviumLindenhof, 2015b). Hierdoor heeft TriviumLindenhof veel moeten bezuinigen. Daarnaast zal TriviumLindenhof de komende jaren ongetwijfeld opnieuw geconfronteerd worden met nieuwe bezuinigingen vanuit de subsidieverstrekken. In het kader van de bezuinigingen en de focus op het bieden van zorg op maat heeft TriviumLindenhof een aantal van haar zorgprogramma's omgebouwd. Eén verandering betreft de ombouw van behandelgroepen jonge jeugd naar kleinschalig gezinsgericht aanbod. Dit resulteert in het opzetten van gezinshuizen Nieuwe Stijl. Naast een inhoudelijke doorontwikkeling naar gezinsgericht en kleinschalig aanbod, wordt hiermee extra efficiency en goedkopere zorg nagestreefd (TriviumLindenhof, 2015c).

De opzet van de gezinshuizen Nieuwe Stijl kunnen dus onder andere gezien worden als een bezuinigingsmaatregel. Het nieuwe aan het gezinshuis Nieuwe Stijl is dan ook dat de gezinshuisouders de kinderen opvangen in hun eigen huis. Bij de oude variant van het gezinshuis kregen de gezinshuisouders een woning van TriviumLindenhof. Tevens wordt de gezinshuisouder bij het gezinshuis Nieuwe Stijl uitbetaald op basis van het aantal kinderen dat zij opvangt. Als de gezinshuisouder één kind opvangt, ontvangt zij een contract van 9 uur per week. Als de gezinshuisouder vier kinderen opvangt, ontvangt zij een contract van 36 uur per week (TriviumLindenhof, z.d.). Op het eerste oog lijkt het dat TriviumLindenhof met het oprichten van gezinshuizen Nieuwe Stijl een oplossing heeft gevonden die zowel aansluit op de nieuwe focus van kleinschalig hulpverlening als op de bezuinigingen. Echter heeft deze nieuwe vorm van zorg ook effect op de kinderen, de gezinshuisouders en de kwaliteit van de hulpverlening. Waar voorheen de kinderen werden opgevangen door pedagogisch medewerkers met een hbo-diploma, worden de kinderen nu opgevangen door gezinshuisouders die aan de slag kunnen gaan met een mbo-diploma in het sociale werkveld. De kinderen worden geconfronteerd met ouders die eigenlijk nog niet het juiste diploma hebben om dit werk te mogen uitvoeren. Voor een beroepsregistratie in de jeugdzorg is een hbo-diploma noodzakelijk. Bovendien staat de gezinshuisouder er grotendeels alleen voor. De pedagogisch medewerkers werkten binnen een residentiële leefgroep in een team en konden elkaar ondersteunen in het werk, de gezinshuisouders werken grotendeels alleen. Tevens wordt de gezinshuisouder betaald op basis van het aantal kinderen dat zij opvangt. Wanneer de gezinshuisouder één kind opvangt, ontvangt zij een contract van negen uur per week. De gezinshuisouders is echter wel 24 uur per dag met het kind bezig. Hierbij kan de vraag gesteld worden of die 9 uur wel opweegt tegen een 24uurs baan en of er in die 9 uur sprake kan zijn van begeleiding? Van de gezinshuisouder wordt namelijk verwacht dat ze het getraumatiseerde kind goed kan begeleiden. De gezinshuisouder wordt gezien als professionele hulpverlener (TriviumLindenhof, z.d.).

In het volgende hoofdstuk wordt het probleem nader uitgewerkt.

Hoofdstuk 2: Probleemanalyse

In dit hoofdstuk wordt de probleemanalyse beschreven en wordt de maatschappelijke relevantie toegelicht.

2.1 Probleemstelling

Naar aanleiding van de informatie uit de inleiding kan het praktijkprobleem geformuleerd worden aan de hand van de 5xW+H-methode (Van der Donk & Van Lanen, 2012).

- Wat is het probleem?

Uit de inleiding wordt duidelijk dat sinds de jeugdstelselwijziging de druk op de gezinshuisouders is toegenomen. Doordat de behandelgroepen jonge jeugd zijn gesloten, zijn er meer getraumatiseerde kinderen binnen de gezinshuizen komen wonen. Uit een georiënteerd gesprek met een gedragswetenschapper bleek dat er binnen TriviumLindenhof nog niet specifiek gewerkt wordt met een methode over het werken met getraumatiseerde kinderen, maar dat TriviumLindenhof dit wel wilt gaan implementeren. TriviumLindenhof wil de methode trauma-georiënteerd werken hierbij inzetten. De methode trauma-georiënteerd werken komt oorspronkelijk uit de Verenigde Staten. Het National Child Traumatic Stress Network (NCTSN) heeft een uitgebreide training ontwikkeld die zich specifiek richt op jeugdzorginstellingen (Kramer, Sigel, Conners-Burrow, Savary & Tempel, 2013). De Nederlandse training 'werken met getraumatiseerde kinderen' is gebaseerd op de training van het NCTSN. De training gaat niet in op de verschillende vormen van mishandeling waaruit een trauma kan ontstaan. Als aanvulling wordt er binnen dit onderzoek gekeken naar hoe de effecten van psychische mishandeling doorwerken in een trauma.

Uit het oriënterende gesprek met de gedragswetenschapper bleek dat wegens bezuinigingen alleen de gezinshuisouders uit de regio Drechtsteden deze training gevolgd hebben. De gezinshuisouders Nieuwe Stijl uit de regio Rijnmond hebben de training niet gevolgd. Bovendien wordt in de context beschreven dat de gezinshuisouders het werk als gezinshuisouder mogen uitvoeren als zij een MBO-diploma in het sociale werkveld hebben en bereidt zijn een opleiding op HBO-niveau te gaan volgen. Voor het waarborgen van de kwaliteit van de jeugdzorg is het volgens het nieuwe jeugdstelsel echter noodzakelijk om als professional in het bezit te zijn van een HBO-diploma of hoger (Kouijzer, Kiewik & Mikulic, 2013). Dit lijkt nu echter niet tot uitvoering te worden gebracht.

Daarnaast vergt het werken met getraumatiseerde kinderen volgens het trauma-georiënteerd werken de inzet van specifieke vaardigheden. Deze specifieke vaardigheden worden in het theoretisch kader nader uitgewerkt. Een trauma kan grote gevolgen hebben op de ontwikkeling van kinderen. De gevolgen zijn in verschillende ontwikkelingsgebieden terug te vinden. Getraumatiseerde kinderen kunnen moeite hebben met het aangaan van relaties, ze zijn onveilig gehecht, hebben emotieregulatie problemen en een beperkte impulscontrole. Tevens hebben ze vaak negatieve ideeën over zichzelf en anderen, wat het werken met getraumatiseerde kinderen moeilijk maakt (Van Grinsven & Holdorp, 2015).

Samenvattend kan er worden gesteld dat het getraumatiseerde kind wordt opgevangen in een gezinsvervangende situatie waarbij er van de gezinshuisouder verwacht wordt het kind te kunnen begeleiden, maar waarbij de gezinshuisouder geen specifieke kennis lijkt te hebben over de doelgroep. Hierbij kan de vraag gesteld worden in hoeverre er dan sprake kan zijn van begeleiding?

- Wie heeft met het probleem te kampen?

Als eerste hebben de gezinshuisouders Nieuwe Stijl met dit probleem te kampen. Doordat er behandelgroepen jonge jeugd zijn gesloten, zijn er meer getraumatiseerde kinderen binnen de gezinshuizen komen wonen. Dit heeft effect op de gezinshuisouders; het begeleiden van

getraumatiseerde kinderen vergt immers inzet van extra vaardigheden. Daarnaast hebben ook de kinderen die binnen de gezinshuizen Nieuwe Stijl komen wonen te maken met dit probleem. De getraumatiseerde kinderen worden in een gezinsvervangende situatie geplaatst waarbij ze in aanraking komen met ouders, die niet voldoende kennis over de doelgroep lijken te hebben om dit werk adequaat te kunnen uitvoeren. Als laatste is TriviumLindenhof betrokken bij het probleem. TriviumLindenhof wil aan de kinderen zorg op maat bieden. De kwaliteit van de zorg lijkt nu niet voldoende gewaarborgd te kunnen worden.

- Wanneer treedt het probleem op?

Het probleem treedt op binnen de transitie van de jeugdzorg. Het probleem betreft een momentopname in een microsituatie, namelijk de doorgevoerde veranderingen binnen de gezinshuizen Nieuwe Stijl van TriviumLindenhof voortkomend uit de transitie.

- Waar doet het probleem zich voor?

Het probleem speelt zich af binnen de gezinshuizen Nieuwe Stijl in de regio Rijnmond. Uit twee oriënterende gesprekken met gezinshuisouders Nieuwe Stijl is gebleken dat de gezinshuisouders inderdaad moeilijkheden ervaren. De gezinshuisouders gaven aan dat er kinderen met complex probleemgedrag voortkomend uit een trauma binnen de gezinshuizen zijn komen wonen en dat zij moeilijkheden ervaren in het omgaan met de getraumatiseerde kinderen.

- Hoe is het probleem ontstaan?

Het probleem is ontstaan door de transitie binnen de jeugdzorg. Door de veranderingen binnen de jeugdzorg heeft TriviumLindenhof veel moeten bezuinigen. Eén van de bezuinigingen is het ombouwen van zorgprogramma's geweest, waaronder het ombouwen van residentiële leefgroepen naar gezinshuizen Nieuwe Stijl.

- Waarom is het een probleem?

Wanneer de gezinshuisouders niet voldoende onderlegd zijn en wanneer de gezinshuisouders niet op de juiste wijze met het gedrag voortkomend uit een trauma omgaan, zal het kind weer een negatieve ervaring op doen in het contact met opvoeders (Adams, 2010). Dit wil men juist voorkomen. In Nederland zijn er therapieën die kinderen begeleiden in het herstel van hun trauma. Een effectieve en bekende methode is de traumagerichte cognitieve gedragstherapie. Dit is een behandelmethode binnen de geestelijke gezondheidszorg, aangeboden door gespecialiseerde behandelaars. Echter vindt het grootste deel van het herstellen van een trauma plaats binnen de directe leefomgeving van het kind. Hiervoor is een goed pedagogisch basisklimaat nodig waarin het kind met een trauma kan gedijen. Kinderen met een trauma kunnen sneller en beter geholpen worden als er in hun dagelijkse omgeving ook met kennis over het trauma gekeken en gehandeld kan worden. Dit staat centraal binnen het trauma-georiënteerd werken. Bij de methode trauma-georiënteerd werken herkennen de mensen om het getraumatiseerde kind heen de impact van het trauma, de tekenen van de traumatische stress en weten ze er op een goede manier op te reageren. Ze zetten vaardigheden in om adequaat met het trauma om te gaan, wat betekent dat het stressniveau van het getraumatiseerde kind daalt, de gevolgen van trauma afnemen en de veerkracht van het kind toeneemt (Van Grinsven & Holdrop, 2015).

2.2 Maatschappelijke relevantie

Het onderzoek is zowel op micro- en meso- als op macroniveau relevant voor het verbeteren van de beroepspraktijk. Op microniveau is het onderzoek waardevol voor de kinderen die in het gezinshuis verblijven. Het kind verblijft namelijk het grootste deel van de dag in het gezinshuis, waarbij het kind geconfronteerd wordt met ouders die niet over voldoende pedagogische vaardigheden lijken te beschikken om aan te kunnen sluiten bij de behoefte van getraumatiseerde kinderen. Dit heeft effect op de kinderen. Voor de ontwikkeling van de kinderen is het van belang dat de begeleiding die zij

krijgen aansluit bij hun behoefte. Getraumatiseerde kinderen kunnen namelijk sneller en beter worden geholpen als er in hun dagelijkse leefomgeving met kennis over het trauma gekeken en gehandeld kan worden (Van Grinsven & Holdrop, 2015).

Op mesoniveau is het onderzoek waardevol voor TriviumLindenhof en de professionals die met de getraumatiseerde kinderen werken. Binnen het trauma-georiënteerd werken is het van belang dat alle professionals die met het kind werken dezelfde aanpak hanteren, zodat er effectieve zorg geboden kan worden. Als het kind in behandeling is voor het trauma is het van belang dat de communicatie tussen de instelling die de behandeling uitvoert, zoals de GGZ, en de gezinshuisouders goed verloopt. Zo kan de gezinshuisouder zijn begeleiding afstemmen op de behandeling. Hierdoor ontstaat er een grotere kans van slagen. Voor de gezinshuisouders zelf is het onderzoek ook waardevol. Het werken met getraumatiseerde kinderen heeft namelijk ook een impact op de gezinshuisouders zelf. Het opvoeden van een kind met een trauma is een zware taak, wat bij de gezinshuisouders kan leiden tot secundaire traumatisering (De Vries, 2006). De gezinshuisouder wordt geconfronteerd met de traumatiserende gebeurtenissen die het kind heeft meegemaakt. Dit roept bij de gezinshuisouder eigen ervaringen, gevoelens en gedachten op. De gezinshuisouder kan hierdoor onder andere last krijgen van herbelevingen, een permanente staat van verhoogde spanning, slaapstoornissen, prikkelbaar of emotioneel reageren op dingen die herinneren aan het trauma en het vermijden van zaken die geassocieerd worden met het trauma. Wanneer de gezinshuisouder zich hier niet bewust van is, kan er secundaire traumatisering ontstaan, wat uiteindelijk zelfs kan leiden tot een burn-out (Van Grinsven & Holdrop, 2015). Het is voor de gezinshuisouders dus ook belangrijk om te weten wat het werken met getraumatiseerde kinderen met hun zelf doet en hoe dit invloed heeft op hun begeleiding. In het onderzoek wordt hier ook aandacht aan besteed.

Op macroniveau sluit het onderzoek aan op de jeugdstelselwijziging en de daaruit voortkomende transitie binnen de jeugdzorg. Hierdoor is het jeugdbeleid binnen de gemeente Rotterdam veranderd. Kleinschalige hulp, dichtbij het kind is één van de kern uitgangspunten binnen het nieuwe beleid. TriviumLindenhof wordt grotendeels gefinancierd door de gemeente Rotterdam, hierdoor is TriviumLindenhof afhankelijk van de subsidie die zij van de gemeente krijgen. Om deze subsidie te krijgen moet TriviumLindenhof wel aan het nieuwe beleid van passende en kleinschalige hulpverlening voldoen. In het onderzoek komt dit terug doordat de gezinshuizen beter aansluiten bij het nieuwe beleid dan de residentiële groepen. Hierdoor zijn er gezinshuizen Nieuwe Stijl opgericht, die de getraumatiseerde kinderen moeten kunnen opvangen. Door te onderzoeken hoe de begeleiding van getraumatiseerde kinderen beter kan worden ingezet, zal de hulpverlening beter aansluiten bij het kind. Het kind leert zich dan beter te ontwikkelen en beter om te gaan met de traumatische ervaring en moeilijke situaties. Het kind kan hierdoor beter participeren in de samenleving.

Door het onderzoek te richten op psychische mishandeling draagt het onderzoek ook bij aan het meer zichtbaar maken van de gevolgen van psychische mishandeling. Dit is maatschappelijk van belang, omdat de gevolgen van psychische mishandeling niet onderkend moeten worden. Psychische mishandeling is namelijk een vorm van mishandeling die minder vaak wordt waargenomen, doordat het niet voor lichamelijke verwondingen zorgt. Wonden van de ziel hebben minstens net zoveel impact als wonden vanuit fysieke mishandeling. De gevolgen van fysieke mishandeling worden echter nationaal en internationaal meer beschreven omdat deze gegevens makkelijker te verkrijgen zijn aan de hand van ziekenhuis- en politieonderzoek (Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi & Lozano, 2002). Zo wordt er internationaal ook gewerkt met methodes die aansluiten bij het werken met getraumatiseerde kinderen. De methode trauma-georiënteerd werken komt oorspronkelijk uit de Verenigde Staten. Het National Child Traumatic Stress Network (NCTSN) heeft een uitgebreide training ontwikkeld die zich specifiek richt op jeugdzorginstellingen. De Nederlandse training 'werken met getraumatiseerde kinderen' is op de training van het NCTSN gebaseerd. Het trainingsprogramma van het NCTSN is

bedoeld om het bewustzijn van de effecten van trauma op de emotionele, cognitieve en sociale ontwikkeling van kinderen onder jeugdzorgwerkers te vergroten. In de training ligt de focus op de volgende elementen: het vergroten van het gevoel van veiligheid van het kind, het kind helpen bij het verminderen van overweldigende emoties, het geven van nieuwe betekenis aan de traumageschiedenis van het kind, het aanpakken van de gevolgen van trauma's, het bevorderen en stimuleren van nieuwe positieve relaties en het bieden van ondersteuning aan familie en verzorgers. Uit onderzoeken over de effectiviteit van de training in de Verenigde Staten blijkt dat de kennis over het trauma-georiënteerd werken aanzienlijk is toegenomen na het volgen van de training en dat de methode meer in de praktijk wordt gebracht (Kramer, Sigel, Conners-Burrow, Savary & Tempel, 2013).

Vanuit de probleemanalyse wordt duidelijk dat het relevant is om onderzoek te doen naar de begeleiding van getraumatiseerde kinderen binnen de gezinshuizen Nieuwe Stijl en om te kijken naar wat de gezinshuisouders nodig hebben om te kunnen spreken van begeleiding. In het volgende hoofdstuk worden de hoofdvraag en deelvragen beschreven.

Hoofdstuk 3: Vraag en doelstelling

Op basis van de probleemanalyse en de maatschappelijke relevantie kan de vraag en doelstelling worden opgesteld. In dit hoofdstuk wordt eerst de doelstelling geformuleerd, waarna aan de hand van de doelstelling de hoofdvraag en de bijbehorende deelvragen worden verwoord.

3.1 Doelstelling

De opdrachtgever wil door middel van het onderzoek te weten komen hoe het trauma-georiënteerd werken gericht op trauma's voortkomend uit psychische mishandeling geïmplementeerd kan worden in de gezinshuizen Nieuwe Stijl van TriviumLindenlhof, zodat er een pedagogisch basisklimaat ter ondersteuning van de verwerking van het trauma gecreëerd kan worden.

3.2 Hoofdvraag

Naar aanleiding van bovenstaand probleem is de volgende hoofdvraag geformuleerd:

“Hoe kunnen de gezinshuisouders Nieuwe Stijl een pedagogisch basisklimaat creëren om zo de getraumatiseerde kinderen in de leeftijd van 4 tot 12 jaar te ondersteunen in het verwerken van hun trauma voortkomend uit psychische mishandeling?”

3.3 Deelvragen

Om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden, zijn de volgende vijf deelvragen geformuleerd:

1. Welk gedrag voortkomend uit de gevolgen van psychische mishandeling vertonen de getraumatiseerde kinderen die in de gezinshuizen Nieuwe Stijl wonen?
2. Welke werkzaamheden worden er tot nu toe binnen de gezinshuizen Nieuwe Stijl uitgevoerd om de psychisch mishandelde kinderen te begeleiden in hun trauma?
3. Hoe ervaren de gezinshuisouders het begeleiden van de getraumatiseerde kinderen?
4. Welke vaardigheden zetten de gezinshuisouders in om de getraumatiseerde kinderen te begeleiden?
5. Welke sociale aspecten van het pedagogisch basisklimaat kunnen de gezinshuisouders nog verbeteren, zodat ze de kinderen die psychisch zijn mishandeld beter kunnen begeleiden in hun trauma?

In het theoretisch kader worden de begrippen en belangrijke aspecten uit de hoofd- en deelvragen nader uitgewerkt. Zo worden de definities van trauma, psychische mishandeling en pedagogisch basisklimaat in het theoretisch kader beschreven.

Hoofdstuk 4: Theoretisch kader

In dit hoofdstuk wordt het theoretisch kader geschetst. Allereerst worden de definities van psychische mishandeling en trauma omschreven. Tevens wordt er aandacht besteedt aan de gevolgen van psychische mishandeling en de impact van een trauma op het kind. Daarna wordt de methode trauma-georiënteerd werken toegelicht en wordt de definitie van het pedagogisch basisklimaat omschreven. Vervolgens wordt verhelderd welke vaardigheden een professional volgens het trauma-georiënteerd werken nodig heeft om de getraumatiseerde kinderen te kunnen begeleiden.

4.1 Definitie psychische mishandeling

Psychische mishandeling wordt volgens het Nederlands Jeugdinstituut (2015) ook gedefinieerd als emotionele mishandeling. In dit onderzoek wordt de term psychische mishandeling gebruikt, omdat deze term vaak wordt gebruikt in wetenschappelijke onderzoeken. Mishandeling is volgens het strafrecht het opzettelijk toebrengen van pijn of lichamelijk letsel. Psychisch wordt omschreven als datgene wat met de geest en de mentale gesteldheid te maken heeft (Encyclo, 2016). Psychische mishandeling heeft dus betrekking op het opzettelijk toebrengen van pijn, wat van invloed is op de geest en de mentale gesteldheid van een persoon. Bonnet (2013) omschrijft dat bij psychische mishandeling de ouders zich min of meer bewust vijandig gedragen ten opzichte van het kind. Voorbeelden zijn: uitschelden, kleineren, het minderwaardig laten voelen, afwijzen, pesten en voor de gek zetten van het kind. Ouders kunnen het kind bedreigen, opzettelijk bang maken of herhaaldelijk laten horen dat het kind niet gewenst is. Ook het terroriseren van het kind valt onder psychische mishandeling, bijvoorbeeld het opzettelijk kapot maken van speelgoed waar het kind aan gehecht is. Een bijzondere vorm van psychische mishandeling is wanneer aan het kind onredelijk hoge eisen gesteld worden. Het Nederlands Jeugdinstituut (2015) omschrijft ook het opsluiten en vastbinden van het kind als psychische mishandeling. Samenvattend kenmerkt psychische mishandeling zich door een chronisch, ernstig en escalerend patroon in de negatieve manier van omgang met het kind. Dit heeft een negatieve invloed op het zelfbeeld van het kind. Een belangrijk aspect van psychische mishandeling is dat het niet op zichzelf voor hoeft te komen. Het komt namelijk vaak voor in combinatie met andere vormen van mishandeling. Fysieke en seksuele mishandeling omvatten ook aspecten van psychische mishandeling. Het kind wordt bij fysieke en seksuele mishandeling namelijk ook vijandig benaderd door ouders (Putte, Lukkassen, Russel & Teeuw, 2013).

4.2 Gevolgen van psychische mishandeling

Psychische mishandeling ondermijnt bij het kind het vertrouwen in zichzelf en in anderen. De gevolgen van psychische mishandeling zijn vaak wonden van de ziel, waardoor ze in eerste instantie onzichtbaar zijn. Psychische mishandeling schaadt het kind in zijn bestaansrecht en eigenheid. Het kind wordt structureel onthouden van wat nodig is voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind, namelijk de basis van vertrouwen en het gevoel van liefde. Het kind verliest hierdoor de zekerheid er te mogen zijn als een goed-genoege kind. Dit is juist de basis waarop een kind zichzelf kan door ontwikkelen. Psychische mishandeling heeft een negatieve invloed op kerneigenschappen die het kind nodig heeft om stevig in de wereld te staan. Een aantal voorbeelden van de kerneigenschappen zijn: zelfbeeld, gevoel van eigenwaarde, vertrouwen in zichzelf en de ander, basale gevoelens van veiligheid en zekerheid, zich competent voelen, beheersen van agressieve en negatieve gevoelens en gedachten, gezonde frustratietolerantie en zelfbeheersing en sociaal competent zijn (Wenselaar, 2015). Juist de speciale band en de sterke loyaliteit tussen ouder en kind maakt dat de psychische mishandeling door de ouder enorm negatieve gevolgen kan hebben voor het kind. De ernst van de gevolgen is echter niet bij ieder kind even sterk. Het hangt af van factoren zoals: de ernst van de mishandeling, de leeftijd waarop het begint, hoe vaak het gebeurt en hoe lang het voortduurt, het wel of niet aanwezig zijn van steun uit de omgeving en de persoonlijkheid van

het kind. Ieder kind beleeft op zijn eigen manier de psychische mishandeling en het trauma wat hieruit voortkomt, is ook voor ieder kind anders (Wolzak & Ten Berge, 2008).

4.3 Definitie trauma

Kinderen maken regelmatig onaangename gebeurtenissen mee, maar die worden niet altijd als traumatisch beschouwd. Volgens de DSM-5 is er sprake van een traumatische gebeurtenis wanneer een gebeurtenis een feitelijke of dreigende dood, een ernstige verwonding of seksueel geweld met zich meebrengt. De gebeurtenis is de betrokkene direct overkomen, de betrokkene was getuige van de gebeurtenis, de gebeurtenis is een direct familielid of vriend overkomen of de betrokkene wordt herhaaldelijk blootgesteld aan nare details van de gebeurtenis (American Psychiatric Association, 2013). Alle kinderen vertonen na een traumatische gebeurtenis tekenen van geestelijk lijden. Meestal is dit maar van korte duur en weinig problematisch. Veel kinderen herstellen vanzelf van de traumatische gebeurtenis (American Psychological Association, 2008). Als kinderen echter herhaaldelijk worden bedreigd, met name door de ouder, heeft dat negatieve gevolgen voor het interne waarschuwingssysteem, de systemen die emoties en gedrag reguleren en het vermogen om gevaarsignalen te herkennen. Kinderen die een eenmalige traumatische gebeurtenis hebben mee gemaakt, krijgen vaak te maken met posttraumatische stress symptomen. Aanhoudende mishandeling leidt tot een groter risico op meer uitgebreide psychopathologie, zoals gedragsproblemen, internaliserende problemen en hechtingsstoornissen. De symptomen zijn dan vaak complexer dan bij een eenmalig trauma. Er wordt hier ook wel gesproken van een complex trauma, wat wordt gekenmerkt door een vroegtijdige langdurige en interpersoonlijke traumatisering (Verlinden, Bolle, Boer & Lindauer, 2014). Blaustein & Kinniburgh (2015) omschrijven een complex trauma als het ervaren van meervoudige, chronische en voor de ontwikkeling aanhoudende nadelige traumatische gebeurtenissen, meestal van interpersoonlijke aard en met een vroege start in het leven van een kind. De impact van een complex trauma op de gehele ontwikkeling is groter dan de impact van een enkelvoudig trauma zoals een auto-ongeluk of sterfte van een ouder en is vaak moeilijker te zien (Van Grinsven & Holdorp, 2015). In het onderzoek wordt verder gegaan met de term complex trauma, omdat de meeste kinderen die uit huis geplaatst zijn vanaf jonge leeftijd langdurige onveilige situaties hebben meegemaakt. Een belangrijk aspect bij een complex trauma is dat een kind getraumatiseerd is door degene die juist liefdevolle verzorging en veiligheid had moeten bieden (Van Grinsven & Holdorp, 2015). Ontsnapping aan deze traumatiserende omstandigheden is voor het kind niet mogelijk, omdat het kind ook afhankelijk is van de primaire verzorger. Door deze onveilige situatie is de hechting verstoord en treden er verschillende verstoringen op in de ontwikkelingsgebieden (Ter Heide, Kleber & Mooren, 2014).

4.4 De impact van een complex trauma

Een complex trauma kan een negatieve invloed hebben op de ontwikkeling van het brein. Als er gevaar dreigt, signaleert het lichaam dat gevaar met een soort alarmbel: de amygdala. De amygdala bevindt zich in de hersenen. De amygdala maakt een inschatting van de mate van het gevaar. De mate van het gevaar bepaalt het stressniveau en zet indien nodig het actiesysteem verdediging in gang. Als er slechts een beetje gevaar dreigt, is het stressniveau niet zo hoog en het actiesysteem verdediging wordt niet geactiveerd. We kunnen dit niveau van stress verdragen. De zone van stress die de amygdala nog kan verdragen, wordt de *window of tolerance* genoemd. Als de stress binnen deze *window of tolerance* blijft, kan het kind de emoties, lichaamssensaties en gedachten die bij een ervaring horen, beleven zonder dat het verdedigingssysteem actief hoeft te worden. Het kind kan de ervaring effectief verwerken. Dit geldt ook voor traumatische ervaringen. Als het niveau van stress niet meer te tolereren is, wordt het verdedigingssysteem geactiveerd. Het menselijk brein wordt uitgeschakeld en alleen het zoogdieren- en reptielenbrein kunnen worden gebruikt. De hartslag en de spierspanning verhogen. Het kind is waakzaam en alert; alles is gefocust op het dreigende gevaar. De zintuigen worden hypersensitief, zodat het kind het gevaar beter kan ruiken, horen, zien en proeven. Het is een toestand waarin actieve verdediging tegen het gevaar wordt gebruikt, zoals

vechten, vluchten of bevriezen. Het kan echter gebeuren dat de amygdala ernstig gevaar signaleert bij iets wat in werkelijkheid niet echt gevaarlijk is, maar dat het herinnert aan een traumatiserende omstandigheid. Dit wordt *triggeren* genoemd. Datgene wat een kind herinnert aan een trauma is een trigger (Struik, 2010). Het kind ervaart dan een intense angst, hulpeloosheid of afschuw. De gebeurtenis roept dezelfde lichaamssensaties op als de traumatiserende gebeurtenissen deden, bijvoorbeeld machteloosheid en doodsangst. Dit wordt re-traumatisering genoemd (Van Grinsven & Holdorp, 2015).

Naast de negatieve invloed van een complex trauma op het brein, heeft een complex trauma ook ernstige gevolgen op allerlei andere ontwikkelingsgebieden. De getraumatiseerde kinderen hebben moeite met relaties met anderen, zijn onveilig gehecht, hebben emotieregulatie problemen en een beperkte impulscontrole. Ook hebben ze negatieve ideeën/cognities over zichzelf en anderen. Een veilige hechting zorgt ervoor dat bij het kind angst en stress gereguleerd wordt. Als traumatisering binnen het gezin plaatsvindt, is diegene van wie het kind afhankelijk is voor stressregulatie ook de bron van stress. Het kind leert zo niet om op een goede manier de stress te reguleren. Door de negatieve ervaringen met de hechtingsfiguur, ofwel de ouder, kan het hechtingssysteem minder actief worden. Het kind ontwikkelt angst om zich te hechten en heeft hierdoor moeite met het aangaan van relaties. Ook voor het herkennen, benoemen en reguleren van emoties is een veilige hechting nodig. Een kind kan alleen leren als het zich veilig en vertrouwd voelt, ofwel als het stressniveau binnen de *window of tolerance* is. Bij getraumatiseerde kinderen is dit meestal niet het geval. Zij zijn hierdoor wisselend van stemming, ongeremd, impulsief en ze kunnen gevoelens vaak niet goed benoemen. Bovendien zien getraumatiseerde kinderen vaak geen samenhang tussen oorzaak en gevolg en hebben ze moeite met het leren interpreteren van ervaringen. Dit komt doordat ze weinig voorspelbaarheid en continuïteit hebben ervaren (Struik, 2010). Ze kunnen zichzelf meestal niet in het perspectief van hun omgeving zien. In hun beleving zijn zij het centrum van de wereld. Hierdoor geven zij zichzelf de schuld van de traumatische gebeurtenissen, met een negatief zelfbeeld als gevolg (Van Grinsven & Holdorp, 2015).

4.5 Trauma-georiënteerd werken

Uit deelonderwerp 4.4 blijkt dat de gevolgen van een complex trauma ver kunnen doorwerken in de belevingswereld en het gedrag van de getraumatiseerde kinderen. Het begeleiden van getraumatiseerde kinderen vergt dan ook een specifieke aanpak. Kinderen met een complex trauma kunnen sneller en beter geholpen worden als er in hun dagelijkse omgeving met kennis over het trauma gekeken en gehandeld kan worden. Dit wordt trauma-georiënteerd werken genoemd. Hierbij herkennen de mensen om het getraumatiseerde kind heen de impact van het trauma en de tekenen van traumatische stress en weten zij hier op een adequate manier op te reageren. Adequaat wil zeggen dat het stressniveau van het getraumatiseerde kind daalt, de gevolgen van trauma afnemen en tegelijkertijd de veerkracht van het kind toeneemt. Kinderen met een complex trauma kunnen op deze manier geholpen worden. Tevens is het van belang dat de professional kennis heeft over bestaande specialistische behandelingen, zodat hij weet hoe de eventuele specialistische behandeling van het kind en het dagelijks leven op elkaar aan kunnen sluiten. Een ander belangrijk punt binnen het trauma-georiënteerd werken is dat de professional weet wat het werken met getraumatiseerde kinderen voor impact op zichzelf heeft. De professional kan het kind immers niet voldoende helpen, wanneer hij met zichzelf in de knoop zit (Van Grinsven & Holdorp, 2015).

Een erg belangrijk aspect binnen het trauma-georiënteerd werken en ter bevordering van het pedagogisch basisklimaat is dat er door de professional wordt gekeken achter het gedrag wat de kinderen vertonen. In de hulpverlening wordt vaak gereageerd op het gedrag dat het kind laat zien. Het gedrag wordt aangepakt, maar het gevoelsaspect en de stemmingskant van het kind waar het gedrag vandaan komt, wordt weleens vergeten. Een trauma vormt overtuigingen en verwachtingen bij de kinderen. Uit deze overtuigingen komt gedrag voort. Coppens en Van Kregten (2012) verwijzen

hierbij naar de onzichtbare koffer die getraumatiseerde kinderen met zich meedragen. De onzichtbare koffer van getraumatiseerde kinderen is vaak gevuld met negatieve opvattingen over zichzelf, de volwassenen die voor hen zorgen en de wereld in het algemeen. Op grond van eerdere ervaringen heeft het kind een negatieve verwachting van relaties in het hier en nu. Deze negatieve opvattingen sturen de reacties van het kind.

Een mishandeld kind heeft dus allemaal opvattingen in zijn onzichtbare koffer zitten. Bij psychische mishandeling staat de afwijzing van de ouder centraal. Een aantal voorbeelden van opvattingen die bij psychische mishandelde kinderen in de koffer kunnen zitten zijn:

- Ik ben slecht.
- Ik ben het niet waard om voor te zorgen.
- Het is allemaal mijn schuld.
- Niemand houdt van mij.
- Volwassenen zijn niet te vertrouwen.
- Volwassenen troosten niet.
- Ik hou me gedeisd want ik ben het niet waard om op te vallen.

Deze opvattingen hebben een grote invloed op de mentale gesteldheid en het gedrag dat kinderen vertonen. Leren kijken door de ogen van het kind en weten wat het kind meedraagt in zijn of haar onzichtbare koffer is van belang bij het begeleiden van het kind in zijn trauma (Coppens & Kregten, 2012).

4.6 Pedagogisch basisklimaat

In een pedagogisch basisklimaat voelen jeugdigen zich prettig en kunnen ze zich ontwikkelen (Jongepier, Struijk & Van der Helm, 2010). Het creëren van een pedagogisch basisklimaat is een onderdeel van de methode trauma-georiënteerd werken. In een pedagogisch basisklimaat wordt er door de gezinshuisouders ingespeeld op de behoeftes van het getraumatiseerde kind. In de dagelijkse leefomgeving van het kind worden sociale, emotionele en cognitieve vaardigheden ontwikkeld. Een kind met een complex trauma moet hier extra in ondersteund worden. Een veilige omgeving creëren, het stimuleren van positieve relaties met anderen en de emotie- en impulsregulatie stimuleren is hierbij van belang. Op deze manier kan er een pedagogisch basisklimaat gecreëerd worden ter ondersteuning van het verwerken van het trauma. Dit wordt ook wel sensitief opvoeden genoemd. Kennis over de effecten van een trauma is hierbij ook van belang (Van Grinsven & Holdrop, 2015). Volgens Jongepier, Struijk & Van der Helm (2010) zijn er zes uitgangspunten van belang bij het creëren van een pedagogisch basisklimaat, namelijk: emotionele steun en sensitieve responsiviteit bieden, autonomie en ruimte bieden, structureren en grenzen stellen, informatie geven en uitleggen, begeleiden van interacties tussen jeugdigen en het stimuleren van interacties tussen ouder en kind. Deze uitgangspunten komen ook terug in de professionele vaardigheden die in deelhoofdstuk 4.7 worden beschreven en worden hierin verder uitgelegd. De professionele vaardigheden kunnen een hulpmiddel zijn bij het creëren van een pedagogisch basisklimaat.

4.7 Professionele vaardigheden

Het begeleiden van getraumatiseerde kinderen vergt de inzet van professionele vaardigheden, die elke professional zou moeten beheersen. Binnen het trauma-georiënteerd werken staan de volgende hoofdvaardigheden centraal:

1. Het begrijpen van de effecten van een trauma.

Het begrijpen van de effecten wat een trauma op het kind kan hebben is belangrijk, omdat de professional op deze manier de behoeften van het kind kan herkennen en hierop kan inspelen. Het is belangrijk dat de professional verder kijkt dan alleen het gedrag. De professional moet onderzoeken uit welke opvattingen het gedrag voortkomt. Dit is belangrijk om zo het kind te kunnen helpen om de effecten van het trauma te overwinnen. Het is namelijk mogelijk om de koffer opnieuw in te pakken

met positieve ervaringen en overtuigingen. Getraumatiseerde kinderen kunnen nieuwe manieren van denken en reageren aanleren. Door het kind nieuwe en positieve ervaringen en voorbeelden te bieden en deze vaak te herhalen, kan de professional het getraumatiseerde kind helpen om nieuwe verbindingen aan te leggen en oude te overschrijven. Dit kost wel veel tijd, geduld en herhaling (Coppens & Kregten, 2012).

2. Een veilige omgeving creëren.

Veiligheid is cruciaal voor getraumatiseerde kinderen. Voor getraumatiseerde kinderen is de omgeving vaak hard en onvoorspelbaar geweest. Om te kunnen herstellen moeten de kinderen zich veilig kunnen voelen en geloven dat er volwassenen zijn die veiligheid en zekerheid kunnen bieden. Echter is er een onderscheid tussen fysieke en psychische veiligheid. Een fysiek veilige situatie hoeft niet te betekenen dat het kind zich ook echt veilig voelt. Het vergroten van de fysieke veiligheid kan door het kind te helpen om het huis en de buurt te leren kennen, het kind controle te geven over bepaalde aspecten van zijn leven, grenzen te stellen en het kind laten weten wat er gaat gebeuren (Coppens & Kregten, 2012). Structuur en regelmaat zijn van belang bij het creëren van een gevoel van zekerheid bij getraumatiseerde kinderen. Door structuur te bieden en grenzen te stellen wordt er aan het kind duidelijk gemaakt wat er van het kind wordt verwacht en ontstaat er voorspelbaarheid (Jongepier, Struijk & Van der Helm, 2010).

Psychologische veiligheid kan bereikt worden door het kind het gevoel te geven dat hij controle heeft over wat erin zichzelf om gaat. Dingen die het kind herinneren aan het trauma, ofwel *triggers*, kunnen fysieke en emotionele reacties veroorzaken, die het gevoel van veiligheid ondermijnen. Blootstelling aan triggers die in de hersenen geassocieerd worden met het trauma leiden tot intense en beangstigende gevoelens. Deze gevoelens kunnen leiden tot gedrag dat niet binnen de huidige situatie past. De professional kan hiermee omgaan door het kind gerust te stellen, door te verwoorden wat er gebeurt, de ervaring van het kind te accepteren en te normaliseren en het verleden van het heden te onderscheiden (Coppens & Kregten, 2012). Door op het juiste moment en op de juiste manier het kind uitleg en informatie te geven, leren kinderen begrijpen wat er gebeurt. Daarnaast kan bij het kind het gevoel van veiligheid vergroot worden door het kind emotionele steun en sensitieve responsiviteit te bieden. Sensitieve responsiviteit betekent dat de professional oog heeft voor de signalen van het kind en daar adequaat op reageert. Daardoor voelt het kind zich begrepen en geaccepteerd, dit geeft een basisgevoel van veiligheid. Tevens is het ervaren van emotionele steun en veiligheid belangrijk voor het ontwikkelen van competenties, het ontwikkelen van sociaal gedrag en het vergroten van de veerkracht. Wanneer kinderen zich veilig voelen, gaan ze dingen ondernemen en uitproberen. Hierdoor leren ze. Kinderen moeten de ruimte en kansen krijgen om initiatieven en te nemen. Hierbij is het bieden van ruimte en autonomie belangrijk, wel onder de voorwaarde van onvoorwaardelijke acceptatie, ook als het kind iets fout doet (Jongepier, Struijk & Van der Helm, 2010).

3. Omgaan met gevoelens en gedrag.

De relatie tussen wat we denken, voelen en doen wordt de cognitieve driehoek genoemd. Wat een kind denkt, heeft een directe invloed op wat hij voelt. Wat hij voelt, heeft een directe invloed op hoe hij zich gedraagt. Getraumatiseerde kinderen vinden het vaak moeilijk om de verbindingen tussen hun gevoelens, gedachten en gedrag te zien. Tevens vinden ze het moeilijk om hun emoties uit te drukken. Kennis van de wisselwerking tussen gedrag, gevoel en gedachten helpt de professional bij het begrijpen van het gedrag en de reacties van de getraumatiseerde kinderen. Het kost echter tijd en geduld om de gedachten, gevoelens en het gedrag van de getraumatiseerde kinderen te veranderen. De professional kan het kind helpen door het gevoel onder woorden te brengen, voorbeelden van gewenst gedrag te noemen, het bekrachtigen van positief gedrag en negatief gedrag te corrigeren. Ook het oefenen van emotionele vaardigheden door middel van activiteiten kan worden ingezet (Coppens & Kregten, 2012).

4. Verbindingen leggen en herstel bevorderen.

Kinderen leren wie ze zijn en hoe de wereld eruit ziet aan de hand van de verbintenissen die zij aangaan. Getraumatiseerde kinderen hebben vaak onzekere relaties met andere mensen. De professional kan het kind helpen om nieuwe, gezondere verbindingen op te bouwen. Tevens is het belangrijk om vast te houden aan wat er goed was aan verbindingen uit het verleden. Als de professional belangrijke relaties uit het verleden respecteert en het kind helpt het goede daaraan te behouden, wordt het kind geholpen om een goede verbinding met het verleden te creëren terwijl het kijkt naar de toekomst. Het is daarom van belang om ook positieve interacties tussen ouder en kind en andere jeugdigen te stimuleren, zodat de kinderen nieuwe gezonde verbindingen maken (Jongepier, Struijk & Van der Helm, 2010). Een positieve relatie tussen het kind en de professional kan ook een helende factor zijn. Praten over herinneringen of traumatische gebeurtenissen is een belangrijk aspect om het herstel te bevorderen. Praten over trauma's maakt het onbespreekbare bespreekbaar en doorbreekt de geheimzinnigheid. Het versterkt de boodschap dat het trauma niet de schuld van het kind is. Wanneer er niet gepraat wordt, kunnen de kinderen zichzelf steeds schuldiger gaan voelen en zich meer gaan schamen. Praten over het trauma helpt de kinderen het trauma in perspectief te plaatsen en zich te realiseren dat het trauma hun leven niet hoeft te bepalen (Coppens & Kregten, 2012).

5. Voor jezelf zorgen.

Een ander belangrijk punt binnen het trauma-georiënteerd werken is dat de professional weet wat het werken met getraumatiseerde kinderen voor impact op zichzelf heeft. De professional kan het kind immers niet voldoende helpen, wanneer hij met zichzelf in de knoop zit. Wanneer de traumatiserende gebeurtenissen die het kind heeft meegemaakt de professional persoonlijk te veel raken, kan er secundaire traumatisering optreden. De professional kan dan last krijgen van herbelevingen, een permanente staat van verhoogde spanning, slaapstoornissen, prikkelbaar of emotioneel reageren op dingen die herinneren aan het trauma en het vermijden van zaken die geassocieerd worden met het trauma. Dit heeft een nadelige invloed op de begeleiding van de kinderen en kan bij de professional leiden tot een burn-out (Van Grinsven & Holdrop, 2015). Daarnaast kan het zorgen voor getraumatiseerde kinderen moeilijk, uitputtend en frustrerend zijn. Dit kan stress opleveren, wat invloed heeft op de mentale en fysieke gezondheid van de professional. Hierdoor is het van belang dat de professional ook tijd besteedt aan zelfzorg. De balans tussen werk en ontspanning en tussen zichzelf en anderen moet in de gaten gehouden worden. Ook intervisie en supervisie momenten met andere professionals zijn belangrijk voor het bespreken van gevoelens of moeilijke situaties (Coppens & Kregten, 2012).

Hoofdstuk 5: Methodologie

In dit hoofdstuk wordt de methodologie beschreven. Allereerst wordt het onderzoekstype uitgelegd. Vervolgens worden de databronnen en dataverzamelingstechnieken toegelicht. Als laatste wordt er ingegaan op de validiteit, betrouwbaarheid en bruikbaarheid van het onderzoek.

5.1 Onderzoekstype

Volgens Van der Donk & Van Lanen (2012) zijn er zes type onderzoeksvormen te onderscheiden, namelijk:

- Beschrijvend onderzoek
- Vergelijkend onderzoek
- Definiërend onderzoek
- Evaluerend onderzoek
- Verklarend onderzoek
- Ontwerp onderzoek

In dit onderzoek is er sprake van de types: beschrijvend, vergelijkend en ontwerp onderzoek. Het type beschrijvend onderzoek komt binnen het onderzoek terug door de bevindingen van de professionals die met getraumatiseerde kinderen werken te beschrijven. Er wordt onderzoek gedaan naar hoe de huidige begeleiding van de getraumatiseerde kinderen verloopt en wat de ervaringen van verschillende betrokken professionals hierover zijn. Dit deel van het onderzoek richt zich alleen op de gezinshuizen Nieuwe Stijl. Hier ligt de focus van het onderzoek op, waardoor er ook wel gesproken kan worden van een micro onderzoek binnen de veranderingen van de transitie. Tevens wordt er binnen het onderzoek gebruik gemaakt van vergelijkend onderzoek. De gezinshuisouders in regio Drechtsteden hebben de training ‘werken met getraumatiseerde kinderen’ gevolgd. De gezinshuisouders in de regio Rijnmond, waarbinnen het onderzoek zich afspeelt, hebben deze training nog niet gevolgd. Binnen het onderzoek wordt er gekeken naar wat het effect is geweest van de training op de gezinshuisouders uit de regio Drechtsteden en wat hun ervaringen hierover zijn. Daarnaast wordt er gekeken of het niveau van kennis en vaardigheden veranderd is na het volgen van de training. Op deze manier wordt er een vergelijking gemaakt tussen de gezinshuisouders uit de regio Drechtsteden en de gezinshuisouders uit de regio Rijnmond. Als laatste betreft het onderzoek een ontwerp onderzoek. Naar aanleiding van de analyse over hoe de begeleiding van getraumatiseerde kinderen verloopt en wat er verbeterd kan worden, worden er aanbevelingen geformuleerd om de praktijk te verbeteren. Vanuit de aanbevelingen wordt er een product ontworpen dat bijdraagt aan het verbeteren van de beroepspraktijk.

5.2 Databronnen en dataverzameling

Binnen het onderzoek wordt er gebruikt gemaakt van diverse databronnen en dataverzamelingstechnieken (Van der Donk & Van Lanen, 2012). Bij de datatechniek bevragen is er gebruik gemaakt van individuele interviews. Deze interviews zijn aan de hand van een geluidsopname verbatim uitgewerkt en zijn geanalyseerd door de informatie per deelvraag te coderen. De uitgewerkte interviews worden door middel van een apart document toegevoegd aan het onderzoek. Hieronder wordt per deelvraag toegelicht welke databronnen en welke technieken tijdens het onderzoek zijn gebruikt.

- Deelvraag 1: Welk gedrag voortkomend uit de gevolgen van psychische mishandeling vertonen de getraumatiseerde kinderen die in de gezinshuizen Nieuwe Stijl wonen?

Allereerst is er bij het beantwoorden van deze deelvraag gebruikt gemaakt van de datatechniek: bestuderen. Tijdens het vooronderzoek is er door middel van literatuuronderzoek onderzoek gedaan naar wat de gevolgen van psychische mishandeling op kinderen zijn en welk gedrag hieruit kan

voortkomen. Deze informatie is al uitgewerkt in hoofdstuk 3: theoretisch kader. Er is gebruikt gemaakt van wetenschappelijke literatuur die niet ouder is dan vijf jaar. Om gericht te kunnen zoeken naar de juiste informatie, had de onderzoeker een kijkkader ontwikkeld.

Kijkkader psychische mishandeling	
Deelvraag: Welk gedrag voortkomend uit de gevolgen van psychische mishandeling vertonen de getraumatiseerde kinderen die in de gezinshuizen Nieuwe Stijl wonen?	
1	Wat zijn de gevolgen van psychische mishandeling op kinderen?
2	Welk gedrag laten psychisch mishandelde kinderen zien?

Om de deelvraag te kunnen beantwoorden, zal er ook gekeken moeten worden of de kinderen die in de gezinshuizen Nieuwe Stijl wonen het gedrag vanuit de literatuur ook laten zien of dat ze heel ander gedrag vertonen. De onderzoeker gaat de betrokken professionals bij de gezinshuizen Nieuwe Stijl bevragen door middel van een interview. De betrokken professionals zijn: drie gezinshuisouders, de gedragswetenschapper en de ambulant begeleider. De onderzoeker maakt hier gebruik van de databron: individuele personen en de datatechniek: bevragen. Tijdens het interview zal aan de professionals gevraagd worden om een casus te schetsen over een kind wat onder andere psychisch mishandeld is. Aan de hand van de casus komt de onderzoeker meer te weten over de achtergrond en het gedrag van het kind. Er is gekozen om verschillende professionals te interviewen, zodat de onderzoeker de verschillen kan waarnemen en zo een objectief beeld kan vormen over welk gedrag de kinderen laten zien.

- Deelvraag 2: Welke werkzaamheden worden er tot nu toe binnen de gezinshuizen Nieuwe Stijl uitgevoerd om de psychisch mishandelde kinderen te begeleiden in hun trauma?

Om deze deelvraag te kunnen beantwoorden, zal er gebruik gemaakt worden van de datatechniek bevragen. De onderzoeker gaat drie gezinshuisouders Nieuwe Stijl uit de regio Rijnmond bevragen door middel van een interview. Daarnaast zal de onderzoeker de ambulant begeleider en de gedragswetenschapper die gekoppeld zijn aan de gezinshuizen Nieuwe Stijl interviewen. Deze informatie kan waardevol zijn, omdat het vraagstuk vanuit een ander perspectief wordt bekeken en zij ook andere begeleidingstaken uitvoeren dan de gezinshuisouders.

- Deelvraag 3: Hoe ervaren de gezinshuisouders het begeleiden van de getraumatiseerde kinderen?

Uit de methode trauma-georiënteerd werken, beschreven in het theoretisch kader, is gebleken dat het werken met getraumatiseerde kinderen ook een impact op de gezinshuisouders zelf heeft. Het is volgens de methode van belang dat de gezinshuisouders zich hier bewust van zijn en dat zij ook worden ondersteund in hun werk. Voor het onderzoek is het van belang om te weten hoe de gezinshuisouders de werkzaamheden die zij uitvoeren ervaren en of er knelpunten zijn. De onderzoeker gaat dit onderzoeken door met drie gezinshuisouders in gesprek te gaan aan de hand van een individueel interview. De onderzoeker maakt hierbij gebruik van de datatechniek bevragen. Vooraf zal de onderzoeker een leidraad met interviewvragen opstellen. Deze leidraad is te vinden in bijlage 1. Echter zal het interview niet gestructureerd, maar meer in de vorm van een gesprek lopen. De onderzoeker zal inspelen op de antwoorden en de verhalen van de gezinshuisouder. De onderzoeker is van mening dat zij op deze wijze de meeste informatie kan vergaren.

- Deelvraag 4: Welke vaardigheden zetten de gezinshuisouders in om de getraumatiseerde kinderen te begeleiden?

Om deze deelvraag te kunnen beantwoorden, zal er gebruik worden gemaakt van de datatechniek bevragen via het uitvoeren van enquêtes en via de interviews met de gezinshuisouders. De enquêtes zullen ingevuld worden door de drie gezinshuisouders uit regio Rijnmond en de twee gezinshuisouders uit regio Drechtsteden. De enquête zal bestaan uit twee onderdelen. Het eerste deel is gericht op het toetsen van de kennis over het werken met getraumatiseerde kinderen. Het tweede deel is gericht op de vaardigheden die de gezinshuisouders inzetten tijdens het werken met de getraumatiseerde kinderen. De vragen en stellingen uit de enquête zijn opgesteld aan de hand van de literatuur over het trauma-georiënteerd werken. De enquête is te vinden in bijlage 2. Door de enquête in te laten vullen door de gezinshuisouders uit beide regio's kan er ook onderzocht worden of het niveau van kennis en vaardigheden na het volgen van de training is verhoogd. Daarnaast zal er tijdens de individuele interviews ook gevraagd worden naar welke vaardigheden de gezinshuisouders inzetten. De resultaten worden vergeleken met de vijf vaardigheden die volgens het trauma-georiënteerd werken ingezet moeten worden. Deze vaardigheden staan in het theoretisch kader beschreven. Daarnaast zal de onderzoeker een gedragswetenschapper uit de werkgroep trauma-georiënteerd werken interviewen. Deze gedragswetenschapper is gespecialiseerd op dit onderwerp. Haar mening over het onderwerp en wat van belang is binnen het begeleiden van getraumatiseerde kinderen kan hierbij waardevol zijn.

- Deelvraag 5: Welke sociale aspecten van het pedagogisch basisklimaat kunnen de gezinshuisouders nog verbeteren, zodat ze de kinderen die psychisch zijn mishandeld beter kunnen begeleiden in hun trauma?

Om deze deelvraag te beantwoorden, zal de onderzoeker gebruik maken van de datatechnieken: bevragen. In de individuele interviews met alle betrokkenen rondom de begeleiding van de getraumatiseerde kinderen wordt er gevraagd naar de positieve punten en de knelpunten in de begeleiding van psychisch mishandelde kinderen. Hierna kan er gekeken worden naar hoe deze punten aansluiten op het creëren van een pedagogisch basisklimaat, ofwel het sensitief opvoeden.

5.3 Validiteit en betrouwbaarheid

Om de validiteit en de betrouwbaarheid van het praktijkonderzoek te waarborgen wordt er rekening gehouden met de zeven richtlijnen die Van der Donk & Van Lanen (2012) beschrijven:

1. Zorg voor triangulatie

Het toepassen van triangulatie binnen een onderzoek betekent dat de data op verschillende manieren verzameld wordt. Hierdoor krijgt de onderzoeker een rijker beeld van de beroepspraktijk (Van der Donk & Van Lanen, 2012). In het onderzoek zijn drie vormen van triangulatie toegepast. De eerste wordt brontriangulatie genoemd. Binnen het onderzoek is er gebruikt gemaakt van verschillende wetenschappelijke bronnen. Er zijn meerdere literatuurstukken onderzocht van verschillende auteurs. Daarnaast is brontriangulatie toegepast door professionals met verschillende functies te interviewen. Het praktijkprobleem wordt hierdoor vanuit meerdere perspectieven bekeken. Als tweede is binnen het onderzoek methodische triangulatie toegepast. Bij het verzamelen van de data is er gebruik gemaakt van verschillende dataverzamelingsmethoden. De methoden: bevragen en bestuderen zijn ingezet. Naast het gebruik van wetenschappelijke literatuur is er gebruik gemaakt van individuele interviews en het uitvoeren van enquêtes. Als laatste is binnen het onderzoek ook onderzoekertriangulatie toegepast. Tijdens het onderzoek wordt er namelijk samengewerkt met een andere student van de Hogeschool Rotterdam. Deze student verricht ook onderzoek naar het onderwerp trauma-georiënteerd werken binnen TriviumLindenhof. De

onderzoekers zullen samenwerken en de resultaten zullen onderling vergeleken kunnen worden. Dit zorgt voor een meer valide onderzoek.

2. Communiceer over je praktijkonderzoek

Om ervoor te zorgen dat er iets gebeurt met de onderzoeksresultaten is het belangrijk om verschillende mensen bij het onderzoek te betrekken. In het onderzoek worden professionals met verschillende functies betrokken. Zo worden er verschillende gezinshuisouders uit verschillende regio's geïnterviewd. Tevens worden er twee gedragswetenschappers en een ambulant begeleider geïnterviewd. Daarnaast worden er door TriviumLindenahof Co-Creatie bijeenkomsten georganiseerd voor de studenten die binnen TriviumLindenahof afstuderen. Door tijdens deze bijeenkomsten het onderzoek te promoten worden ook verschillende professionals betrokken en kunnen er waardevolle contacten worden gelegd. Door verschillende professionals bij het onderzoek te betrekken wordt er betrokkenheid en draagvlak gecreëerd. Tevens wordt het onderzoek vanuit meerdere perspectieven bekeken, waardoor de validiteit van het onderzoek toeneemt.

3. Zorg voor transparantie

In 'deelhdstuk 5.2: databronnen en dataverzamelingstechnieken' en 'hoofdstuk 9: methodologische evaluatie' wordt toegelicht waarom bepaalde keuzes voor de verschillende dataverzamelingmethoden zijn gemaakt. Dit vergroot de transparantie en de volgbaarheid van het onderzoek. Om de transparantie te vergroten voegt de onderzoeker naast het onderzoeksverslag een apart document toe met alle belangrijke producten, waaronder de verbatim uitgewerkte interviews en de ingevulde enquêtes. Op deze manier kunnen alle producten door de opdrachtgever en de onderzoekscommissie worden ingezien.

4. Verdiep je in het praktijkprobleem

De onderzoeker heeft zich in het praktijkprobleem verdiept door praktijkgericht onderzoek te verrichten en een onderzoeksplan op te stellen. De onderzoeker heeft het praktijkprobleem verhelderd door middel van literatuuronderzoek en twee oriënterende gesprekken met twee gezinshuisouders. Op deze manier kon de onderzoeker tot een heldere en aansluitende probleemstelling komen.

5. Verdiep je in de organisatie

De onderzoeker heeft zich bij het verkennen van het praktijkprobleem ook verdiept in de organisatie, zodat het onderzoek aansluit bij de organisatie. In 'hoofdstuk 1: de inleiding' worden belangrijke aspecten van de organisatie en de context waarbinnen het onderzoek zich afspeelt beschreven. Tevens heeft de onderzoeker in schooljaar 2014-2015 stagegelopen binnen de organisatie. Hierdoor is de onderzoeker bekend met de werkwijze en de visie van de organisatie.

6. Verdiep je in verschillende perspectieven

In het onderzoek wordt er rekening gehouden met de veronderstellingen die de onderzoeker en de geïnterviewde professionals kunnen hebben. Binnen het onderzoek hebben alle betrokkenen verschillende belangen en veronderstellingen waardoor het perspectief kan verschillen. De veronderstellingen zullen tijdens de interviews bevestigd worden door middel van de gesprekstechniek doorvragen. Tevens zal de onderzoeker het onderzoek en het proces regelmatig met de betrokkenen bespreken, zodat ook de veronderstellingen van de onderzoeker getoetst worden.

7. Maak gebruik van vakliteratuur

Tijdens het onderzoek zal er gebruik gemaakt worden van vakliteratuur. De onderzoeker raadpleegt hiervoor verschillende databanken en pedagogische vaktijdschriften. De onderzoeker gebruikt vakliteratuur die niet ouder is dan vijf jaar. Hierdoor is de data die binnen het onderzoek wordt gebruikt actueel.

Hoofdstuk 6: Onderzoeksresultaten

In onderstaand hoofdstuk worden de deelvragen beantwoord op basis van de verkregen resultaten uit de uitgevoerde enquêtes en uit de afgenomen interviews van de betrokken professionals.

6.1 Gedrag van getraumatiseerde kinderen

Voor het beantwoorden van deelvraag 1 zijn drie gezinshuisouders Nieuwe Stijl uit de regio Rijnmond en de betrokken gedragswetenschapper en de ambulant begeleider geïnterviewd. De vijf respondenten zijn door middel van individuele interviews bevraagd. In tabel 1 en 2 in bijlage 3 zijn de antwoorden te vinden die de respondenten hebben gegeven naar aanleiding van de interviewvragen. Hieronder volgt het antwoord op deelvraag 1:

Welk gedrag voortkomend uit de gevolgen van psychische mishandeling vertonen de getraumatiseerde kinderen die in de gezinshuizen Nieuwe Stijl wonen?

Uit tabel 1 is te lezen dat alle vijf de respondenten te maken hebben gehad met getraumatiseerde kinderen die binnen de gezinshuizen Nieuwe Stijl wonen. De kinderen die in de gezinshuizen komen wonen, hebben in hun verleden ontzettend veel meegemaakt. Wat opvalt is dat mishandeling toch vaak een rol speelt in de achtergrond van het kind. Psychische mishandeling komt vaak voor in combinatie met bijvoorbeeld fysieke mishandeling. Zo noemt gezinshuisouder 3 dat de meegemaakte afwijzing door ouders een grote impact op twee kinderen heeft gehad, die voornamelijk fysiek zijn mishandeld. De ambulant begeleider noemt dat ze bij ieder kind een soort teleurstelling in volwassenen om zich heen ziet.

Uit tabel 2 blijkt dat het gedrag van getraumatiseerde kinderen die onder andere psychisch mishandeld zijn heel divers kan zijn. Alle vijf de respondenten noemen dat het ene kind bijvoorbeeld heel overweldigend op dingen kan reageren en het andere kind weer heel stil is. Zo noemt de gedragswetenschapper dat het echt een spectrum aan gedrag is wat je tegen kunt komen. Opvallend is dat de respondenten noemen dat het verleden van de kinderen wel invloed heeft op het gedrag wat de kinderen laten zien. De gezinshuisouders gaven hier een aantal voorbeelden van:

Gezinshuisouder 1: *“Wij hebben één meisje gehad wat zichzelf helemaal afsloot. Die wilde geen band met ons opbouwen, dat was te close. Dat trok ze gewoon niet.”*

Gezinshuisouder 1: *“Twee andere kinderen (broer en zus) zeiden in het begin ook tegen mij: Jij bent nooit boos, waarom schreeuw je niet tegen ons? Vindt je ons niet lief?”*

Gezinshuisouder 2: *“Wij hebben een meisje gehad wat zichzelf sneed. Bij haar zag je wel echt terug dat ze niet op een normale manier geleerd heeft om haar emoties te uiten of om met andere om te gaan. Ik denk dat kinderen die psychisch mishandeld zijn, voornamelijk het naar zichzelf toe gerichte gedrag laten zien.”*

Gezinshuisouder 3: *“De kinderen waren gewoon hele andere dingen gewend dan hoe het hier in het gezinshuis ging. Ze dachten bijvoorbeeld dat schelden en schreeuwen normaal was en vonden het raar dat dat hier niet gebeurde. Wat voor ons normaal was, snapten de kinderen bijvoorbeeld niet of hadden ze heel veel moeite mee.”*

De ambulant begeleider noemt ook dat het gedrag van getraumatiseerde kinderen die onder andere psychisch mishandeld zijn heel divers kan zijn, maar dat wel één ding opvallend is:

Ambulant begeleider: *“Wat kinderen in het algemeen wel laten zien, is een achterstand op sociaal emotioneel gebied. Bij de één zit dat dieper dan bij de ander.”*

Uit de antwoorden van de respondenten blijkt dat het traumatisch verleden van de kinderen heeft gezorgd voor bepaalde overtuigingen en verwachtingen bij kinderen. De broer en zus verwachten dat de gezinshuisouder tegen hun ging schreeuwen, omdat de gezinshuisouder dit niet deed dachten de kinderen in eerste instantie dat de gezinshuisouder niets om hen gaf. De kinderen hadden het schreeuwen en schelden gekoppeld aan liefde. In de beschreven literatuurstudie in hoofdstuk 3 worden deze verwachtingen en overtuigingen beschreven als de onzichtbare koffer die getraumatiseerde kinderen met zich meedragen. Bij de kinderen uit het voorbeeld van de gezinshuisouder zal de koffer gevuld zijn met opvattingen zoals: als volwassenen tegen je schreeuwen, laat het zien dat ze om je geven. De opvattingen van de kinderen hebben invloed op het gedrag dat ze laten zien.

6.2 Begeleiding van getraumatiseerde kinderen

Voor het beantwoorden van deelvraag 2 zijn drie gezinshuisouders Nieuwe Stijl uit de regio Rijnmond en de betrokken gedragswetenschapper en de ambulant begeleider geïnterviewd. De vijf respondenten zijn door middel van individuele interviews bevraagd. In tabel 3 en 4 in bijlage 4 zijn de antwoorden te vinden die de respondenten hebben gegeven naar aanleiding van de interviewvragen. Hieronder volgt het antwoord op deelvraag 2:

Welke werkzaamheden worden er tot nu toe binnen de gezinshuizen Nieuwe Stijl uitgevoerd om de psychisch mishandelde kinderen te begeleiden in hun trauma?

Uit tabel 3 is te lezen dat er binnen de gezinshuizen niet wordt gewerkt met speciale methodes gericht op getraumatiseerde kinderen. Het behandelen van complexe trauma's wordt uitgevoerd door specialistische hulpverleners. Soms zit een trauma gewoon te diep en is er meer nodig dan alleen begeleiding. Het kind wordt dan aangemeld voor een behandeltraject bij een specialistische instelling, zoals Yulius of de GGZ. Alle vijf de respondenten geven aan dat de focus binnen het gezinshuis vooral ligt op het meedraaien in het gezin. Het meedraaien in de dagelijkse routine van het gezin is als het ware een onderdeel van de begeleiding. Het meedraaien in een normaal gezin ten opzichte van het wonen op een leefgroep levert al veel voordelen op zoals rust, structuur en meer aandacht.

De werkzaamheden die daarnaast nog worden uitgevoerd om de kinderen te begeleiden, is het opstellen van werkdoelen. Na een observatieperiode wordt er gekeken naar wat het kind nodig heeft en hoe dit bereikt kan worden. Het verschilt onderling hoe de gezinshuisouders hier mee om gaan:

Gezinshuisouder 1: *“De kinderen moeten in het begin vooral wennen aan de rust en de structuur. Later in het traject kan je een stap verder gaan. De kinderen hebben ook leer- en werkdoelen. Wij werken hiermee aan de hand van een beloningssysteem.”*

Gezinshuisouder 2: *“Het beetje extra wat wij in de opvoedsituatie kunnen doen, passen wij toe. Het invoegen binnen het gezin en de structuur kost aan het begin veel tijd. We zetten elke keer kleine stapjes in de begeleiding. We gaan toch dingen voorzichtig aan oefenen. Eén jongen durfde eerst niet in het donker te slapen, dit hebben we met kleine stapjes steeds meer uitgebreid.”*

Gezinshuisouder 3: *“Echte begeleiding in wat ze hebben meegemaakt, doen we niet. Wanneer ik gedrag signaleer waar ik zelf niets mee kan of waarvan ik niet weet wat ik er mee moet, schakel ik de hulp van de gedragswetenschapper en de ambulant begeleider in.”*

Uit tabel 4 blijkt ook dat de ambulant begeleider een belangrijke rol speelt binnen de begeleiding van de getraumatiseerde kinderen. Situaties en gedragingen die gezinshuisouders als lastig ervaren, worden met de ambulant begeleider en de gedragswetenschapper besproken. Samen wordt er dan gekeken naar wat er gedaan kan worden. De gezinshuisouders hebben geen activiteiten klaarliggen die zij eventueel in kunnen zetten wanneer ze merken dat dit nodig is. De ambulant begeleider doet soms wat extra activiteiten met de kinderen of voert gesprekken over hoe het met ze gaat. De ambulant begeleider zegt hierover:

Ambulant begeleider: *“Soms worden er wel activiteiten of extra begeleiding ingezet. Dit verschilt per keer en ligt ook aan de vraag. Wanneer het past binnen het gezinsleven pakt de gezinshuisouder dit op. Als dat nou om wat voor reden dan ook niet gaat lukken en het kind heeft wat specifiekere aandacht nodig, pak ik dit op. Het kan ook zijn dat de gezinshuisouder eerst wilt meekijken hoe ik dat aanpak. Het is wel het doel dat de gezinshuisouders dat op een gegeven moment zelf kunnen.”*

6.3 Ervaringen van de gezinshuisouders

Voor het beantwoorden van deelvraag 3 zijn drie gezinshuisouders Nieuwe Stijl uit de regio Rijnmond en de betrokken gedragswetenschapper en de ambulant begeleider geïnterviewd. De vijf respondenten zijn door middel van individuele interviews bevraagd. In tabel 5, 6 en 7 in bijlage 5 zijn de antwoorden te vinden die de respondenten hebben gegeven naar aanleiding van de interviewvragen. Hieronder volgt het antwoord op deelvraag 3:

Hoe ervaren de gezinshuisouders het begeleiden van de getraumatiseerde kinderen?

Uit tabel 5 blijkt dat de gezinshuisouders het werk soms lastig en heftig vinden, maar dat het ook heel mooi werk is. De gezinshuisouders gaven een aantal voorbeelden:

Gezinshuisouder 1: *“Iedere dag is het zoeken met elkaar naar wat werkt en wat niet werkt. Het werk heeft ook effect op je eigen gezinsleven.”*

Gezinshuisouder 2: *“Soms is het moeilijk. Zeker als de kinderen erg getraumatiseerd zijn, maar aan de andere kant vind ik het ook wel heel mooi werk. Het levert vooral veel op als je ziet dat er overwinninkjes zijn behaald.”*

Gezinshuisouder 3: *“Het is wel heel heftig werk soms, maar ook wel heel waardevol. Je kunt wel iets betekenen voor de kinderen.”*

In tabel 6 is te lezen wat de gezinshuisouders precies als moeilijk ervaren in het begeleiden van getraumatiseerde kinderen. Opvallend is dat de gezinshuisouders vooral veel vragen hebben over wat ze met het gedrag van de kinderen moeten. Soms laten kinderen gedrag zien wat de gezinshuisouders moeilijk kunnen plaatsen en waarvan ze niet goed weten hoe ze erop moeten reageren. Het is voor de gezinshuisouders elke keer opnieuw zoeken naar wat accepteer ik wel en wat accepteer ik niet. Het gedrag dat voortkomt uit een traumatische ervaring kunnen ze niet zomaar laten gaan. De gedragswetenschapper en de ambulant begeleider proberen de gezinshuisouders hierbij te helpen:

Ambulant begeleider: *“De gezinshuisouders stellen veel vragen over hoe ze bijvoorbeeld om moeten gaan met bepaald gedrag. Ik probeer ze heel erg mee te nemen in het achter gedrag kijken. Wat zit er achter het gedrag dat een kind laat zien? De gezinshuisouders zeggen later dan weleens tegen mij dat ze dingen nu ook zo toepassen zoals ik dat liet zien.”*

Een andere moeilijkheid die de gezinshuisouders ervaren is dat ze soms hun handen vol hebben aan de kinderen die vooral veel naar buiten toe gericht gedrag laten zien. Een gezinshuisouder zegt hierover:

Gezinshuisouder 1: “Een andere moeilijkheid is dat je toch altijd wel toe gaat naar het kind die het hardste roept, anders sloopt diegene de boel. De teruggetrokken kinderen krijgen hierdoor vaak niet de eerste aandacht, terwijl die dat soms ook nodig hebben.”

Uit de interviews kwam ook naar voren dat het werken met getraumatiseerde kinderen een grote impact heeft op de gezinshuisouders zelf. Soms vertonen de kinderen zulk heftig gedrag, wat bij de gezinshuisouder ook veel stress op kan leveren doordat ze niet goed weet wat ze met het gedrag moet. Volgens het trauma-georiënteerd werken is het van belang dat de professionals goed voor zichzelf kunnen zorgen. Hierbij zijn intervisie en supervisie momenten belangrijk om gevoelens en moeilijke situaties met elkaar te kunnen bespreken. De onderzoeker heeft in de interviews hier ook naar gevraagd. Alle drie de gezinshuisouders uit regio Rijnmond gaven aan dat het werk inderdaad soms stress op kan leveren, maar dat ze zich wel gesteund voelen door een team dat achter hun staat. De gezinshuisouders hebben veel contact met de ambulant begeleider en de gedragswetenschapper. Zij zijn ervoor om de gezinshuisouders te ondersteunen in hun werk. Tevens vergaderen ze elke week waarbij het gedrag van de kinderen, moeilijke situatie en de eigen gevoelens besproken worden. Een gezinshuisouder zei hierover:

Gezinshuisouder 1: “Ik werk er nu bijna een jaar en ik kwam er pas drie weken geleden achter dat de gedragswetenschapper helemaal niet werkt op vrijdag, maar ze neemt wel altijd haar telefoon op als ik haar bel. Dus wat dat betreft zet iedereen zich wel voor meer dan 100% in. In de vergaderingen mag van mij wel alleen wat meer diepgang komen, bijvoorbeeld over trauma’s.”

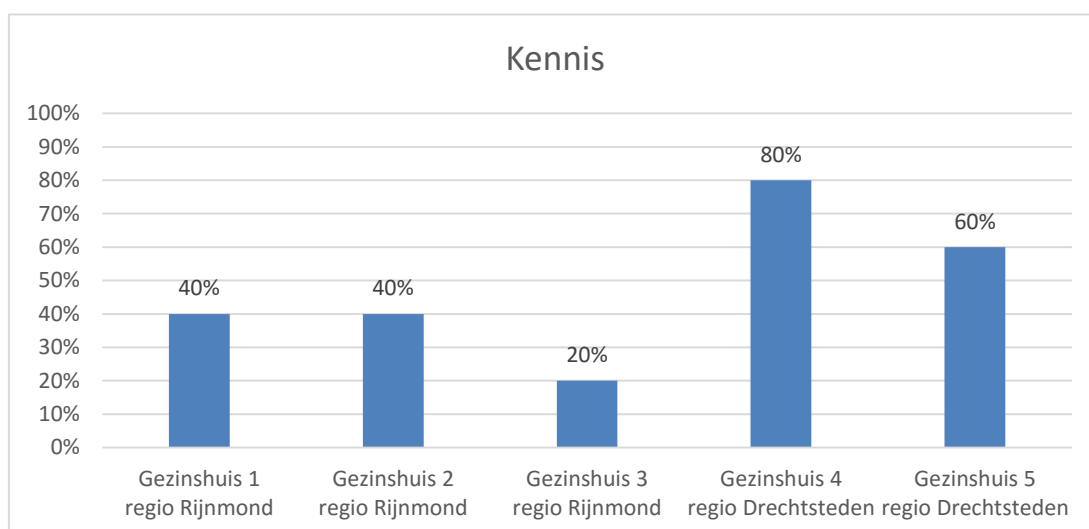
Daarnaast gaf ook een andere gezinshuisouder aan dat ze nu meer behoefte heeft aan verdieping over onderwerpen die binnen de gezinshuizen spelen. De vergaderingen waren het eerste jaar vooral veel spuien over de kinderen en het werk, omdat de gevoelens ook ergens kwijt moesten. Nu iedereen toch een tijd bezig is, zijn ze klaar voor de volgende stap om wat meer expertise aangeboden te krijgen.

6.4 Vaardigheden van de gezinshuisouders

Voor het beantwoorden van deelvraag 4 zijn enquêtes uitgevoerd bij de drie gezinshuisouders uit regio Rijnmond en de twee gezinshuisouders uit regio Drechtsteden. Daarnaast zijn de betrokken professionals geïnterviewd. In tabel 8 en 9 in bijlage 6 zijn de antwoorden te vinden die de respondenten hebben gegeven naar aanleiding van de interviewvragen. Hieronder volgt het antwoord op deelvraag 4:

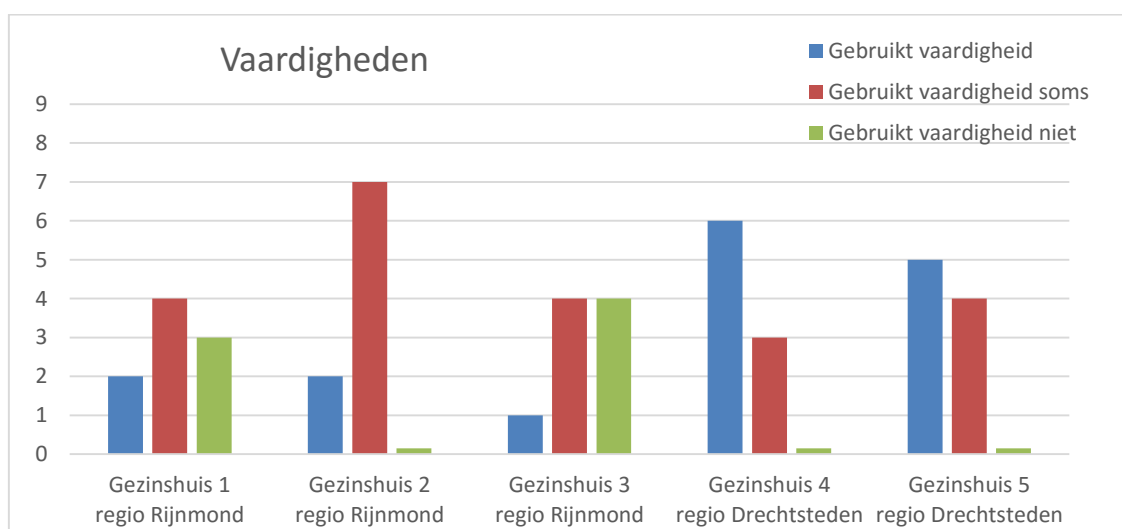
Welke vaardigheden zetten de gezinshuisouders in om de getraumatiseerde kinderen te begeleiden?

Door het uitvoeren van de enquêtes is het kennisniveau van de gezinshuisouders betreft het trauma-georiënteerd werken getest. Tevens is er door middel van de enquêtes getest welke vaardigheden passend bij het trauma-georiënteerd werken al worden ingezet door de gezinshuisouders. De resultaten uit de enquêtes zijn verwerkt in twee tabellen.

Tabel 1: het percentage goed beantwoorde kennisvragen.

Het eerste onderdeel van de enquête bevatte een aantal meerkeuze vragen gericht op kennis over de methode trauma-georiënteerd werken. Het percentage in de kennis tabel weergeeft per gezinshuisouder het percentage dat de respondent goed beantwoord heeft. Zo heeft gezinshuisouder 1 40% van de vragen goed beantwoord. Wat opvalt uit de kennis tabel is dat de gezinshuisouders in regio Drechtsteden hoger scoren dan de gezinshuisouders in regio Rijnmond. Hieruit blijkt dat het kennisniveau over de methode trauma-georiënteerd werken bij de gezinshuisouders in regio Drechtsteden hoger is dan bij de gezinshuisouders uit de regio Rijnmond.

Tabel 2: het aantal vaardigheden dat de gezinshuisouder wel, soms of niet gebruikt.

Het tweede onderdeel van de enquête bevatte negen stellingen over de vaardigheden die binnen het trauma-georiënteerd werken van belang zijn. In de vaardigheden tabel wordt per gezinshuisouder weergegeven hoeveel vaardigheden de gezinshuisouder inzet, soms inzet of niet inzet. Zo zet gezinshuisouder 1 twee van negen vaardigheden in, vier van de negen vaardigheden soms in en drie van de negen vaardigheden helemaal niet. Wat opvalt uit de vaardigheden tabel is dat de gezinshuisouders uit de regio Rijnmond de negen getoetste vaardigheden grotendeels niet of soms inzetten. De gezinshuisouders uit regio Drechtsteden zetten de negen getoetste vaardigheden grotendeels wel of soms in. Opvallend is dat het kennisniveau en het niveau van vaardigheden bij de gezinshuisouders uit de regio Rijnmond beduidend lager is dan bij de gezinshuisouders uit de regio Drechtsteden. Dit wordt bevestigd in de afgenomen individuele interviews.

Uit de antwoorden die de respondenten in de interviews hebben gegeven, blijkt dat de focus binnen de gezinshuizen vooral ligt op het creëren van een veilige omgeving. In tabel 8 is te lezen dat de gezinshuisouders het bieden van structuur en veiligheid erg belangrijk vinden. Ook het leggen van nieuwe verbindingen voor de kinderen gebeurt binnen de gezinshuizen. Dit blijkt uit de antwoorden die de gezinshuisouders gaven over dat de kinderen binnen het gezinshuis zagen dat de omgangsvormen ook anders kunnen zijn dan alleen schelden en schreeuwen. Hierdoor worden er nieuwe verbindingen aangemaakt. Een gezinshuisouder zegt hierover het volgende:

Gezinshuisouder 1: “Ik merk dat ik de kinderen soms echt mee moet nemen in de nieuwe gezinsvormen, zoals met het schreeuwen. Ik zeg dan: Als ik je lief vind, hoef ik niet tegen je te schreeuwen. Op een gegeven moment gaan ze wel wennen, maar dit kost veel tijd en structuur.”

Het omgaan met gevoelens en gedrag van de kinderen ervaren de gezinshuisouders soms nog als lastig. De gezinshuisouders zijn zich wel bewust van het feit dat het belangrijk is om achter het gedrag te kijken. Ze proberen dit zoveel mogelijk toe te passen, maar ervaren dit toch nog vaak als lastig omdat ze weinig kennis hebben over het effect van een trauma. Dat de gezinshuisouders dit nog als lastig ervaren blijkt uit het volgende:

Gezinshuisouder 2: “Het achter gedrag kijken, proberen wij echt toe te passen. Soms moet je je echt bedenken dat het kind iets niet expres doet of dat het kind niet expres niet wilt luisteren, maar dat het echt een onkunde of machteloosheid is. Dit is voor jezelf wel een hele andere manier van denken en het vraagt veel schakelen, dat is weleens lastig.”

Uit tabel 9 blijkt ook dat de gezinshuisouders vooral het gedrag van de kinderen aanpakken door middel van het inzetten van beloningssystemen. Op deze manier proberen ze de kinderen vaardigheden aan te leren. Het inzetten van activiteiten wordt nog niet gedaan. Ook het praten over het verleden van een kind wordt niet duidelijk ingezet. Uit de antwoorden die de respondenten gaven, blijkt dat de gezinshuisouders wel met de kinderen over het verleden willen praten als de kinderen hier zelf over beginnen. De gezinshuisouders beginnen er alleen niet zelf over. Als reden hiervoor geven ze dat dit te confronterend voor de kinderen zou zijn. De gedragswetenschapper zegt hierover:

Gedragswetenschapper: “Het praten over trauma’s met de kinderen vinden de gezinshuisouders soms nog wel eng. Veel mensen vinden dit eng, omdat ze bang zijn voor de put die ze open maken en dan niet weten wat ze er verder mee moeten.”

6.4 Pedagogisch basisklimaat

Voor het beantwoorden van deelvraag 5 zijn drie gezinshuisouders Nieuwe Stijl uit de regio Rijnmond en de betrokken gedragswetenschapper en de ambulant begeleider geïnterviewd. Er is gevraagd naar hun bevindingen over wat er nog verbeterd kan worden binnen het pedagogisch basisklimaat van de gezinshuizen. Daarnaast zijn twee gezinshuisouders uit de regio Drechtsteden en de gedragswetenschapper die gespecialiseerd is in het onderwerp trauma-georiënteerd werken geïnterviewd. In tabel 10 en 11 in de bijlage 7 zijn de antwoorden te vinden die de respondenten hebben gegeven naar aanleiding van de interviewvragen. Hieronder volgt het antwoord op deelvraag 5:

Welke sociale aspecten van het pedagogisch basisklimaat kunnen de gezinshuisouders nog verbeteren, zodat ze de kinderen die psychisch zijn mishandeld beter kunnen begeleiden in hun trauma?

Uit de antwoorden die de respondenten gegeven hebben, blijkt dat de focus van het pedagogisch basisklimaat van de gezinshuizen Nieuwe Stijl nu vooral ligt op het bieden van een veilige omgeving en het bieden van structuur. Het pedagogisch basisklimaat bestaat zoals beschreven in het theoretisch kader uit meer aspecten dan het bieden van veiligheid en structuur.

Uit tabel 10 blijkt dat de gezinshuisouders zelf meer behoefte hebben aan kennis over het werken met getraumatiseerde kinderen. De gezinshuisouders zien dat het gedrag voortkomt uit het traumatisch verleden, maar weten nog niet goed wat ze met dit gedrag moeten doen of hoe ze dit gedrag kunnen voorkomen. Het achter gedrag kijken vinden ze nog een lastig aspect. De respondenten geven een aantal voorbeelden hierover:

Gezinshuisouder 1: "Als ik meer tijd zou overhebben, zou ik soms ook zelf wel aan de slag willen gaan met de kinderen door activiteiten te doen, maar dit kost ook weer tijd om de activiteiten te verzinnen. Het herkennen van gedrag zou ook handig zijn, omdat je het dan aan ziet komen en dan kan je zo'n boze bui een stapje voor zijn."

Gezinshuisouder 3: "Soms vergeet je weleens dat de kinderen niet anders geleerd hebben en het gedrag ergens vandaag komt en dat ze hierom niet goed meekomen. Het stukje trauma en achter gedrag kijken wat we kort in een teamdag behandeld hebben, is toch wel waardevol voor mij geweest. Dit zou ik wel vaker willen."

Gedragswetenschapper: "Ik denk dat we binnen de gezinshuizen nog een professionaliseringsslag kunnen maken aan kennis en vaardigheden."

Uit de interviews met de twee gezinshuisouders in regio Drechtsteden en de betrokken gedragswetenschapper bleek dat de training 'werken met getraumatiseerde kinderen' hun erg geholpen heeft in het begeleiden van de kinderen. De training was vooral heel verhelderend voor de gezinshuisouders, waardoor ze na afloop beter begrepen wat voor effecten een trauma op een kind kan hebben, zowel op het gebied van de hersenen als de gevoelskant. Hier waren zij zich niet zo bewust van. De training heeft hun geholpen om het gedrag van de kinderen te begrijpen, waardoor ze er ook beter op kunnen reageren.

Hoofdstuk 7: Conclusie

In dit hoofdstuk zal aan de hand van de verkregen resultaten per deelvraag een conclusie worden getrokken. Hierna zal de hoofdvraag nogmaals beschreven worden en zal deze worden beantwoord.

7.1 Conclusie deelvraag 1

Vanuit de verkregen resultaten kan er een conclusie bij deelvraag 1 geformuleerd worden.

Deelvraag 1: Welk gedrag voortkomend uit de gevolgen van psychische mishandeling vertonen de getraumatiseerde kinderen die in de gezinshuizen Nieuwe Stijl wonen?

Uit het literatuuronderzoek en de interviews blijkt dat psychische mishandeling een grote invloed op het gedrag en de mentale gesteldheid van kinderen kan hebben. Er kan geconcludeerd worden dat het verleden van de kinderen invloed heeft op het gedrag dat de kinderen laten zien. Daarnaast kan er geconcludeerd worden dat het gedrag dat de getraumatiseerde kinderen laten zien wel heel verschillend kan zijn, maar dat de kinderen toch vaak een achterstand hebben op sociaal-emotioneel gebied. Uit de bestudeerde bronnen blijkt dat psychische mishandeling vooral als gevolg heeft dat het zelfbeeld van het kind geschaad wordt en dat het een negatieve invloed heeft op het vertrouwen van het kind in zichzelf en in anderen, dit kan zich uiten in teruggetrokken gedrag (Wenselaar, 2015). Dit komt overeen met het antwoord wat de ambulant begeleider geeft over dat ze een soort teleurstelling in volwassenen bij ieder kind terugziet. Als laatste kan er geconcludeerd worden dat de onzichtbare koffer van getraumatiseerde kinderen voornamelijk is gevuld met negatieve overtuigingen over zichzelf, anderen en de wereld. De overtuigingen hebben invloed op het gedrag wat de kinderen laten zien. Voor de gezinshuisouders is het daarom van belang om te verkennen wat de kinderen in hun koffer met zich meedragen. Wanneer de gezinshuisouders dit weten, kunnen zij eraan werken om de koffer met nieuwe gezonde overtuigingen opnieuw in te pakken.

7.2 Conclusie deelvraag 2

Vanuit de verkregen resultaten kan er een conclusie bij deelvraag 2 geformuleerd worden.

Deelvraag 2: Welke werkzaamheden worden er tot nu toe binnen de gezinshuizen Nieuwe Stijl uitgevoerd om de psychisch mishandelde kinderen te begeleiden in hun trauma?

Uit de afgenomen interviews blijkt dat de gezinshuisouders nog niet werken met specifieke methodes gericht op het werken met getraumatiseerde kinderen en dat zij hier ook geen specifieke werkzaamheden voor uitvoeren. Binnen de gezinshuizen Nieuwe Stijl ligt de focus vooral op het creëren van een veilige omgeving en het meedraaien van de kinderen in een gezond gezin. Volgens het trauma-georiënteerd werken vergt het begeleiden van getraumatiseerde echter een specifieke aanpak en vergt het meer dan alleen het creëren van een veilige omgeving. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de begeleiding binnen de gezinshuizen Nieuwe Stijl nog niet voldoende is ontwikkeld. Begeleiding vraagt meer inzet van specifieke vaardigheden en activiteiten, hier wordt in de conclusie bij deelvraag 4 en 5 dieper op in gegaan. Volgens het jaarplan 2015 van TriviumLinden Hof moet de focus binnen de gezinshuizen onder andere op traumaverwerking liggen. In het jaarplan staat beschreven dat binnen de gezinshuizen Nieuwe Stijl traumaverwerking één van de punten is die centraal hoort te staan. Er kan geconcludeerd worden dat dit op dit moment nog niet voldoende in de praktijk is gebracht. De methode trauma-georiënteerd werken zou hier een handvat voor kunnen zijn.

7.3 Conclusie deelvraag 3

Vanuit de verkregen resultaten kan er een conclusie bij deelvraag 3 geformuleerd worden.

Deelvraag 3: Hoe ervaren de gezinshuisouders het begeleiden van de getraumatiseerde kinderen?

Uit de resultaten kan geconcludeerd worden dat de gezinshuisouders het werk soms als moeilijk, maar ook als heel waardevol ervaren. De gezinshuisouders ervaren vooral het omgaan met het gedrag van de kinderen als moeilijk. De gezinshuisouders weten niet altijd even goed hoe ze op het gedrag voortkomend uit een trauma moeten reageren. Dit wordt bevestigd door de ambulant begeleider en de betrokken gedragswetenschapper. Zij gaven aan dat de gezinshuisouders veel vragen aan hun stellen over wat ze met het gedrag moeten. Daarnaast wordt het begeleiden van psychisch mishandelde kinderen als moeilijk ervaren, omdat vaak de eerste aandacht uitgaat naar het kind wat juist heel erg naar buiten toe gericht gedrag laat zien, zoals druk of agressief gedrag. Zoals beschreven bij de conclusie van deelvraag 1 laten psychische mishandelde kinderen vaker teruggetrokken en stiller gedrag zien, waardoor zij vaak niet de aandacht krijgen die zij verdienen en nodig hebben. Tevens kan er geconcludeerd worden dat de gezinshuisouders in hun werk wel voldoende gesteund worden door collega's. De gezinshuisouders ervaren dat het werk soms stress oplevert, maar dat ze zich wel voldoende gesteund voelen door een team wat achter ze staat. Ze vinden dat ze voldoende momenten hebben om hun eigen gevoelens kwijt te kunnen. In het kader van zelfzorg is dit een pré.

7.4 Conclusie deelvraag 4

Vanuit de verkregen resultaten kan er een conclusie bij deelvraag 4 geformuleerd worden.

Deelvraag 4: Welke vaardigheden zetten de gezinshuisouders in om de getraumatiseerde kinderen te begeleiden?

Uit de uitgevoerde enquêtes kan geconcludeerd worden dat het kennisniveau en het niveau van vaardigheden betreft de methode trauma-georiënteerd werken bij de gezinshuisouders Nieuwe Stijl uit de regio Rijnmond vrij laag is vergeleken met het niveau van de gezinshuisouders uit de regio Drechtsteden. Dit kan verklaard worden doordat de gezinshuisouders uit de regio Drechtsteden de training 'werken met getraumatiseerde kinderen' gevolgd hebben en dus meer bekend zijn met de methode en handelingsopties. Vanuit de interviews met de gezinshuisouders Nieuwe Stijl uit de regio Rijnmond wordt bevestigd dat de gezinshuisouders nog niet voldoende kennis zeggen te hebben over het effect wat een trauma op het kind kan hebben en dat zij nog niet over voldoende vaardigheden beschikken om getraumatiseerde kinderen te kunnen begeleiden.

Volgens het trauma-georiënteerd werken kunnen kinderen sneller en beter geholpen worden als er in hun dagelijkse omgeving met kennis over het trauma gekeken en gehandeld kan worden. Binnen het trauma-georiënteerd werken staan vijf hoofdvaardigheden centraal: het begrijpen van de effecten van een trauma, een veilige omgeving creëren, omgaan met gevoelens en gedrag, verbindingen leggen en herstel bevorderen en voor jezelf zorgen (Coppens & Kregten, 2015). Uit de resultaten kan geconcludeerd worden dat de vaardigheden een veilige omgeving creëren en voor jezelf zorgen voldoende zijn ontwikkeld binnen de gezinshuizen Nieuwe Stijl. Uit de interviews wordt duidelijk dat de focus binnen de gezinshuizen nu vooral ligt op het creëren van een veilige omgeving en het meedraaien in een gezond gezin. Door de gezonde structuren en omgangsvormen binnen het gezinshuis leren de kinderen nieuwe verbindingen te leggen van hoe het hoort te zijn binnen een gezonde leefsituatie. Tevens kan er geconcludeerd worden dat de overige drie vaardigheden: het begrijpen van de effecten van een trauma, omgaan met gevoelens en gedrag en het bevorderen van herstel nog niet voldoende zijn geïmplementeerd. Dit is echter wel van belang, zodat de professionals om het getraumatiseerde kind heen de impact van het trauma en de tekenen van

traumatische stress herkennen en weten hoe zij hier op een adequate manier op kunnen reageren. Wanneer de gezinshuisouders dit kunnen toepassen, zal de veerkracht van het kind toenemen en zal de verwerking van het trauma op gang komen.

7.5 Conclusie deelvraag 5

Vanuit de verkregen resultaten kan er een conclusie bij deelvraag 5 geformuleerd worden.

Deelvraag 5: Welke sociale aspecten van het pedagogisch basisklimaat kunnen de gezinshuisouders nog verbeteren, zodat ze de kinderen die psychisch zijn mishandeld beter kunnen begeleiden in hun trauma?

Uit de resultaten kan geconcludeerd worden dat het pedagogisch basisklimaat binnen de gezinshuizen Nieuwe Stijl nog niet voldoende gericht is op het begeleiden van getraumatiseerde kinderen en dat de gezinshuisouders nog niet voldoende inspelen op de behoefte van de getraumatiseerde kinderen. Het creëren van een fysieke veilige omgeving en het bieden van structuur zijn onderdelen van het pedagogisch basisklimaat die de gezinshuisouders al wel inzetten. Echter zijn er ook een aantal aspecten van het pedagogisch basisklimaat die verbeterd kunnen worden. Ten eerste is er meer kennis bij de gezinshuisouders nodig over het werken met getraumatiseerde kinderen. De training 'werken met getraumatiseerde kinderen' kan hierin een toegevoegde waarde zijn. Uit de resultaten kan namelijk geconcludeerd worden dat de handelingsbekwaamheid van de gezinshuisouders uit de regio Drechtsteden is verhoogd na het volgen van de training. Ten tweede is er voor het creëren van een pedagogisch basisklimaat meer inzet van vaardigheden nodig. Deze vaardigheden zijn bij de conclusie van deelvraag 4 al beschreven. Tevens is de vaardigheid achter gedrag kijken van belang, zodat de gezinshuisouders kunnen voorspellen waardoor het kind getriggerd wordt en hier op een adequate manier op kunnen reageren. Op deze manier kunnen de gezinshuisouders ook emotionele steun en sensitieve responsiviteit bieden. Als laatste kan de inzet van activiteiten bijdrage aan de verbetering van het pedagogisch basisklimaat. Uit de resultaten blijkt dat de gezinshuisouders geen specifieke activiteiten met de kinderen ondernemen. Activiteiten gericht op het versterken van het zelfbeeld en de sociaal-emotionele ontwikkeling van de kinderen zouden de effecten van het trauma voortkomend uit psychische mishandeling kunnen afzwakken en zouden het herstel kunnen bevorderen. Daarnaast is het praten met de kinderen over het verleden ook van belang binnen het trauma-georiënteerd werken (Coppens & Kregten, 2015). Uit de interviews kan geconcludeerd worden dat de gezinshuisouders dit nog niet voldoende toepassen.

7.6 Antwoord hoofdvraag

De hoofdvraag van dit onderzoek luidt als volgt: 'Hoe kunnen de gezinshuisouders Nieuwe Stijl een pedagogisch basisklimaat creëren om zo de getraumatiseerde kinderen in de leeftijd van 4 tot 12 jaar te ondersteunen in het verwerken van hun trauma voortkomend uit psychische mishandeling?'

Uit de resultaten kan geconcludeerd worden dat de gezinshuisouders momenteel niet voldoende bij de behoefte van de getraumatiseerde kinderen die onder andere psychisch mishandeld zijn aansluiten, waardoor de traumaverwerking van de kinderen niet voldoende in gang wordt gezet. Door gebrek aan kennis en vaardigheden zijn de gezinshuisouders handelingsverlegen wat zich uit in niet handelen, twijfelen om te handelen en niet weten hoe te handelen terwijl de situatie hier wel om vraagt.

Het antwoord op de hoofdvraag kan als volgt worden omschreven:

De gezinshuisouders Nieuwe Stijl kunnen de kinderen met een trauma voortkomend uit psychische mishandeling ondersteunen in het verwerken van hun trauma als zij meer kennis vergaren over de effecten wat een trauma op het kind en op het gedrag kan hebben en hoe zij hier mee om kunnen

gaan. Daarnaast moet de methode trauma-georiënteerd werken en de professionele basisvaardigheden eigen gemaakt worden zodat de handelingsverlegenheid verdwijnt. Als deze aansluiting gevonden wordt, zal er een pedagogisch basisklimaat gecreëerd worden waarin de gezinshuisouders inspelen op de behoefte van de getraumatiseerde kinderen. Wanneer de gezinshuisouders de basisvaardigheden beheersen en naar behoren uitvoeren, zal het stressniveau van de getraumatiseerde kinderen dalen, waardoor de gevolgen van het trauma afnemen en de veerkracht van het kind wordt vergroot. De methode trauma-georiënteerd werken, het uitvoeren van specifieke activiteiten en het praten over het verleden zouden handvaten kunnen zijn om het herstel van het trauma te bevorderen.

Hoofdstuk 8: Aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden naar aanleiding van de conclusie aanbevelingen gedaan aan de opdrachtgever. Als volgt wordt het beroepsproduct toegelicht, dat is ontwikkeld naar aanleiding van de conclusie en ter verbetering van de beroepspraktijk. Als laatste wordt er ingegaan op de waarde van het beroepsproduct.

8.1 Aanbevelingen

Naar aanleiding van de geformuleerde conclusies kan de onderzoeker enkele aanbevelingen doen ter verbetering van de beroepspraktijk.

De eerste aanbeveling die gedaan kan worden, is vanuit de wens van de gezinshuisouders Nieuwe Stijl in regio Rijnmond. De gezinshuisouders zouden graag de training ‘werken met getraumatiseerde kinderen’ willen volgen, zodat zij meer kennis krijgen over de effecten van een trauma op een kind, de gedragingen die hieruit voortkomen en de handelingen die zij hierbij kunnen inzetten. De twee gezinshuisouders in regio Drechtsteden die de training al wel gevolgd hebben, gaven ook aan dat de training erg verhelderend was en dat ze zich na de training meer bekwaam voelden om de getraumatiseerde kinderen te begeleiden. Ze voelen zich nu zekerder in hun handelen en hebben meer handvaten die ze in kunnen zetten. Door de training te volgen, kunnen de gezinshuisouders Nieuwe Stijl in regio Rijnmond de methode trauma-georiënteerd werken in de praktijk gaan brengen. Het vergaren van meer kennis is hierbij de eerste stap. Wanneer de gezinshuisouders geen kennis hebben, kunnen ze ook de vaardigheden niet naar behoren uitvoeren.

Een tweede aanbeveling die gedaan kan worden, is dat de gezinshuisouders de professionele basisvaardigheden behorend bij het trauma-georiënteerd werken meer moeten beheersen en toe moeten gaan passen in de praktijk. De vaardigheden: het begrijpen van de effecten van een trauma, omgaan met gevoelens en gedrag en het bevorderen van herstel moeten de gezinshuisouders nog meer ontwikkelen. Dit betekent vooral het achter gedrag kijken van kinderen en hier op de juiste manier op reageren. Wees als professional de bondgenoot van het kind door naast het kind te gaan staan en door te kijken naar wat het kind nodig heeft. Opzoek gaan naar de triggers, dingen die de kinderen herinneren aan hun trauma, hoort hier ook bij. Er zit meer achter het gedrag dan eerste instantie zichtbaar is. Kijk ook naar het psychische en gevoelsaspect van het kind in plaats van alleen naar hoe het kind fysiek reageert. Wanneer de gezinshuisouders de basisvaardigheden eigen gemaakt hebben, zal de handelingsverlegenheid verdwijnen.

Een derde aanbeveling die gedaan kan worden, is het ontwikkelen van materialen die de gezinshuisouders in kunnen zetten ter bevordering van het herstel van het trauma van psychisch mishandelde kinderen. Zo bleek uit de resultaten dat psychische mishandelde kinderen vaak een achterstand op sociaal-emotioneel vlak en een laag zelfbeeld hebben. De gezinshuisouders hebben op dit moment geen kant en klare materialen die gebruikt kunnen worden bij het bevorderen van deze ontwikkelingsgebieden. De ambulant begeleider voert nu weleens activiteiten of gesprekjes met de kinderen, maar op den duur moeten de gezinshuisouders dit zelf kunnen. Volgens het trauma-georiënteerd werken kan het herstel van een trauma bevorderd worden door bijvoorbeeld emotionele vaardigheden te oefenen door middel van activiteiten. Het praten over het verleden kan via een spelvorm ook makkelijker worden ingezet. Kinderen die psychisch mishandeld zijn, hebben vaak moeite met het uiten van hun gevoelens en een gebrek aan zelfvertrouwen. Activiteiten kunnen gebruikt worden als communicatiemiddel. Daarnaast kunnen activiteiten de ruimte bieden tot zelfontwikkeling en tot expressie van wat een kind verbaal nog niet kan uiten. Het geeft kinderen de mogelijkheid hun spanning kwijt te kunnen en gevoelens te kunnen uiten.

De implementatie van bovenstaande drie aanbevelingen zullen de gezinshuisouders Nieuwe Stijl nodig hebben om te kunnen spreken van begeleiding. Door het vergroten van de kennis en vaardigheden bij de gezinshuisouders Nieuwe Stijl, het inzetten van de vaardigheden tijdens de begeleiding en het inzetten van specifieke activiteiten kan er passende hulpverlening geboden worden, die aan kan sluiten bij de nieuwe visie van kleinschalige en effectieve hulpverlening.

Als laatste kunnen er nog twee aanbevelingen op organisatorisch niveau gedaan worden. De eerste aanbeveling op organisatorisch niveau betreft het invoeren van een terugkomdag of het onderwerp trauma structureel terug laten komen in de vergadering. De gezinshuisouders uit regio Drechtsteden gaven aan dat zij dit na het volgen van de training wel misten. Het bij blijven houden van kennis over trauma is belangrijk, zodat de expertise hoog blijft en de kennis en vaardigheden gebruikt blijven worden. Een tweede aanbeveling die op organisatorisch niveau gedaan kan worden betreft het opstarttraject van de gezinshuizen Nieuwe Stijl. Door de bezuinigingen binnen TriviumLindenhof is het zorgprogramma van de residentiële leefgroepen voor jonge jeugd omgebouwd tot gezinshuizen Nieuwe Stijl. In een korte tijd moesten een aantal gezinshuisouders gevonden worden, die dit werk wilden gaan doen. Binnen het onderzoek is er gesignaleerd dat de gezinshuisouders eigenlijk niet voldoende onderlegd zijn om met het werk te beginnen. Zij bezitten te weinig specifieke expertise over het werken met getraumatiseerde kinderen. Er kan dus kritisch gekeken worden naar de werving van gezinshuisouders en de voorwaarden om gezinshuisouders te worden. Een aanbeveling die gedaan kan worden, is om dit traject te onderzoeken en te verbeteren, zodat de gezinshuisouders met meer kennis en vaardigheden aan het werk als gezinshuisouders kunnen beginnen.

8.2 Beroepsproduct

Aan de hand van de bovenstaande aanbevelingen is er een beroepsproduct ontwikkeld dat een bijdrage levert aan de verbetering van de beroepspraktijk.

Aangezien er al een training ‘werken met getraumatiseerde kinderen’ ontwikkeld is waarbij trauma in zijn algemene vorm aan de hand van acht modules uitgebreid behandeld wordt, is ervoor gekozen om een aanvullend beroepsproduct te maken waarbij de effecten van psychische mishandeling op een kind worden benadrukt. De training ‘werken met getraumatiseerde kinderen’ gaat namelijk niet in op de gevolgen van psychische mishandeling en hoe je dit in het trauma terugziet. Daarnaast blijkt uit de conclusie dat binnen de gezinshuizen Nieuwe Stijl de begeleiding van getraumatiseerde kinderen nog niet voldoende is ontwikkeld. Het beroepsproduct heeft als doel de gezinshuisouders Nieuwe Stijl te ondersteunen in het begeleiden van getraumatiseerde kinderen.

Het beroepsproduct bestaat uit een informatieboekje met de titel ‘De onzichtbare koffer van het getraumatiseerde kind’. Het informatieboekje zal bestaan uit vier delen:

1. Het eerste deel bestaat uit een korte samenvatting van het onderzoek. De relevante aanbevelingen waardoor het beroepsproduct tot stand is gekomen, de waarde van het beroepsproduct en de implementatie van het beroepsproduct worden beschreven. Hierdoor wordt het voor de lezers duidelijk hoe dit beroepsproduct tot stand is gekomen, wat de toegevoegde waarde van het beroepsproduct is en waarvoor het gebruikt kan worden.
2. Het tweede deel betreft een stuk algemene informatie over trauma en de impact hiervan op een kind. Daarna wordt er dieper ingegaan op de effecten van psychische mishandeling op kinderen. Zo zullen er in de onzichtbare koffer van psychisch mishandelde kinderen andere opvattingen zitten dan in de koffer van fysiek mishandelde kinderen. In het informatie gedeelte wordt specifiek ingegaan op psychische mishandeling. Het informatie gedeelte heeft als doel de kennis bij de gezinshuisouders te verhogen.
3. Het derde deel bestaat uit een drietal werkbladen voor de gezinshuisouders zelf. De werkbladen kunnen de gezinshuisouders ondersteunen in het achter het gedrag kijken van het kind. Dit is een belangrijke vaardigheid binnen het trauma-georiënteerd werken. De werkbladen dienen ter

ondersteuning in het achterhalen van de opvattingen die een getraumatiseerd kind met zich meedraagt.

4. Het vierde deel bestaat uit een aantal activiteiten die de gezinshuisouders met de kinderen kunnen uitvoeren. Het doel van de activiteiten is om de sociaal-emotionele ontwikkeling van de psychisch mishandelde kinderen te stimuleren. De activiteiten zijn gericht op het herkennen en uiten van gevoelens en het vergroten van het zelfbeeld. Psychisch mishandelde kinderen vinden het vaak moeilijk om over hun verleden en gevoelens te praten of om andere mensen toe te laten. Activiteiten kunnen hierbij een hulpmiddel zijn. Het biedt kinderen de ruimte tot zelfontwikkeling en tot expressie van wat het kind verbaal nog niet kan uiten. De gezinshuisouders kunnen door middel van het inzetten van activiteiten op een speelse manier bezig zijn met begeleiden.

8.3 Implementatie beroepsproduct

Het beroepsproduct wordt persoonlijk overhandigd aan de gezinshuisouders Nieuwe Stijl. De inhoud en de werking van het beroepsproduct kunnen dan gelijk worden uitgelegd. Tevens wordt het beroepsproduct overhandigd aan de andere betrokken professionals, zoals de ambulant hulpverlener en de gedragswetenschapper. Daarnaast wordt het onderzoek en het beroepsproduct gepresenteerd aan de opdrachtgever TriviumLindenhof. Hierbij zijn verschillende professionals aanwezig. Als laatste wordt het beroepsproduct naar de innovatie afdeling binnen TriviumLindenhof gestuurd, waardoor andere locaties van TriviumLindenhof ook gebruik kunnen maken van het informatieboekje. Het beroepsproduct is in het kader van het onderzoek geschreven voor de gezinshuisouders Nieuwe Stijl, maar is wel generaliseerbaar voor andere contexten. Het beroepsproduct kan voor iedere professional die met getraumatiseerde kinderen werkt waardevol zijn.

8.4 Bruikbaarheid en relevantie voor de opdrachtgever

Het informatieboekje met de werkbladen en activiteiten kan de gezinshuisouders ondersteunen in het begeleiden van getraumatiseerde kinderen. Als de gezinshuisouder merkt dat een kind door zijn trauma een achterstand heeft op sociaal-emotioneel gebied en als het kind het lastig vindt om zijn gevoelens te uiten, kan de gezinshuisouder in het boekje opzoek gaan naar een passende activiteit. Daarnaast biedt het boekje informatie wat de kennis bij de gezinshuisouders kan verhogen. Tevens staan er in het informatieboekje werkbladen die de gezinshuisouder kan helpen bij het signaleren van triggers of bij het achter gedrag kijken. Het informatieboekje sluit daarnaast ook aan bij de wensen van de betrokken professionals. Tijdens een interview gaf een gezinshuisouder aan dat zij aan de slag zou willen gaan met de kinderen door middel van het inzetten van activiteiten, maar dat ze weinig tijd heeft om de activiteiten te verzinnen. De ambulant begeleider gaf ook aan dat de gezinshuisouders op den duur alles zelf moeten kunnen toepassen. De ambulant begeleider verricht nu ook een stuk coaching van de gezinshuisouders en de kinderen, maar op den duur gaat dit wegvallen en moeten de gezinshuisouder dit grotendeels zelfstandig kunnen toepassen. Het informatieboekje kan dus ingezet worden als hulpmiddel bij het ondersteunen van de kinderen in hun verwerkingsproces. Door de inzet van activiteiten wordt de ontwikkeling van de kinderen gestimuleerd. Hierdoor sluit de begeleiding beter bij de kinderen aan en zal de hulpverlening verbeterd kunnen worden. Om deze reden is het beroepsproduct relevant en bruikbaar voor de opdrachtgever en de gezinshuisouders.

Overigens is het wel van belang dat de gezinshuisouders buiten het informatieboekje nog tools en expertise van TriviumLindenhof aangereikt krijgen om zo hun professionaliteit te kunnen verbeteren en te kunnen spreken van hulpverlening. Dit komt terug in de aanbevelingen die zijn gegeven. Het informatieboekje is ontwikkeld als aanvullend materiaal op de training 'werken met getraumatiseerde kinderen'. Het informatieboekje is een onderdeel dat kan bijdragen aan de verbetering van het begeleiden van getraumatiseerde kinderen, maar het informatieboekje op zichzelf is hier niet voldoende voor.

8.5 Bijdrage doelgroep

Het onderzoek en het ontwikkelde beroepsproduct leveren een bijdrage aan de doelgroep. Een uit huis plaatsing en het niet meer bij ouders kunnen wonen, heeft al een grote impact op de kinderen (Bartelink, 2013). De kinderen die binnen de gezinshuizen wonen, hebben in het verleden allemaal traumatische ervaringen beleefd en verdienen hiervoor hulp die aansluit bij hun behoefte. De reden voor een uit huis plaatsing is immers dat de situatie thuis niet voldoende veilig was, waardoor het kind zich niet voldoende kon ontwikkelen. De kinderen moeten vervolgens wel ondergebracht worden op een veilige plek waar ze zich kunnen ontwikkelen, anders wordt het doel van de uit huis plaatsing niet nagestreefd. De gezinshuizen sluiten qua kleinschaligere hulpverlening beter aan op de kinderen (TriviumLindenhof, 2014). Binnen een kleinschaligere omgeving kunnen de kinderen meer aandacht krijgen. Hiervoor is het wel van belang dat de gezinshuisouders voldoende onderlegd zijn, om ook tijd over te houden om deze aandacht te geven en om oog voor de behoefte van de kinderen te hebben. Wanneer de gezinshuisouders beter onderlegd zijn in het werken met getraumatiseerde kinderen kunnen ze de kinderen beter begeleiden, waardoor er gericht aan de ontwikkeling van de kinderen gewerkt kan worden, bijvoorbeeld door inzet van activiteiten uit het beroepsproduct. Op deze wijze levert het onderzoek en het beroepsproduct een bijdrage aan de ontwikkeling van de doelgroep. Als de ontwikkeling van de getraumatiseerde kinderen gestimuleerd wordt, wordt de zelfredzaamheid van de kinderen vergroot (Hintum & Rigter, 2013).

8.6 Bijdrage aan de ontwikkeling van het beroep

Het onderzoek en het ontwikkelde beroepsproduct leveren ook een bijdrage aan de ontwikkeling van het pedagogisch werkveld. Het beroepsproduct is in het kader van dit onderzoek geschreven voor de gezinshuisouders Nieuwe Stijl van TriviumLindenhof, maar is ook generaliseerbaar voor andere contexten. Het beroepsproduct kan voor iedere professional die met getraumatiseerde kinderen en psychisch mishandelde kinderen werkt een toegevoegde waarde zijn. Bovendien sluiten de aanbevelingen van het onderzoek en het beroepsproduct aan op de kernpunten van het nieuwe jeugdbeleid. Wanneer er activiteiten met de kinderen worden ondernomen ter bevordering van de sociaal-emotionele ontwikkeling, zal de eigen kracht van het kind versterkt worden. Als de aanbevelingen worden toegepast, zal de hulpverlening meer passend zijn wat bijdraagt aan de ontwikkeling van het sociaalpedagogische werkveld. Tevens wordt er binnen het onderzoek kritisch gekeken naar de veranderingen binnen een jeugdzorginstelling die door de transitie zijn veroorzaakt. Hierbij is duidelijk geworden dat de veranderingen die TriviumLindenhof heeft doorgevoerd voortkomend uit de transitie niet direct hebben bijgedragen aan de verbetering van de hulpverlening, terwijl het doel van de transitie het verbeteren van de hulpverlening is. Zo sluiten de gezinshuizen Nieuwe Stijl beter aan op de nieuwe visie van de transitie (kleinschalige hulp, dichtbij het kind) en is het kostenbesparend, maar aan de andere kant heeft deze verandering ook invloed op het kind en het werk als jeugdzorgwerker. Hier moet ook rekening mee gehouden worden. Tijdens het doorvoeren van bezuinigingen zal de kwaliteit van de hulpverlening aan ouder en kind voorop moeten blijven staan. Dit is een belangrijk gezichtspunt voor professionals en jeugdzorginstellingen om mee te nemen in de toekomst.

Hoofdstuk 9: Methodologische evaluatie

In dit hoofdstuk worden alle activiteiten die zijn verricht tijdens het onderzoek verantwoord, de gemaakte keuzes worden onderbouwd en voorzien van een kritische noot.

Het onderzoek betreft een praktijkonderzoek. Er wordt onderzoek gedaan naar de bevindingen vanuit de praktijk. Het startpunt zijn de professionals op de werkvloer. De databronnen die bij dit onderzoek zijn gebruikt, zijn: wetenschappelijke literatuurstukken en individuele personen. Tevens zijn er beleidsstukken van TriviumLindenhof gebruikt, zoals het jaarplan en de jaarrekening. Als datatechnieken is er gekozen voor bestuderen en bevragen. Hieronder zal toegelicht worden hoe de datatechnieken zijn toegepast en hoe dit is verlopen. Binnen het onderzoek is bewust gekozen om niet te observeren, ook deze keuze wordt hieronder toegelicht.

9.1 Bestuderen

Voorafgaand aan het onderzoek is er literatuuronderzoek gedaan om kennis op te doen over het onderwerp. Er is zoveel mogelijk wetenschappelijke literatuur bestudeerd om zo een breder beeld over het onderwerp te krijgen. De onderzoeker heeft zich hierdoor goed kunnen oriënteren op het onderwerp. Tijdens het onderzoek heeft de onderzoeker zich vooral gericht op het bestuderen van literatuur over de methode trauma-georiënteerd werken. Deze methode wil TriviumLindenhof binnen de instelling breder implementeren. De training ‘werken met getraumatiseerde kinderen’ is ook gebaseerd op deze methode. Het bestuderen van deze methode is relevant geweest voor het onderzoek, hierdoor kon er onderzocht worden waar de instelling al bekend mee was en in hoeverre het onderwerp al terugkwam in de praktijk. Door het vergaren van deze informatie kon de onderzoeker aansluiten bij wat er in de praktijk nog mist. Daarnaast zijn er diverse literatuurstukken over de effecten en gevolgen van psychische mishandeling op kinderen bestudeerd.

9.2 Bevragen

Tijdens het onderzoek zijn er drie gezinshuisouders Nieuwe Stijl uit de Regio Rijnmond geïnterviewd. Het doel van de interviews van de gezinshuisouders Nieuwe Stijl was om te weten te komen wat hun bevindingen zijn in het werken met getraumatiseerde kinderen en hoe zij dit aanpakken. Daarnaast zijn de gedragswetenschapper en de ambulant begeleider die betrokken zijn bij de gezinshuizen Nieuwe Stijl geïnterviewd om het vraagstuk vanuit een andere kant te bekijken. Tevens zijn er nog twee gezinshuisouders uit de regio Drechtsteden die de training gevolgd hebben, geïnterviewd. Op deze manier kon de onderzoeker kijken hoe de training was bevallen, wat het effect van de training was en hoe het onderzoek hierop aan kon sluiten. Als laatste is er ook een gedragswetenschapper die de training geeft, geïnterviewd. Zij is gespecialiseerd op het onderwerp en heeft samen met de onderzoeker gekeken naar hoe het onderzoek kan aansluiten op de training en de praktijk.

In totaal zijn er acht personen geïnterviewd, waaronder drie gezinshuisouders Nieuwe Stijl waarbinnen het onderzoek zich afspeelt. Er waren ten tijde van het onderzoek nog niet meer gezinshuisouders Nieuwe Stijl gestart. Voor het uitvoeren van praktijkgericht onderzoek is het aantal respondenten weinig. Echter betreft het onderzoek een microsituatie binnen de veranderingen van de transitie. Binnen het onderzoek is er gekeken naar wat deze veranderingen voortkomend uit de transitie binnen de gezinshuizen Nieuwe Stijl teweeg hebben gebracht. Vanuit dit gezichtspunt is het voor het onderzoek juist heel waardevol geweest dat alleen de betrokken gezinshuisouders Nieuwe Stijl zijn geïnterviewd. Op deze wijze kon er gekeken worden naar wat voor invloed de transitie op de hulpverlening heeft gehad.

De acht interviews betreffen alle acht een individueel interview. De onderzoeker heeft voor het interview een leidraad met interviewvragen opgesteld, deze is te vinden in bijlage 1. De deelvragen lagen ten grondslag aan het opstellen van de interviewvragen. De leidraad is tijdens de interviews af

en toe gebruikt, maar de interviews verliepen grotendeels ongestructureerd. Op deze manier kon de onderzoeker inspelen op datgene wat er op dat moment gezegd werd. Op deze manier kregen de respondenten ook meer mogelijkheden om zelf ergens op in te gaan (Van der Donk & Van Lanen, 2011). De interviews zijn op verschillende datums gepland. Hier is bewust voor gekozen zodat de onderzoeker tussendoor tijd had om de interviews uit te werken en deze te evalueren. Binnen de interviews heeft de onderzoeker gebruik gemaakt van de gespreksvaardigheden doorvragen en samenvatten. De vaardigheid doorvragen is toegepast om meer informatie te krijgen over de onderwerpen die besproken werden. De vaardigheid samenvatten is toegepast om te controleren of de onderzoeker het goed had begrepen. Eén interview is voor een deel telefonisch verlopen, de andere zeven interviews via een persoonlijk gesprek. Het telefonische interview was geen belemmering voor de onderzoeker. De interviews zijn verbatim uitgewerkt, zodat de onderzoeker geen informatie zou missen. Daarnaast zijn de interviews gecodeerd aan de hand van de deelvragen. Hierdoor kon er gekeken worden naar het aantal respondenten dat dezelfde soorten uitspraken deden. Op deze wijze waren de gegevens voor de onderzoeker makkelijker te analyseren. De uitgewerkte interviews worden door middel van een apart document toegevoegd aan het onderzoek. Er is gekozen om de uitgewerkte interviews niet in de bijlage van het onderzoek te plaatsen, omdat niet alle informatie uit de uitgewerkte interviews direct relevant is voor het onderzoek. De onderzoeker heeft door het analyseren van de uitgewerkte interviews tabellen met relevante informatie over de deelvragen gemaakt, deze zijn wel in de bijlage toegevoegd.

Daarnaast zijn voor het bevragen van de gezinshuisouders ook enquêtes afgenomen. Dit is ingezet om deelvraag 4 beter te kunnen beantwoorden. De enquêtes zijn gericht op de kennis over het werken met getraumatiseerde kinderen en de vaardigheden die de gezinshuisouders inzetten tijdens het werk. De enquêtes zijn opgesteld aan de hand van de bestudeerde literatuur over het trauma-georiënteerd werken. Op deze wijze heeft de onderzoeker het kennisniveau en de competenties van de gezinshuisouders kunnen testen, wat een toegevoegde waarde voor het onderzoek is geweest.

Het was binnen het onderzoek niet mogelijk om cliënten te interviewen. De onderzoeker is buiten het onderzoek niet betrokken binnen de gezinshuizen, waardoor de onderzoeker de kinderen niet kent en geen band met de kinderen heeft. Hierdoor heeft de onderzoeker gekozen om de kinderen niet te bevragen. Dit zou voor de kinderen een onveilige situatie zijn, aangezien de kinderen de onderzoeker niet kennen en het een gevoelig onderwerp betreft.

9.3 Observeren

Volgens Van der Donk & Van Lanen (2012) kan observeren van de beroepspraktijk ook waardevol zijn voor het onderzoek. Hierdoor verwerft de onderzoeker inzichten in wat er daadwerkelijk gebeurt in de praktijk. De onderzoeker heeft er bewust voor gekozen om tijdens het onderzoek niet te observeren. De onderzoeker maakt buiten het onderzoek geen onderdeel uit van de gezinshuizen. Hierdoor kent de onderzoeker de kinderen die binnen de gezinshuizen wonen niet. Als de onderzoeker gaat observeren zal dit een onveilige situatie voor de kinderen kunnen zijn. Vanuit het perspectief van het kind komt er een buitenstaander kijken hoe het gaat. Dit kan voor de getraumatiseerde kinderen onveilig voelen, waardoor er een kans is dat ze zich anders gaan gedragen en dat is niet de bedoeling van de hulpverlening die de gezinshuisouders willen bieden. Daarnaast zal de onderzoeker meerdere momenten moeten kunnen observeren om zo een goed beeld te krijgen van de praktijk. Het doel van het observeren zou zijn om te kijken welke vaardigheden de gezinshuisouder inzet tijdens de begeleiding van de getraumatiseerde kinderen. Omdat de begeleiding niet een vast moment van de dag betreft en de gezinshuisouders hun vaardigheden in moeten zetten wanneer de kinderen hierom vragen, is het ook lastig om een geschikt moment uit te zoeken. Om deze redenen heeft de onderzoeker gekozen om niet te observeren.

Overigens is de onderzoeker wel van mening dat dit een toegevoegde waarde voor het onderzoek was geweest. De onderzoeker heeft dit opgelost door de betrokken ambulant begeleider en gedragswetenschapper te interviewen. De ambulant begeleider observeert weleens binnen de gezinshuizen. Door haar te interviewen zijn haar observaties ook meegenomen binnen het onderzoek. Daarnaast konden de antwoorden van de ambulant begeleider en gedragswetenschapper vergeleken worden met de antwoorden van de gezinshuisouders. Door verschillende betrokken professionals te interviewen is er toch een breder beeld van de beroepspraktijk verkregen.

Hoofdstuk 10: Kritische blik

In dit hoofdstuk wordt een kritische blik gegeven over de opzet en uitvoering van het onderzoek. De verbeterpunten, beperkingen en de sterke kanten van het onderzoek worden beschreven. Als laatste wordt er ingegaan op de vooruitblik. Elk onderzoek wekt immers nieuwe vragen op.

10.1 Verbeterpunten

Een verbeterpunt voor het onderzoek zou het toevoegen van observaties kunnen zijn. De onderzoeker had hierdoor de geobserveerde situaties uit de praktijk kunnen vergelijken met de antwoorden die de respondenten gegeven hadden. Dit zou voor een breder beeld zorgen. De onderzoeker heeft in deelhoofdstuk 9.3 reeds toegelicht waarom de onderzoeker niet geobserveerd heeft. Een ander punt waar kritisch naar gekeken kan worden, is het onderzoeken van het cliëntperspectief. Binnen het onderzoek staat vooral het perspectief van de professionals centraal. Een toevoeging voor het onderzoek zou kunnen zijn om de kinderen die binnen de gezinshuizen wonen te vragen naar hun ervaringen. Aangezien de leeftijd van de kinderen (4-12 jaar) vrij jong is en het een gevoelig onderwerp betreft heeft de onderzoeker gekozen om de kinderen niet te bevragen. Bovendien kan het onderzoeken van de ervaringen van de kinderen een apart onderzoek zijn, waarbij ook de hoofdvraag van het onderzoek anders geformuleerd zal zijn. Als laatste kan er kritisch keken worden naar het aantal respondenten dat is geïnterviewd. Voor het uitvoeren van praktijkgericht onderzoek is het interviewen van drie gezinshuisouders Nieuw Stijl vrij weinig. Dit is opgelost door verdere relevante professionals te interviewen, waardoor er in totaal acht professionals zijn geïnterviewd. Bovendien betreft het onderzoek een specifieke situatie, namelijk de invloed van de transitie op de gezinshuizen Nieuwe Stijl. Om een goed beeld van deze specifieke context te krijgen, is ervoor gekozen om alleen relevante professionals rond de gezinshuizen Nieuwe Stijl te bevragen.

10.2 Beperkingen

Binnen het onderzoek zijn er beperkingen opgetreden betreft de handelingsvrijheid van de onderzoeker. Doordat de onderzoeker alleen onderzoek doet binnen de instelling en niet binnen de gezinshuizen Nieuwe Stijl werkt, werd de handelingsvrijheid van de onderzoeker enigszins beperkt. De onderzoeker wilde in eerste instanties de dossiers van de kinderen gebruiken om aan meer informatie over de kinderen te komen. De onderzoeker heeft hier geen toegang voor gekregen, omdat het privacygevoelige informatie betreft. Dit was een beperking van de handelingsvrijheid van de onderzoeker. De onderzoeker heeft dit opgelost door in de interviews met de gezinshuisouders casussen over de kinderen te bespreken. Daarnaast was het observeren of bevragen van de kinderen een lastige optie, omdat de onderzoeker niet werkt binnen de gezinshuizen en hierdoor de kinderen niet kent. Aan de andere kant kon de onderzoeker doordat zij verder niet betrokken was bij het werk binnen de gezinshuizen wel met een open blik naar het vraagstuk kijken, wat direct een sterk punt van het onderzoek is.

10.3 Sterke kanten

Doordat het onderzoek komt vanuit de praktijk van de gezinshuizen Nieuwe Stijl is het onderzoek een toegevoegde waarde voor deze locatie. Daarnaast is er een beroepsproduct ontwikkeld dat een toegevoegde waarde en uitbreiding kan zijn op de training en bijdraagt aan het verbeteren van de beroepspraktijk. Bovendien is het beroepsproduct generaliseerbaar naar andere contexten. Het beroepsproduct kan ook waardevol zijn voor andere gezinshuizen en residentiële leefgroepen. Het beroepsproduct wordt naar de innovatie afdeling binnen TriviumLindenhof gestuurd, waardoor andere locaties van TriviumLindenhof ook gebruik kunnen maken van het informatieboekje. Hierdoor wordt een bredere doelgroep bereikt. Tot slot is het een sterke kant dat het onderzoek door de specifieke context van de transitie een duidelijk beeld weergeeft over wat voor invloed de transitie en daarmee de bezuinigingen op de hulpverlening heeft.

10.4 Vooruitblik

Elk onderzoek wekt nieuwe vragen op waar nieuw onderzoek naar verricht kan worden. Er kunnen naar aanleiding van de resultaten en de aanbevelingen van dit onderzoek suggesties worden gegeven voor het uitvoeren van vervolgonderzoek.

Binnen het onderzoek ligt de focus vooral op wat de professionals vinden en wat de professionals nodig hebben in het werkveld. Het cliëntperspectief wordt niet benadrukt. Hierbij komt de volgende vraag voor vervolgonderzoek naar boven: hoe ervaren de kinderen de begeleiding van de gezinshuisouders en wat hebben de kinderen nodig?

Daarnaast werd vanuit de interviews duidelijk dat het worden van gezinshuisouder een grote impact op de gezinshuisouders heeft gehad. Alle drie de geïnterviewde gezinshuisouders zijn nu een jaar bezig en gaven aan dat het in dat jaar vooral erg zoeken is geweest naar de juiste verhoudingen en hoe je met het gedrag van de kinderen om moest gaan. De baan had een grotere impact op de gezinshuisouders dan dat ze hadden verwacht. Vanuit de conclusie en aanbevelingen werd ook duidelijk dat de gezinshuisouders eigenlijk niet voldoende onderlegd zijn om met het werk te beginnen. Er kan dus kritisch gekeken worden naar de werving van gezinshuisouders, de voorwaarden om gezinshuisouder te worden en het starttraject wat de gezinshuisouders aangaan. Het lijkt erop dat de gezinshuisouder niet voldoende wordt voorbereid op het werken met getraumatiseerde kinderen. Voor vervolgonderzoek kan het nuttig zijn om onderzoek te doen naar het wervingstraject en het voorbereidingstraject, zodat in de toekomst de nieuwe gezinshuisouders voldoende bekwaam aan het werk als gezinshuisouder kunnen beginnen.

Literatuurlijst

- Adams, E. (2010). *Healing Invisible Wounds: Why Investing in Trauma-Informed Care for Children Makes Sense*. Verkregen op 23-12-2015 via <https://www.ncjrs.gov/App/Publications/abstract.aspx?ID=257744>
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*, 5th edition (DSM-5). Washington, DC: American Psychiatric Association.
- American Psychological Association. (2008). *Children and Trauma: Update for Mental Health Professionals. Presidential Task Force on Posttraumatic Stress Disorder and Trauma in Children and Adolescents*. Verkregen op 10-01-2016 via <https://www.apa.org/pi/families/resources/update.pdf>
- Bartelink, C. (2013). *Uithuisplaatsing: wat werkt?* Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Blaustein, M. & Kinniburgh, K. (2015). *Het behandelen van trauma bij kinderen en jongeren*. Duivendrecht: Uitgeverij SWP.
- Boendermaker, L., Rooijen, K., Berg, T. & Bartelink, C. (2013). *Residentiële jeugdzorg: wat werkt?* Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Bonnet, R. (2013). *De kleine gids kindermishandeling. Achtergronden, signaleren en meldcode*. Deventer: Kluwer.
- Coppens, L. & Kregten, C. (2015). *Zorgen voor getraumatiseerde kinderen: een training voor opvoeders*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Donk, C, van der, & Lanen, B, van. (2012). *Praktijkonderzoek in zorg en welzijn*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Encyclo. (2016). *Definitie mishandeling*. Verkregen op 29-05-2016 via <http://www.encyclo.nl/begrip/mishandeling>
- GGD Rotterdam Rijnmond. (2012). *Decentralisaties van de jeugdzorg. De Rotterdamse ontwikkelagenda 2012-2015*. Verkregen op 27-05-2016 via http://www.rotterdam.nl/JOS/Rotterdamse_ontwikkelagenda_2012-2015_Decentralisatie_van_de_jeugdzorg.pdf
- Grinsven, F, van, & Holdorp, J. (2015). *Trauma-georiënteerde hulp voor kinderen met complex trauma in gezinsvervangende woonsituatie*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Heide, J, ter., Kleber, R. & Mooren, T. (2014). Complex trauma en complexe PTSS. *Tijdschrift voor psychotherapie*, 40(5), 347-359.
- Hintum, M, van, & Rigter, J. (2013). *Ontwikkelingspsychopathologie bij kinderen en jeugdigen. Een inleiding*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Jongepier, N., Struijk, M. & Helm, P, van der. (2010). Zes uitgangspunten voor een goed pedagogisch klimaat. *Jeugd en Co Kennis*, 2010(1), 9-18.

- Kouijzer, I., Kiewik, M. & Mikulic, A. (2013). *Een handreiking met inrichtings- en uitvoeringsmodellen voor gemeenten. Een functioneel ontwerp 'zorg voor jeugd'*. Nederland: Transitiebureau jeugd.
- Kramer, T., Sigel, B., Conners-Burrow, N., Savary, P. & Tempel, A. (2013). A statewide introduction of trauma-informed care in a child welfare system. *Children and Youth Services Review*, 35(1), 19-24.
- Krug, E., Dahlberg, L., Mercy, J., Zwi, A. & Lozano, R. (2002). *World report on violence and health*. Geneva: World Health Organization.
- Nederlands Jeugdinstituut. (2015). *Psychische mishandeling*. Verkregen op 21-12-2015 via <http://www.nji.nl/nl/Vormen/Psychische-mishandeling>
- Putte, E., Lukkasse, I., Russel, I. & Teeuw, A. (2013). *Medisch handboek kindermishandeling*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Struik, A. (2010). *Slapende honden? Wakker maken! Een stabilisatiemethode voor chronisch getraumatiseerde kinderen*. Amsterdam: Pearson.
- TriviumLindenhof. (z.d.). *Methodiekb beschrijving zorgprogramma gezinshuis*. Verkregen op 03-12-2015 via www.ticktriviumlindenhof.nl
- TriviumLindenhof. (2014). *Jaarplan TriviumLindenhof 2015. Krimp en groei*. Verkregen op 11-12-2015 via <http://www.triviumlindenhof.nl/images/stories/Jaarplan-2015-TriviumLindenhof.pdf>
- TriviumLindenhof. (2015a). *Ik zoek informatie*. Verkregen op 11-12-2015 via <http://www.triviumlindenhof.nl/introductie-sp-1317381724.html>
- TriviumLindenhof. (2015b). *Jaarrekening 2014*. Verkregen op 27-05-2016 via <http://triviumlindenhof.nl/images/stories/Jaarrekening-TriviumLindenhof-2014.pdf>
- TriviumLindenhof. (2015c). *Jaarverslag 2014*. Verkregen op 27-05-2016 via <http://triviumlindenhof.nl/images/stories/Jaarverslag2014TriviumLindenhof.pdf>
- Verlinden, E., Bolle, E., Boer, F. & Lindauer, R. (2014). De gevolgen van kindermishandeling vergeleken met eenmalig trauma: verschillen in traumatische stresssymptomen. *Kind & Adolescent*, 35(3), 150-164.
- Vries, J. de. (2006). *Geweld. Het fenomeen, het trauma en de verwerking*. Utrecht: De Tijdstroom.
- Wenselaar, L. (2015). *Integrale hulpverlening aan ouders met psychiatrische en/of verslavingsproblemen en hun kinderen. Een praktisch handboek voor de hulpverlener*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Wolzak, A. & Berge, I. ten. (2008). *Gevolgen van kindermishandeling*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Bijlagen

Bijlage 1: Leidraad interview

Kind aspect

1. Bijna alle kinderen die in een gezinshuis wonen hebben op hun eigen manier wel een trauma opgelopen. Kunt u mij vertellen over een kind met een trauma, waarbij het psychisch aspect van de mishandeling een rol heeft gespeeld?
2. Welk gedrag laat dit kind zien?
3. Ziet u de gevolgen van psychische mishandeling terug in het gedrag van de kinderen? Zo ja, op welke manier?
4. Ziet u verschillen tussen getraumatiseerde kinderen? Zo ja, welke?

Begeleidingsaspect gezinshuisouder

5. Wat zijn uw ervaringen in het omgaan met getraumatiseerde kinderen?
6. Hoe verloopt de begeleiding van getraumatiseerde kinderen binnen de gezinshuizen Nieuwe Stijl?
7. Hoe ervaart u deze begeleiding? Zijn er positieve/knelpunten?
8. Wat vindt u belangrijk in het begeleiden van getraumatiseerde kinderen?
9. Welke vaardigheden zet u in tijdens de begeleiding of vindt u belangrijk om in te zetten?
10. Vindt u dat u en uw team over voldoende kennis beschikt om getraumatiseerde kinderen te kunnen begeleiden?
11. Wat krijgt u aangereikt vanuit TriviumLindenhof om het werken met getraumatiseerde kinderen te verbeteren?
12. Zijn er speciale activiteiten die u kunt inzetten wanneer u denkt dat dit nodig is? Zo ja, welke? Zo nee, vindt u dit nodig?
13. Wat voor impact heeft het werken met getraumatiseerde kinderen op u?
14. Hoe ervaart u uw eigen professionele begeleiding vanuit TriviumLindenhof?
15. Zou u nog wat verbeterd willen zien met betrekking tot het begeleiden van getraumatiseerde kinderen? Zo ja: wat is de gewenste situatie/ welke factoren zouden verbeterd kunnen worden?
16. Zijn er nog dingen die niet aan bod zijn gekomen in het gesprek maar die u wel belangrijk vindt om te vertellen?

Bedankt voor uw input en tijd!

Bijlage 2: Enquête

Beste gezinshuisouder,

Via deze enquête wordt er via een aantal vragen en stellingen gevraagd naar uw kennis en vaardigheden betreft het werken met getraumatiseerde kinderen. Het eerste onderdeel betreft vijf kennisvragen. Het tweede onderdeel is gericht op de vaardigheden die u inzet tijdens het werk. U kunt het antwoord dat van toepassing is onderstrepen. Er kunnen meerdere antwoorden mogelijk zijn. Graag wil ik u vragen de enquête geheel naar waarheid in te vullen, zodat deze bruikbaar is voor mijn onderzoek.

Bij voorbaat dank.

Kennis

1. Veel kinderen die binnen de gezinshuizen wonen zijn in het verleden mishandeld door een opvoeder. Hoe wordt het trauma wat hieruit voortkomt ook wel genoemd?
 - A. Een enkelvoudig trauma
 - B. Een traumatische ervaring
 - C. Een meervoudig trauma
 - D. Een complex trauma
 - E. Ik weet het niet
2. Eén van de vormen van mishandeling kan psychische mishandeling zijn. Welke uitingen vallen onder psychische mishandeling?
 - A. Het opsluiten en vastbinden van het kind.
 - B. Het schreeuwen en schelden tegen het kind.
 - C. Het opzettelijk kapot maken van speelgoed van het kind.
 - D. Het stellen van onredelijk hoge eisen aan het kind.
 - E. Alle antwoorden hierboven zijn van toepassing.
 - F. Ik weet het niet.
3. Op welke gebieden kan een opgelopen trauma invloed hebben?
 - A. De verschillende ontwikkelingsgebieden; sociaal, cognitief, moreel, fysiek
 - B. De hersenen.
 - C. Op zowel de verschillende ontwikkelingsgebieden als op de hersenen.
 - D. Ik weet het niet.
4. Wat zijn triggers?
 - A. Datgene wat een professional kan doen om een kind rustig te krijgen.
 - B. Datgene wat een kind herinnert aan zijn traumatische ervaringen.
 - C. Ik weet het niet.
5. Uit welk brein reageert het kind met een trauma, als hij door iets wordt herinnerd aan het trauma of veel te veel stress ervaart?
 - A. Mensenbrein
 - B. Zoogdierenbrein
 - C. Reptielenbrein
 - D. Ik weet het niet

Vaardigheden

Stelling	Antwoord
1. Ik ken de effecten die een trauma op een kind kan hebben en ben me hier bewust van tijdens het werk.	Waar / Niet waar / Soms
2. Ik begrijp waar het gedrag van een getraumatiseerd kind vandaan komt en kan hierdoor het gedrag voorspellen.	Waar / Niet waar / Soms
3. Ik creëer een veilige situatie voor de kinderen, waarin rust, structuur en voorspelbaarheid belangrijke aspecten zijn.	Waar / Niet waar / Soms
4. Ik weet welke opvattingen er in de onzichtbare koffer van getraumatiseerde kinderen bevinden en probeer dit bij ieder kind te achterhalen.	Waar / Niet waar / Soms
5. Wanneer het kind te veel stress ervaart waardoor het kind blokkeert, ben ik mij bewust dat ik het kind eerst terug moet brengen naar zijn zone van stress die hij wel kan verdragen (window of tolerance) en daarna pas iets met het gedrag kan doen.	Waar / Niet waar / Soms
6. Ik ken manieren om het kind terug te krijgen in zijn window of tolerance.	Waar / Niet waar / Soms
7. Ik doe speciale activiteiten met de kinderen die hen helpen bij het verwerken van hun trauma.	Waar / Niet waar / Soms
8. Ik praat met de kinderen over de traumatische ervaringen die ze hebben meegemaakt.	Waar / Niet waar / Soms
9. Ik voel mij bekwaam genoeg om met getraumatiseerde kinderen te werken.	Waar / Niet waar / Soms

Bijlage 3: Tabellen deelvraag 1

Tabel 1: Wonen er veel getraumatiseerde kinderen binnen de gezinshuizen die onder andere psychisch mishandeld zijn?

Respondent	Antwoord
Gezinshuisouder Rijnmond 1	Ja, je ziet het echt allebei; fysiek en psychisch.
Gezinshuisouder Rijnmond 2	Ja we hebben veel kinderen die getraumatiseerd zijn. De achtergrond verschilt wel per kind, van fysieke mishandeling of verwaarlozing tot psychische mishandeling. Ieder kind heeft ontzettend veel meegemaakt.
Gezinshuisouder Rijnmond 3	Ieder kind die in een gezinshuis woont, heeft veel meegemaakt. Omdat ik pas twee kinderen heb opgevangen, heb ik niet zo veel ervaring met getraumatiseerde kinderen. Het valt me wel op dat bij deze twee kinderen de meegemaakte afwijzing door ouders een grote impact heeft. De twee kinderen zijn door ouders fysiek mishandeld, maar hebben ook regelmatig de afwijzing van ouders gevoeld.
Ambulant begeleider Rijnmond	Ja, ik denk dat de kinderen allemaal op hun eigen manier een trauma hebben. Psychische mishandeling hebben er veel wel meegemaakt. De ernst of de diepgang is wel verschillend. En de combinatie met andere problematiek is ook wel verschillend. Bij alle kinderen zie je ook een soort teleurstelling in volwassenen om zich heen, bewust of onbewust.
Gedragswetenschapper Rijnmond	Ja, maar het is natuurlijk niet altijd even duidelijk. We hebben ook vaak te maken met een combinatie van mishandeling, zowel fysiek als psychisch.

Tabel 2: Wat voor gedrag laten kinderen zien die onder andere psychisch mishandeld zijn, die binnen de gezinshuizen wonen?

Respondent	Antwoord
Gezinshuisouder Rijnmond 1	Dat is best wel verschillend. We hebben een jongen gehad die woede buien had, wat zich uitte in; slaan, schreeuwen, bijten en schoppen. We hadden ook een meisje wat zichzelf helemaal afsloot. Die wilde geen band met ons opbouwen, dat was te close. Dat trok ze gewoon niet. Twee andere kinderen (broer en zus) zeiden in het begin ook tegen mij: "Jij bent nooit boos, waarom schreeuw jij niet tegen ons? Vindt je ons niet lief?"
Gezinshuisouder Rijnmond 2	Dat verschilt denk ik erg. Het ene kind reageert op dingen heel overweldigend met veel naar buiten toe gericht gedrag en van het andere kind krijg je weer helemaal geen reactie of die laat zichzelf niet zien. Ik denk dat kinderen die voornamelijk psychisch mishandeld zijn, dat laatste laten zien, dus heel erg naar zichzelf toe. We hebben een meisje gehad wat zichzelf sneed. Bij haar zag je wel echt terug dat ze niet op een normale manier heeft geleerd om haar emoties te uiten of om met andere om te gaan. Dit was lastig, want het duurde lang om met haar een band op te bouwen.

Gezinshuisouder Rijnmond 3	Tussen de twee kinderen verschilde het onderling. Aan het begin waren ze allebei timide. Het jongetje kon later af en toe wel echt boos worden, het meisje was wat meer teruggetrokken. De kinderen waren gewoon hele andere dingen gewend dan hoe het hier thuis ging. Ze dachten bijvoorbeeld dat schelden en schreeuwen normaal was en vonden het raar dat dat hier niet gebeurde. Het overleggen met elkaar moesten ze ook echt leren. Wat voor ons normaal was, snappen zij bijvoorbeeld niet of hadden zij heel erg veel moeite mee.
Ambulant begeleider Rijnmond	Ik vind het moeilijk om daar een eenduidig antwoord op te geven, want ze laten allemaal iets anders zien en hebben natuurlijk ook allemaal iets anders meegemaakt. Dat maakt wel dat ze heel divers zijn. Wat kinderen in het algemeen wel laten zien is een achterstand op sociaal emotioneel gebied. Bij de één zit het dieper dan bij de ander. Het ene kind uit zich door heel druk en acting out gedrag, het andere kind wordt stil en is heel erg naar zichzelf gekeerd.
Gedragswetenschapper Rijnmond	Dat is zo verschillend. Er zijn kinderen die externaliserend gedrag laten zien; bijvoorbeeld gevaarlijk gedrag. Er zijn ook kinderen die zichzelf snijden of een heel negatief zelfbeeld hebben. Er is niet één iets, het is echt een spectrum aan wat je ziet.

Bijlage 4: Tabellen deelvraag 2

Tabel 3: Hoe verloopt de begeleiding van getraumatiseerde kinderen binnen de gezinshuizen?

Respondent	Antwoord
Gezinshuisouder Rijnmond 1	Het meedraaien in een gezond gezinsleven is in het eerste stuk van de plaatsing vooral belangrijk. Dan moeten de kinderen echt wennen aan de rust en structuur en ben je vooral bezig met een band op bouwen. Later in het traject kan je een stap verder gaan. De kinderen hebben ook leer- en werkdoelen. Wij werken hiermee aan de hand van een beloningssysteem. Soms zit het trauma bij kinderen gewoon te diep en is er meer behandeling nodig. Ik kan een luisterend oor bieden, maar ik ben niet gespecialiseerd om met bepaalde dingen aan de slag te gaan.
Gezinshuisouder Rijnmond 2	Het echte behandelen van complexe trauma's laten we aan de professionals over die hiervoor geleerd hebben. We gaan wel met het onderliggende gedrag aan de slag, maar wel in de opvoedsituatie. Het beetje extra wat wij dan in de opvoedsituatie kunnen doen, passen wij toe. Het invoegen binnen het gezin en de structuur kost aan het begin al veel tijd voor de kinderen. We zetten elke keer kleine stapjes in de begeleiding. We gaan toch dingen voorzichtig aan oefenen. Eén jongen durfde eerst niet in het donker te slapen, dit hebben we met kleine stapjes steeds meer uitgebreid. Je kijkt dan steeds opnieuw of het al een stukje verder kan.
Gezinshuisouder Rijnmond 3	De kinderen draaien natuurlijk mee binnen je eigen gezin, hierdoor pas je je eigen mening toe in het opvoeden. Er zijn geen specifieke methoden of regels over het werken met getraumatiseerde kinderen. Het meedraaien is al een hele stap voor de kinderen. Natuurlijk leer je de kinderen ook wel dingen, maar dit is vooral binnen het gezinsleven zelf. Echte begeleiding in wat ze hebben meegemaakt, doen we niet. Wanneer ik gedrag signaleer waar ik zelf niets mee kan of waarvan ik niet weet wat ik er mee moet, schakel ik de hulp van de gedragswetenschapper en de ambulant begeleider in. We kijken dan samen naar wat er het beste past.
Ambulant begeleider Rijnmond	De focus ligt vooral op het meedraaien in het gezin. Het meedraaien is als het ware een onderdeel van de begeleiding. Het meedraaien levert al veel voordelen op, zoals rust, aandacht en structuur. Daarnaast kijken we na een observatieperiode wel naar wat heeft dit kind nodig en hoe gaan we dat dan bereiken. Ik doe hiernaast soms wat extra in de begeleiding van de kinderen, maar dat hangt heel erg van het kind zelf af of wat de gezinshuisouders nodig hebben. Ik voer bijvoorbeeld gesprekjes met de kinderen of werk met ze aan doelen.
Gedragswetenschapper Rijnmond	We werken niet met speciale methodes gericht op getraumatiseerde kinderen. Je merkt gewoon dat elke gezinshuisouder zijn eigen manier heeft, maar het is vooral ook gewoon meedraaien in de dagelijkse routine van het gezin. Daarnaast kijken we van wat er nog extra nodig is. De ambulant begeleider speelt hier ook een belangrijke rol in. Die begeleidt de gezinshuisouders en gaat soms ook samen met de kinderen aan de

	slag. We werken ook met werkpunten en doelen van de kinderen. Hierdoor zijn we ook bezig met begeleiden, maar of de gezinshuisouders daar altijd aan toe komen, is de vraag.
--	--

Tabel 4: Zijn er speciale activiteiten die de gezinshuisouder kan inzetten om getraumatiseerde kinderen, die onder andere psychisch mishandeld zijn, beter te kunnen begeleiden?

Respondent	Antwoord
Gezinshuisouder Rijnmond 1	Nee niet specifiek dat die klaarliggen. We bespreken lastige situaties met de ambulant begeleider. Zij pakt sommige dingen dan op. Zo heeft zij bijvoorbeeld een keer samen met een kind een lijstje met tien activiteiten die het kind leuk vindt om te doen gemaakt. Het kind moest elke dag dan iets van het lijstje kiezen. Eigenlijk ben ik zelf aan het proberen om het dagelijks leven op orde te krijgen. Natuurlijk doe ik ook wel dingen, bijvoorbeeld gesprekken voeren met de kinderen.
Gezinshuisouder Rijnmond 2	De ambulant begeleider komt af en toe langs als. Zij kan als het nodig is wat meer met de kinderen doen. We hebben zelf geen vaste activiteiten die we kunnen inzetten. Sommige kinderen gaan naar een behandeling van bijvoorbeeld Lucertis of Yulius toe, de behandelaar geeft ons dan weleens tips over activiteiten die we met kinderen kunnen doen.
Gezinshuisouder Rijnmond 3	Nee er zijn geen specifieke activiteiten die we inzetten. De ambulant begeleider kan ingeschakeld worden wanneer er extra hulp nodig is. Zij gaat dan specifiek met het kind aan de slag.
Ambulant begeleider Rijnmond	Het is niet zo dat er een map klaarligt met activiteiten, maar soms worden er wel activiteiten of extra begeleiding ingezet. Dit verschilt per keer en ligt ook aan de vraag. Wanneer het past binnen het gezinsleven pakt de gezinshuisouder dit op. Als dat nou niet gaat lukken om wat voor reden dan ook en het kind heeft wat specifiekere aandacht nodig, pak ik dit op. Het kan ook zijn dat de gezinshuisouder eerst wilt meekijken hoe ik dat aanpak. Het is wel het doel dat de gezinshuisouders dat op een gegeven moment zelf kunnen.
Gedragswetenschapper Rijnmond	Nee, soms gaat de ambulant begeleider samen met het kind aan de slag. We zien dan vaak dat het kind meer nodig heeft, dan dat wij kunnen bieden. Bijvoorbeeld dat het kind behandeling nodig heeft, van bijvoorbeeld de GGZ.

Bijlage 5: Tabellen deelvraag 3

Tabel 5: Wat voor impact heeft het werken met getraumatiseerde kinderen op de gezinshuisouders?

Respondent	Antwoord
Gezinshuisouder Rijnmond 1	Het is zoeken. Iedere dag is het zoeken met elkaar naar wat werkt en wat werkt niet. Dat is een hele zoektocht. Omdat ik net gestart ben, is het niet alleen een zoektocht naar hoe ga je met de kinderen om, maar ook hoe ga je met je eigen gezinsleven om. Het heeft ook effect op je gezin. Soms zijn mijn partner en ik het ook niet altijd eens over iets. En je hebt maar één weekend in de maand vrij, dat is gewoon echt wel weinig. Als je echt moeilijke kinderen hebt, is één weekend in de maand niets. Dan lig je heel het weekend voor pampus. En als je dan nog eigen kinderen hebt, ben je met je eigen kinderen bezig. Het is dan lastig om nieuwe energie op te doen.
Gezinshuisouder Rijnmond 2	Soms is het moeilijk, zeker als kinderen erg getraumatiseerd zijn, maar ik vind het wel heel mooi werk. Het levert vooral veel op als je ziet dat er overwinninkjes zijn behaald. Het is wel lastig om te zien hoe ernstig beschadigd sommige kinderen al zijn. Mijn partner helpt mij fulltime mee met het verzorgen en opvoeden van de kinderen. Hier ben ik heel blij mee, anders zou vier kinderen in mijn mening niet te doen zijn.
Gezinshuisouder Rijnmond 3	Het is wel heel heftig werk soms, maar ook wel heel waardevol. Je kunt wel iets betekenen voor de kinderen. De aansluiting tussen jou en de kinderen is ook wel belangrijk heb ik gemerkt. Ik heb nu twee kinderen met een laag IQ, maar ik heb daar helemaal geen feeling mee en dat is wel echt lastig.
Ambulant begeleider Rijnmond	Ik denk dat er heel veel op je afkomt als gezinshuisouder. Je kan je werk niet even naast je neer leggen, want het is een 24uurs baan. Een pedagogisch medewerker sluit de deur en kan het werk even parkeren. De gezinshuisouders hebben ook nog hun eigen gezin mee te nemen en daarin te leren. De geplaatste kinderen en de biologische kinderen laten allemaal individueel gedrag zien en hebben allemaal een eigen verhaal. Ik denk dat dat wel een dubbele taak is die de gezinshuisouders erbij hebben, de pedagogisch medewerkers hadden dit niet.
Gedragswetenschapper Rijnmond	Het werk als gezinshuisouder is natuurlijk niet niks. Je staat er grotendeels alleen voor. Ik merkte aan de gezinshuisouders dat ze het afgelopen jaar vooral behoefte hadden om allemaal dingen over de kinderen te vertellen en te spuien en dat ze nu wat meer behoefte beginnen te krijgen aan het wat doelgerichter maken van de vergaderingen. Er komt nu wat meer behoefte aan verdieping.

Tabel 6: Wat ervaren de gezinshuisouders als moeilijk in begeleiden van getraumatiseerde kinderen die onder andere te maken hebben gehad met psychische mishandeling?

Respondent	Antwoord
Gezinshuisouder Rijnmond 1	Eén meisje sloot zich helemaal voor ons af. Ik vond het toen echt lastig wat ik moest doen. Ik wist het toen echt niet. Een andere jongen kreeg vaak woede buien. Deze zag ik ook vaak niet aankomen of ik begreep niet waar het vandaan kwam. Dit was wel zwaar. Hij ging slaan, schoppen en schelden en hij liep ook weleens weg. Het is wel mijn verantwoordelijkheid als er wat met het kind gebeurt, dus daar maak je je wel heel erg zorgen om. Soms vraagt het gedrag van de kinderen echt veel van je. Ik heb weleens gedacht; is dit nu mijn droombaan, waar ben ik aan begonnen? Aan de andere kant levert het werk ook wel heel veel mooie dingen op. Een andere moeilijkheid is dat je toch altijd wel toe gaat naar het kind die het hardste roept, anders sloopt diegene de boel. De teruggetrokken kinderen krijgen hierdoor vaak niet de eerste aandacht, terwijl die dat soms ook nodig hebben.
Gezinshuisouder Rijnmond 2	Soms hebben de kinderen hele heftige problematieken of dingen meegemaakt in het verleden. Dat vind ik wel lastig om hier mee om te gaan. Het is ook wel heel erg zoeken, want je kan het gedrag wat voorkomt bijvoorbeeld uit een traumatische ervaring ook weer niet zomaar laten gaan als het gevaarlijk gedrag is. Dan is het zoeken naar wat accepteer ik wel en wat accepteer ik niet en waar moeten we wel aandacht aan schenken en waar niet. En dat is elke keer weer zoeken, bij ieder kind weer.
Gezinshuisouder Rijnmond 3	Ik vind het lastig dat je er toch wel heel de dag alleen voor staat. Soms laten kinderen echt gedrag zien waarvan ik niet weet wat ik er mee moet of wat ik niet kan plaatsen. Het drie stappen terug doen vind ik dan lastig. Wat voor mij normaal is, snappen zij bijvoorbeeld helemaal niet of hebben zij heel veel moeite mee.
Ambulant begeleider Rijnmond	Het omgaan met zo'n belastbaar verleden van het kind ervaren zij denk ik vaak als moeilijk. Gericht op kennis van trauma's, maar ook op het gedrag wat daaruit voortkomt en hoe je hier mee om moet gaan. Bijvoorbeeld: ik zie dit en hoe kan ik dit dan aanpakken? Ze stellen veel vragen over hoe ze bijvoorbeeld om moeten gaan met bepaald gedrag. Ik probeer ze heel erg mee te nemen in het achter gedrag kijken. Wat zit er nou achter het gedrag dat een kind laat zien? De gezinshuisouders zeggen later dan weleens tegen me dat ze dingen nu ook zo toepassen zoals ik dat liet zien.
Gedragswetenschapper Rijnmond	Eén gezinshuisouder had een jongetje die toch wel heel heftig was in zijn gedrag. De ambulant hulpverlener en ik probeerde haar hier wel in te ondersteunen, maar ik denk dat je je als gezinshuisouder toch best weleens heel erg alleen kan voelen. Je moet het toch elke dag weer aangaan. Daarnaast hebben de gezinshuisouders ook wel veel vragen over hoe ze met gedrag om kunnen gaan.

Tabel 7: Hoe ervaren de gezinshuisouder de eigen professionele begeleiding?

Respondent	Antwoord
Gezinshuisouder Rijnmond 1	We hebben vergaderingen waarin we verschillende vormen van methodiek en casuïstiek bespreken. Daar kan je wel echt al je vragen in kwijt. We hebben ook een groepsapp met collega's. Dus als er iets is, kunnen we elkaar altijd om advies vragen. De ambulant hulpverlener en de gedragswetenschapper zijn ook altijd bereikbaar. Ik werk er nu bijna een jaar en ik kwam er pas drie weken geleden achter dat de gedragswetenschapper helemaal niet werkt op vrijdag, maar ze neemt wel altijd haar telefoon op als ik haar bel. Dus wat dat betreft zet iedereen zich wel voor meer dan 100% in. In de vergaderingen mag van mij wel alleen wat meer diepgang komen, bijvoorbeeld over trauma's.
Gezinshuisouder Rijnmond 2	Zodra we merken dat er een trauma in het spel is of we signaleren andere dingen, wordt er wel actie ondernomen. In het team hebben we ook kort het thema trauma behandeld. Dat was wel heel fijn.
Gezinshuisouder Rijnmond 3	In de vergaderingen bespreken we de kinderen en ook gedrag wat men moeilijk vindt om mee om te gaan. Ik heb ook regelmatig contact met de gedragswetenschapper en de ambulant hulpverlener. Daarnaast moeten we ook regelmatig trainingen volgen. In de vergadering was het het eerste jaar vooral veel je ervaringen delen en spuien, dat was wel fijn. Nu heb ik wel wat meer behoefte aan verdieping.
Ambulant begeleider Rijnmond	Wat ik merk is dat de gezinshuisouders wel veel vragen hebben. Ik bel en mail ook regelmatig met de gezinshuisouders als zij problemen ervaren. Ik probeer wel goed contact met ze te houden.
Gedragswetenschapper Rijnmond	We hebben elke week een vergadering en de gezinshuisouders kunnen mij of de ambulant hulpverlener bellen. Wat ik merk is dat de gezinshuisouders wel veel steun aan elkaar hebben en dat ze elkaar daarin kunnen helpen. Ze weten hoe het voelt en hebben het soms ook meegemaakt. Ze kunnen bij elkaar spuien en elkaar helpen met normaliseren.

Bijlage 6: Tabellen deelvraag 4

Tabel 8: Wat vinden de gezinshuisouders belangrijk in het werken met getraumatiseerde kinderen?

Respondent	Antwoord
Gezinshuisouder Rijnmond 1	Ik vind het belangrijk om een veilige sfeer te creëren voor de kinderen. Daarnaast vind ik het belangrijk om te kijken wat we nu kunnen doen, dus naar de mogelijkheden. Ook moet het voor de kinderen wel duidelijk zijn dat ik en mijn man een team vormen en dat we op één lijn zitten. Dat proberen we ook uit te stralen.
Gezinshuisouder Rijnmond 2	Ik vind het belangrijk om achter het gedrag te kijken. Zo hadden we bijvoorbeeld een kind die als wij zeiden dat het bedtijd was, niet naar boven ging. In eerste instantie denk je dat hij niet luistert. Toen we verder gingen kijken en met hem gingen praten, kwamen we er eigenlijk achter dat hij heel bang was en niet alleen naar boven durfde. Dit proberen we nu altijd toe te passen, maar het blijft wel lastig omdat het er door het drukke gezinsleven snel bij in schiet en het gedrag soms lastig valt te koppelen.
Gezinshuisouder Rijnmond 3	Het bieden van structuur en veiligheid vind ik belangrijk. Doordat de kinderen zagen dat het gezinsleven ook gezellig en veilig kan zijn, heb ik gemerkt dat de kinderen zich toch wel meer zijn gaan openstellen.

Tabel 9: Welke technieken zetten de gezinshuisouders in om getraumatiseerde kinderen te begeleiden?

Respondent	Antwoord
Gezinshuisouder Rijnmond 1	Ik voer regelmatig gesprekken met de kinderen over hoe het gaat. Daarnaast merk ik dat ik de kinderen soms echt mee moet nemen in de nieuwe gezinsvormen, zoals met het schreeuwen. 'Als ik je lief vind, hoef ik niet te schreeuwen tegen je'. Op een gegeven moment gaan ze wel wennen, maar dit kost veel tijd en structuur. Ik merk dat de kinderen vooral behoefte hebben aan rust en duidelijkheid. We werken ook met een beloningssysteem. Als ze aan het einde van de week genoeg krulletjes hebben verdiend, mogen ze grabbelen in de grabbeldoos en daar hebben zij zelf beloningen ingedaan. Op deze manier is dat echt iets van hun. Het verschilt per kind of ik met de kinderen praat over hun verleden. Het ene kind is daar heel open over en de ander niet.
Gezinshuisouder Rijnmond 2	Wij werken met een beloningssysteem. Aan sommige doelen van de kinderen zit een beloning en aan andere niet. Als ze een beloning verdiend hebben, mogen ze iets leuks uit kiezen om te doen. Verder laten wij de kinderen dingen ook zoveel mogelijk zelf uit proberen, zodat ze zelfstandiger worden. En het achter gedrag kijken, proberen wij toe te passen. Soms moet je je echt bedenken dat het kind iets niet expres doet of dat hij niet expres niet wilt luisteren, maar dat het echt een onkunde of machteloosheid is. Dit is voor jezelf wel een hele andere manier van denken en het vraagt veel schakelen, dat is weleens lastig.

Gezinshuisouder Rijnmond 3	Ik probeer veel met de kinderen te praten en ze te wijzen op dingen die anders kunnen of gaan. Ook het complimenteren van kinderen probeer ik veel toe te passen. Daarnaast werken we ook met werkdoelen, waarbij ze punten kunnen verdienen.
Ambulant begeleider Rijnmond	Ik probeer de gezinshuisouder wel heel erg mee te nemen in het achter gedrag kijken. Ik denk dat dat ook wel belangrijk is in het werken met getraumatiseerde kinderen. Het is wisselend of de gezinshuisouders praten met de kinderen over dingen die ze hebben meegemaakt. Over het algemeen is de insteek wel als een kind wat verteld, dat je daarop in gaat, maar het is niet zo dat je heel het verleden gaat uitlopen pluizen. Dat zou te confronterend zijn denk ik.
Gedragswetenschapper Rijnmond	Tijdens een teamdag hebben we een stukje trauma behandeld. Een gezinshuisouder kwam toen thuis en vertelde aan de kinderen dat ze het over trauma gehad hadden. Een kind ging toen opeens veel vertellen over wat ze had meegemaakt vroeger. Het praten over trauma's vinden de gezinshuisouders soms nog wel eng. Veel mensen vinden dit eng, omdat ze bang zijn voor de put die ze open maken en dan niet weten wat ze er verder mee moeten. Ik denk juist dat dit juist nog veel schadelijker is voor de kinderen en dat erover praten wel goed kan zijn.

Bijlage 7: Tabellen deelvraag 5

Tabel 10: Welke dingen kunnen er nog verbeterd worden binnen de begeleiding van de getraumatiseerde kinderen die onder andere te maken hebben gehad met psychische mishandeling?

Respondent	Antwoord
Gezinshuisouder Rijnmond 1	In de vergadering was het eerste jaar vooral gal spuien, want dit was het enigste moment dat we elkaar zagen. Ik heb nu wel meer behoefte aan specifieke verdieping. Dit is al wel deels toegepast. Er zijn zoveel onderwerpen die binnen het gezinshuis aan bod komen, onder andere trauma. Het is wel fijn, als je daar iedere keer wat meer kennis over gaat krijgen. En dan bedoel ik ook meer kennis over specifieke gedragsuitingen wat voortkomt uit trauma's. Daarnaast staan mij bij meer vrije weekenden wel op nummer één, zodat ik meer energie overhoud voor de kinderen. Als ik meer tijd en energie zou overhebben, zou ik soms ook zelf wel aan de slag willen gaan met kinderen door activiteiten te doen, maar dit kost ook weer tijd om ze te verzinnen. Het herkennen van gedrag zou ook handig zijn, omdat je het dan aan ziet komen en dan kan je zo'n boze bui een stapje voor zijn.
Gezinshuisouder Rijnmond 2	Een training over trauma's is nog niet voorbij gekomen. Als deze voorbij komt, ga ik hem zeker volgen. Ik denk dat meer informatie daarover en het bij blijven houden nuttig kan zijn. Dat merkte ik al nadat we het zelf een keer op de teamdag erover hadden gehad. Als je vaker achter het gedrag kijkt en je daar bewust van bent, kun je ook eerder dingen signaleren. Daarnaast is de begeleiding vanuit de ambulant hulpverlener wel echt heel fijn. Normaal zou zij ons wat minder begeleiden, maar ik hoop dat dit wel zo blijft. Het is ook weleens jammer dat alle focus bijna naar het kind gaat wat het meeste naar buiten toe gericht gedrag laat zien. Die slurpt alle aandacht op. En dat is wel heel zwaar en soms ook minder goed voor de andere kinderen.
Gezinshuisouder Rijnmond 3	Doordat kinderen mee in het gezinsleven draaien, vergeet je soms weleens drie stappen terug te doen. Soms vergeet je weleens dat ze niet anders geleerd hebben en het gedrag ergens vandaan komt en dat ze hierom dan niet goed meekomen. Het stukje trauma en achter gedrag kijken is toch wel heel waardevol voor mij geweest, dit zou ik wel vaker willen.
Ambulant begeleider Rijnmond	Het achter gedrag kijken en het omgaan met bepaald gedrag kan nog verbeterd worden. De gezinshuisouders willen het beste voor het kind, maar weten soms niet altijd wat ze kunnen inzetten om dit te bereiken. Ik denk dat we meer behoefte aan kennis, vaardigheden en mogelijkheden hebben.
Gedragswetenschapper Rijnmond	Tijdens de teamdag hebben we een stukje over trauma besproken. Ik merkte wel dat de gezinshuisouders daar iets aan hadden. Het kan geen kwaad als we hier nog meer mee gaan doen. Het zet je toch wel een bepaalde bril op naar hoe je naar kinderen kijkt. Daarnaast vind ik ook dat we de training moeten hebben. Alle kinderen die bij ons wonen hebben een trauma, we moeten daarom wel goed weten hoe we daar mee om moeten gaan. Ik wil daar zelf ook in getraind worden, zodat ik het ook tijdens

	vergaderingen meer terug kan laten komen. Ik denk dat we binnen de gezinshuizen nog een professionaliseringsslag kunnen maken aan kennis en vaardigheden.
--	---

Tabel 11: Hoe hebben de gezinshuisouder in regio Drechtsteden de training ‘werken met getraumatiseerde kinderen’ ervaren en wat hebben zij hieraan gehad?

Respondent	Antwoord
Gezinshuisouder Drechtsteden 1	Wat ik heel fijn vond, was dat er begonnen werd met hoe werkt eigenlijk het brein. Hoe reageert een mens eigenlijk? En wat doet trauma? Niet alleen met je gevoel, maar ook met je hersens. Daar was ik mij niet zo bewust van. Dat de verbindingen afgebroken en weer aangemaakt kunnen worden en hoe belangrijk je daar als gezinshuisouder in bent. Alleen al door er te zijn, daar was ik mij niet bewust van en dat is wel heel waardevol om te weten. De training heeft voor mij wel echt geholpen om sommige dingen te begrijpen. Window of tolerance is ook wel heel verhelderend. Dat je het kind eerst weer moet terugbrengen binnen zijn raampje en dan pas verder met hem aan de slag kan gaan. Wanneer het stressniveau te hoog is, heeft dit geen zin. Het heeft mij heel erg geholpen om meer bewust te zijn en ook om beter te kijken naar het gedrag. Bij elk kind moet je eigenlijk opnieuw kijken wat zijn triggers zijn en hoe je het kind het beste kan helpen. Wat we geconcludeerd hebben is dat de training vooral heel nuttig geweest is, maar dat het vervolgstukje nog wel een knelpunt is. Het is veel informatie en na de training moet je het wel echt gaan toepassen en ermee aan de slag blijven. Een terugkom dag of het er regelmatig over hebben, zou hiervoor goed zijn.
Gezinshuisouder Drechtsteden 2	De training is voor mij ontzettend waardevol en verhelderend geweest. Ik wist altijd al wel dat het traumatische verleden natuurlijk meespeelt in het gedrag van het kind, maar door de training ben ik ook echt gaan snappen hoe dit dan werkt bijvoorbeeld in de hersenen. Daarnaast ben ik mij er meer bewust van geworden dat het ontzettend belangrijk is om verder te kijken dan het gedrag van het kind. En dit ben ik ook veel meer gaan toepassen binnen mijn gezinshuis. Sommige kleine dingen van jezelf waar je je helemaal niet bewust van bent, kunnen al van grote invloed zijn op het kind. Ook was ik mij niet zo bewust dat door activiteiten of door te praten met het kind over het verleden ook al veel verwerkt kan worden. Natuurlijk is hiervoor wel een goede band tussen het kind en mij voor nodig en dit kost ook tijd.
Gedragswetenschapper trauma-georiënteerd werken	De training is voor de gezinshuisouders heel nuttig geweest. Het benadrukt echt het verder kijken dan het gedrag wat het kind laat zien. Hulpverleners reageren vaak op gedrag, maar er schuilt vaak veel meer onder. De training benadrukt het gevoelsaspect van het kind en hier moeten de gezinshuisouders mee aan de slag gaan. Hoe voelt het kind zich eigenlijk? En hoe kan je die stemmingskant beter in kaart brengen? Ook is de reactie op het gedrag vaak te vlug. Het stressniveau van het kind is dan nog te hoog, waardoor het kind helemaal kan blokkeren. De stress moet eerst

	weggenomen worden. Daarnaast kan het ook van belang zijn om over gevoelige onderwerpen te praten met kinderen. Op deze manier gaan de kinderen ook snappen dat het niet hun schuld is dat dit hen overkomen is en kan de verwerking beginnen.
--	---

INFORMATIEBOEK

De onzichtbare koffer van het
getraumatiseerde kind

Inhoud

Educatief materiaal,
werkbladen en activiteiten
voor verzorgers

Auteur

Dominique van den Berg

TriviumLindenhof
Jeugd & Opvoedhulp

Colofon

Titel

De onzichtbare koffer van het getraumatiseerde kind.

Type

Informatieboek met werkbladen en activiteiten voor verzorgers.

Auteur

Dominique van den Berg
0863140
dominique_vdberg@hotmail.com

Beroepsproduct ontwikkeld ten behoeve van

Afstudeeropdracht aan de Hogeschool van Rotterdam
Instituut voor Sociale Opleidingen
Opleiding Pedagogiek
Minor jeugdzorgwerker

Begeleider: Mr. P. Pronk

In opdracht van

TriviumLindenhof
Jeugdzorginstelling in regio Rijnmond & Drechtsteden

Begeleider: Mw. E. Stolk-van der Toorn

's-Gravenzande, juni 2016

Inhoudsopgave

Deel 1: onderzoek in het kort

1.1 Aanleiding.....	3
1.2 Onderzoeksvraag.....	3
1.3 Aanbevelingen.....	3
1.4 Verantwoording beroepsproduct.....	4
1.5 Implementatie beroepsproduct.....	4
1.6 Bruikbaarheid en relevantie voor opdrachtgever	4
1.7 Bijdrage ontwikkeling van het beroep	4
1.8 Bijdrage aan doelgroep	5

Deel 2: educatief materiaal

2.1 Wat is trauma?	6
2.2 Psychische mishandeling.....	6
2.3 Ontstaan van trauma voortkomend uit psychische mishandeling.....	6
2.4 Invloed van trauma voortkomend uit psychische mishandeling.....	6
2.5 Gedrag van getraumatiseerde kinderen leren begrijpen.....	7
2.6 Triggers.....	8
2.7 Afstemmen.....	8

Deel 3: werkbladen voor verzorgers

Werkblad 1: Emotionele taal.....	9
Werkblad 2: De triggers van het kind herkennen	11
Werkblad 3: Gedrag voortkomend uit triggers herkennen.....	12

Deel 4: activiteiten

Activiteit 1: Teken van het lichaam	13
Activiteit 2: Gereedschapskist voor gevoelens	13
Activiteit 3: Dagboek van gevoelens	14
Activiteit 4: Identiteitsschild maken.....	14
Activiteit 5: Trap van gevoel.....	15
Activiteit 6: Talentenbloem, voetbal of trein knutselen	15
Activiteit 7: Mijn gebruiksaanwijzing	16

Literatuurlijst	17
-----------------------	----

Deel 1: onderzoek in het kort

1.1 Aanleiding

De aanleiding voor het uitgevoerde onderzoek betrof de veranderingen binnen TriviumLindenhouf voortkomend uit de transitie. Sinds 2015 is het nieuwe jeugdstelsel in werking getreden. Binnen het nieuwe jeugdstelsel ligt de focus op eerdere ondersteuning en het bieden van zorg op maat. Naast betere zorg wil het kabinet ook efficiëntere zorg, wat inhoudt dat er bezuinigingen plaats vinden. In het kader van de bezuinigingen en de focus op het bieden van zorg op maat heeft TriviumLindenhouf een aantal van haar zorgprogramma's omgebouwd. Eén verandering betreft de ombouw van behandelgroepen jonge jeugd naar kleinschalig gezinsgericht aanbod. Dit resulteerde in het opzetten van gezinshuizen Nieuwe Stijl. Naast een inhoudelijke doorontwikkeling naar gezinsgericht en kleinschalig aanbod, wordt hiermee extra efficiency en goedkopere zorg nagestreefd. In een korte tijd moesten een aantal gezinshuisouders gevonden worden die als gezinshuisouder aan de slag wilden gaan. Door de veranderingen binnen TriviumLindenhouf worden de gezinshuisouders Nieuwe Stijl geconfronteerd met getraumatiseerde kinderen. Waar voorheen de getraumatiseerde kinderen op een behandelgroep verbleven, worden ze nu binnen de gezinshuizen Nieuwe Stijl geplaatst. Het begeleiden van getraumatiseerde kinderen vergt echter specifieke vaardigheden en kennis.

1.2 Onderzoeksvraag

De hoofdvraag van het onderzoek luidde als volgt: "Hoe kunnen de gezinshuisouders Nieuwe Stijl een pedagogisch basisklimaat creëren om zo de getraumatiseerde kinderen in de leeftijd van 4 tot 12 jaar te ondersteunen in het verwerken van hun trauma voortkomend uit psychische mishandeling?"

Uit de resultaten van het onderzoek kon geconcludeerd worden dat de gezinshuisouders momenteel niet voldoende bij de behoefte van de getraumatiseerde kinderen die onder andere psychisch mishandeld zijn aansluiten, waardoor de traumaverwerking van de kinderen niet voldoende in gang wordt gezet. Door gebrek aan kennis en vaardigheden zijn de gezinshuisouders handelingsverlegen wat zich uit in niet handelen, twijfelen om te handelen en niet weten hoe te handelen terwijl de situatie hier wel om vraagt. De methode trauma-georiënteerd werken en de professionele basisvaardigheden moeten eigen gemaakt worden zodat de gezinshuisouders aan kunnen sluiten bij de behoeften van de getraumatiseerde kinderen en de handelingsverlegenheid verdwijnt. Als deze aansluiting gevonden wordt, zal er een pedagogisch basisklimaat gecreëerd worden. Wanneer de gezinshuisouders de basisvaardigheden beheersen en naar behoren uitvoeren, zal het stressniveau van de getraumatiseerde kinderen dalen, waardoor de gevolgen van het trauma afnemen en de veerkracht van het kind wordt vergroot. De methode trauma-georiënteerd werken, het uitvoeren van specifieke activiteiten en het praten over het verleden zouden handvaten kunnen zijn om het herstel van het trauma te bevorderen.

1.3 Aanbevelingen

De relevante aanbevelingen die uit de resultaten en conclusies zijn voortgekomen, luiden als volgt:

1. Het verhogen van de kennis bij de gezinshuisouders betreft het werken met getraumatiseerde kinderen. Het volgen van de training 'werken met getraumatiseerde kinderen' zou een toegevoegde waarde zijn. Het vergaren van meer kennis is de eerste stap.
2. De gezinshuisouders moeten de professionele basisvaardigheden behorend bij het trauma-georiënteerd werken meer beheersen en in de praktijk brengen. Vooral de vaardigheid achter gedrag kijken moet meer ontwikkeld worden en vaker worden ingezet. Er zit meer achter het gedrag dan dat het kind in eerste instantie laat zien. Wanneer de gezinshuisouder weet waar het gedrag vandaan komt, kan de gezinshuisouder er ook beter op reageren.
3. Het ontwikkelen van materialen die de gezinshuisouders in kunnen zetten ter bevordering van het herstel van het trauma van psychisch mishandelde kinderen. Kinderen die psychisch mishandeld zijn, hebben vaak moeite met het uiten van gevoelens en een negatief zelfbeeld.

Activiteiten kunnen worden gebruikt als communicatiemiddel. Daarnaast kunnen activiteiten de ruimte bieden tot zelfontwikkeling en tot expressie van wat een kind verbaal nog niet kan uiten. Het geeft kinderen de mogelijkheid hun spanning kwijt te kunnen en gevoelens te kunnen uiten.

1.4 Verantwoording beroepsproduct

Als beroepsproduct is gekozen voor het ontwikkelen van een informatieboek 'De onzichtbare koffer van het getraumatiseerde kind'. Het informatieboek bevat kennis over trauma's voortkomend vanuit psychische mishandeling, werkbladen voor verzorgers en activiteiten die de verzorgers met de kinderen kunnen ondernemen. Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van TriviumLinden Hof, wat betekent dat het beroepsproduct moet aansluiten bij de organisatie en bruikbaar moet zijn. Het beroepsproduct is voortgekomen uit de bovenstaande drie aanbevelingen, wat betekent dat het aansluit bij wat de organisatie nodig heeft. Het beroepsproduct heeft als doel de gezinshuisouders Nieuwe Stijl te ondersteunen in het begeleiden van getraumatiseerde kinderen. Overigens is het beroepsproduct wel generaliseerbaar voor andere professionals die met getraumatiseerde kinderen werken. Voor hen kan het beroepsproduct ook een toegevoegde waarde zijn.

1.5 Implementatie beroepsproduct

Het beroepsproduct wordt persoonlijk overhandigd aan de gezinshuisouders Nieuwe Stijl. De inhoud en de werking van het beroepsproduct kunnen dan gelijk worden uitgelegd. Tevens wordt het beroepsproduct overhandigd aan de andere betrokken professionals, zoals de ambulant hulpverlener en de gedragswetenschapper. Daarnaast wordt het onderzoek en beroepsproduct gepresenteerd aan de opdrachtgever TriviumLinden Hof. Hier zullen verschillende professionals bij aanwezig zijn. Als laatste wordt het beroepsproduct naar de innovatie afdeling binnen TriviumLinden Hof gestuurd, waardoor andere locaties van TriviumLinden Hof ook gebruik kunnen maken van het informatieboekje.

1.6 Bruikbaarheid en relevantie voor opdrachtgever

In het jaarplan 2015 van TriviumLinden Hof staat beschreven dat traumaverwerking één van de punten is die binnen de gezinshuizen centraal hoort te staan. Uit het onderzoek blijkt dat dit nog niet voldoende is geïmplementeerd. Het informatieboekje kan de gezinshuisouders ondersteunen in het begeleiden van getraumatiseerde kinderen. Als de gezinshuisouder merkt dat een kind door zijn trauma een achterstand heeft op sociaal-emotioneel gebied en als het kind het lastig vindt om zijn gevoelens te uiten, kan de gezinshuisouder in het boekje opzoek gaan naar een passende activiteit. Daarnaast biedt het boekje informatie wat de kennis bij de gezinshuisouders kan verhogen. Tevens staan er in het informatieboekje werkbladen die de gezinshuisouder kan helpen bij het signaleren van triggers of bij het achter gedrag kijken. Het informatieboekje sluit daarnaast ook aan bij de behoefte die uit het onderzoek naar voren kwam onder de geïnterviewde professionals. Het informatieboekje kan dus ingezet worden als hulpmiddel bij het ondersteunen van de kinderen in hun verwerkingsproces. Door de inzet van activiteiten wordt de ontwikkeling van de kinderen gestimuleerd. Hierdoor sluit de begeleiding beter aan bij de kinderen en zal de hulpverlening verbeterd kunnen worden.

1.7 Bijdrage ontwikkeling van het beroep

Het beroepsproduct is in het kader van het onderzoek geschreven voor de gezinshuisouders Nieuwe Stijl van TriviumLinden Hof, maar is ook generaliseerbaar voor andere professionals. Het beroepsproduct kan voor iedere professional die met getraumatiseerde kinderen en psychisch mishandelde kinderen werkt een toegevoegde waarde zijn. Bovendien sluiten de aanbevelingen van het onderzoek en het beroepsproduct aan op de kernpunten van het nieuwe jeugdbeleid. Wanneer er activiteiten met de kinderen worden ondernomen ter bevordering van de sociaal-emotionele ontwikkeling, zal de eigen kracht van het kind versterkt worden. Als de aanbevelingen worden toegepast, zal de hulpverlening meer passend zijn wat bijdraagt aan de ontwikkeling van het

sociaalpedagogische werkveld. Bovendien sluit het beroepsproduct aan op de methode trauma-georiënteerd werken, die oorspronkelijk afkomstig is uit de Verenigde staten.

1.8 Bijdrage aan doelgroep

Wanneer de verzorgers die met getraumatiseerde kinderen werken beter onderlegd zijn in het werken met getraumatiseerde kinderen en over meer tools beschikken, kunnen ze de kinderen beter begeleiden. Hierdoor kan er gericht aan de ontwikkeling van de kinderen gewerkt worden, bijvoorbeeld door inzet van activiteiten uit het beroepsproduct. Op deze wijze levert het beroepsproduct een bijdrage aan de ontwikkeling van de doelgroep. Als de ontwikkeling van de getraumatiseerde kinderen gestimuleerd wordt, wordt de zelfredzaamheid van de kinderen vergroot, wat een positieve invloed heeft op de kinderen.

Deel 2: educatief materiaal

2.1 Wat is trauma?

Kinderen maken regelmatig onaangename gebeurtenissen mee, maar die worden niet altijd als traumatisch beschouwd. Een traumatische gebeurtenis heeft betrekking op een overweldigende ervaring die iemand hulpeloos, kwetsbaar of heel angstig kan maken. Hierbij kan het gaan om een eenmalige traumatische gebeurtenis, zoals een ongeluk, natuurramp of sterfte van een familielid, maar het kan ook gaan om meervoudige traumatische gebeurtenissen zoals mishandeling. Er wordt dan gesproken van een complex trauma. Bij mishandeling worden kinderen herhaaldelijk bedreigd met name door de verzorger. De aanhoudende mishandeling leidt tot een groter risico op meer uitgebreide psychopathologie, zoals gedragsproblemen, internaliserende problemen en hechtingsstoornissen. De symptomen zijn dan vaak complexer dan bij een eenmalig trauma.

2.2 Psychische mishandeling

Bij psychische mishandeling gedragen de verzorgers zich min of meer bewust vijandig ten opzichte van het kind. Verzoekers maken het kind opzettelijk bang, bedreigen het kind, terroriseren het kind of laten het kind herhaaldelijk horen dat het niet gewenst is. Voorbeelden van psychische mishandeling zijn: uitschelden, kleineren, afwijzen, pesten, het kind minderwaardig laten voelen, het opzettelijk stuk maken van speelgoed en het voor de gek zetten van het kind. Een bijzondere vorm van psychische mishandeling is het stellen van onredelijke hoge eisen aan het kind. Een belangrijk aspect bij psychische mishandeling is dat het niet op zichzelf voor hoeft te komen. Psychische mishandeling komt namelijk vaak voor in combinatie met andere vormen van mishandeling. Zo omvatten fysieke en seksuele mishandeling ook vaak aspecten van psychische mishandeling. Het kind wordt bij deze vormen namelijk ook vijandig benaderd en afgewezen door de verzorgers.

2.3 Ontstaan van trauma voortkomend uit psychische mishandeling

Het chronische patroon in de negatieve omgang van het kind, kan zorgen voor een complex trauma. De gevolgen van psychische mishandeling zijn vaak wonden van de ziel, waardoor ze in eerste instantie onzichtbaar zijn. Door herhaaldelijk slachtoffer te zijn geweest van psychische mishandeling hebben de kinderen bepaalde overtuigingen en verwachtingen gecreëerd. De kinderen dragen deze overtuigingen en verwachtingen mee in een zogenoemde onzichtbare koffer. De onzichtbare koffer van psychisch mishandelde kinderen is vaak gevuld met negatieve opvattingen over zichzelf, de volwassenen die voor hen zorgen en over de wereld in het algemeen. Deze negatieve opvattingen sturen het gedrag in het hier en nu. Een aantal voorbeelden die bij psychisch mishandelde kinderen in de koffer kunnen zitten zijn:

- Ik ben slecht.
- Ik ben het niet waard om voor te zorgen.
- Ik verdien geen liefde.
- Het is allemaal mijn schuld.
- Niemand houdt van mij.
- Volwassenen zijn niet te vertrouwen.
- Volwassenen troosten niet.
- Ik hou me gedeisd, want ik ben het niet waard om op te vallen.

2.4 Invloed van trauma voortkomend uit psychische mishandeling

De opvattingen uit de onzichtbare koffer hebben een grote invloed op de mentale gesteldheid en het gedrag wat kinderen vertonen. Bij psychische mishandeling wordt het kind structureel onthouden van wat nodig is voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind, namelijk de basis van vertrouwen en het gevoel van liefde. Het kind verliest hierdoor de zekerheid er te mogen zijn als goed-genoege kind. Het schaadt het kind in zijn bestaansrecht en eigenheid, waardoor het kind het

vertrouwen in zichzelf en in anderen verliest. Psychische mishandeling heeft een negatieve invloed op een aantal eigenschappen die het kind nodig heeft om stevig in de wereld te staan. Een aantal voorbeelden van de eigenschappen zijn:

- Het kind kan gaan verwachten dat er iets akeligs met hem zal gebeuren. Kinderen die vaak nare dingen hebben meegemaakt, gaan op een gegeven moment vanzelf verwachten dat ze weer iets naars zullen meemaken. Hierdoor kunnen ze angstig of teruggetrokken reageren in situaties waarin andere mensen zich veilig voelen.
- Het kind kan moeite hebben om relaties met andere mensen aan te gaan. Door de mishandeling in het verleden zijn ze het vertrouwen in anderen en in zichzelf verloren.
- Het kind kan moeite hebben om met zijn gevoel om te gaan en zijn gedrag te beheersen. Kinderen kunnen overrompeld worden door sterke emoties. Ze kunnen het gevoel hebben dat ze niet op anderen kunnen rekenen om ze met deze gevoelens te helpen.
- Het kind kan moeite hebben met het ontwikkelen van een positief zelfbeeld. Kinderen kunnen zich door de mishandeling beschadigd, machteloos, beschaamd of niet geliefd voelen. Het is voor kinderen vaak makkelijker om zichzelf de schuld te geven van de nare dingen die gebeurd zijn dan om andere de schuld te geven.

2.5 Gedrag van getraumatiseerde kinderen leren begrijpen

Getraumatiseerde kinderen hebben in het verleden herhaaldelijk blootgestaan aan gevaar. Als er gevaar dreigt, signaleert het lichaam dat gevaar met een soort alarmbel: de amygdala. De amygdala bevindt zich in de hersenen. De amygdala maakt een inschatting van de mate van het gevaar. De mate van het gevaar bepaalt het stressniveau en zet indien nodig het actiesysteem verdediging in gang. Als er slechts een beetje gevaar dreigt, is het stressniveau niet zo hoog en wordt het actiesysteem verdediging niet geactiveerd. Het kind kan dit niveau van stress verdragen. De zone van stress die de amygdala nog kan verdragen, wordt de *window of tolerance* genoemd. Als de stress binnen deze *window of tolerance* blijft, kan het kind de emoties, lichaamssensaties en gedachten die bij een ervaring horen, beleven zonder dat het verdedigingssysteem actief hoeft te worden. Het kind kan de ervaring effectief verwerken.

Als het niveau van stress niet meer te tolereren is, wordt het verdedigingssysteem geactiveerd. Het mensenenbrein wordt uitgeschakeld en alleen het zoogdieren- en reptielenbrein kunnen worden gebruikt. De hartslag en de spierspanning verhogen. Het kind is waakzaam en alert; alles is gefocust op het dreigende gevaar. De zintuigen worden hypersensitief, zodat het kind het gevaar beter kan ruiken, horen, zien en proeven. Wanneer het brein gevaar herkent en het stressniveau te hoog is, bereidt het lichaam zich voor om daarmee om te gaan. Er zijn drie primaire manieren waarop een kind op iets gevaarlijks kan reageren:

1. Vechten: het kind gaat tegen de bedreiging in, dit kan bijvoorbeeld door middel van verbale of fysieke agressie.
2. Vluchten: het kind trekt zich terug, sluit zich af en probeert zich te verstoppen.
3. Verstijven: het kind wordt overdonderd door het gevaar en de emotie en kan zichzelf niet in beweging krijgen. Het kind wordt heel stil en probeert in zijn gedachte te ontsnappen.

Bij getraumatiseerde kinderen kan het echter gebeuren dat de amygdala ernstig gevaar signaleert bij iets wat in werkelijkheid niet echt gevaarlijk is, maar dat het kind herinnert aan een traumatiserende omstandigheid. Dit wordt *triggeren* genoemd. Datgene wat een kind herinnert aan een trauma is een *trigger*. Het brein heeft geleerd om deze herinneringen te herkennen, want in het verleden gebeurden er dan gevaarlijke dingen en moest het kind snel reageren. Voor kinderen die psychisch mishandeld zijn en dus vaak afgewezen zijn, kan het alarm afgaan wanneer ze zich eenzaam, afgewezen of angstig voelen.

2.6 Triggers

De triggers zijn vaak heel subtiel. Het alarm kan al afgaan wanneer er hele kleine veranderingen in de dagelijkse routine optreden. Veelvoorkomende triggers zijn:

- Onvoorspelbaarheid of plotselinge veranderingen.
- Overgang van de ene plek of activiteit naar de andere.
- Verlies van controle.
- Gevoelens van kwetsbaarheid en afwijzing.
- Confrontaties met autoriteit of grenzen.
- Gevoelens van eenzaamheid.
- Te veel zintuiglijke waarnemingen.

Zelfs kleine dingen kunnen een trigger zijn waardoor kinderen door emoties overspoeld kunnen worden. De kinderen weten vaak zelf niet eens waardoor ze van streek raken. Het kind moet het onprettige gevoel ergens kwijt. Dit onprettige gevoel wordt vaak geuit door middel van gedrag wat niet passend is bij de situatie.

2.7 Afstemmen

Als verzorger is het belangrijk dat je de aanwijzingen van het kind kunt begrijpen en erop kunt reageren op een manier die het kind helpt om met zijn emoties om te gaan. Het is belangrijk dat de verzorger niet alleen reageert op het verontrustende gedrag, maar juist op de emoties die ten grondslag liggen aan de acties van een kind. Hieronder volgt een casus ter verduidelijking:

Een 8-jarig meisje helpt de gezinshuisouder altijd met de tafel dekken. Vandaag heeft het meisje er geen zin in en de gezinshuisouder vindt dat geen probleem. De gezinshuisouder vraagt aan haar broer of hij wilt helpen en de broer stemt hierin toe. Wanneer het meisje ziet dat haar broer helpt, wordt ze boos. Ze gooit een bord van tafel, schreeuwt en rent naar boven.

Scenario 1: De gezinshuisouder reageert door boos te worden en straf te geven. Het meisje wordt nog bozer en laat zich heel de avond niet meer zien.

Scenario 2: De gezinshuisouder gaat naar het meisje toe en zegt: 'volgens mij maakt het je boos en verdrietig dat je broer mij nu helpt'. Het meisje barst in huilen uit. De gezinshuisouder troost het meisje en samen ruimen ze de troep op. Daarnaast bespreken ze dat de reactie van het kind niet gepast was.

In het eerste scenario reageert de gezinshuisouders op het gedrag van het kind, namelijk het kapot maken van spullen. Dit heeft als resultaat dat zowel de gezinshuisouder als het kind nog meer gefrustreerd raken. In het tweede scenario reageert de gezinshuisouder op de emotie en het gevoel van het kind, namelijk de gevoelde afwijzing ondanks dat het kind zelf niet wilde helpen. De gezinshuisouder biedt het kind steun, waardoor de situatie minder heftig wordt. Bovendien biedt de gezinshuisouder wel grenzen, waardoor het ook een leermoment wordt.

In het volgende hoofdstuk staan een aantal werkbladen voor verzorgers. Deze werkbladen kunnen verzorgers helpen bij het signaleren van de aanwijzingen die het kind geeft en het leren achter gedrag te kijken.

Deel 3: werkbladen voor verzorgers

Hieronder volgt een drietal werkbladen die verzorgers kunnen helpen de emotionele taal van het getraumatiseerde kind te leren herkennen. Wanneer een verzorger dit herkent, kan zij het kind beter begrijpen en begeleiden.

Werkblad 1: Emotionele taal

Kies een emotie die het kind vaak laat zien, zoals boosheid, verdriet, angst etc. Gebruik de vragen in de tabel als richtlijn en schrijf aanwijzingen op waardoor je weet dat het kind de gekozen emotie vertoont. Dit kan je helpen bij het eerder signaleren van de emotie, waardoor je ook eerder iets met de emotie kan doen.

Emotie: _____

Domein	Vragen	Observaties van de verzorger
Oorzaak	Waardoor denk je dat het kind zich zo voelt? Wordt het kind door iets getriggerd?	
Frequentie	Hoe vaak laat het kind deze emotie zien?	
Gezichts-uitdrukking	Wat is er op het gezicht van het kind te zien?	
Klank van de stem	Gaat het kind harder praten? Zachter? Verandert de toonhoogte?	
Taalgebruik kwantitatief	Heeft het kind opeens meer te vertellen dan gewoonlijk? Wordt het kind stilletjes? Hoe gehaast praat het kind?	
Taalgebruik kwalitatief	Gaat het kind onsamenhangend praten? Verward? Agressief?	
Houding/uitdrukking van spieren	Hoe ziet het lichaam van het kind eruit? Gespannen?	
Reactie	Hoe reageert het kind op jou of op anderen? Vechten? Vluchten? Verstijven?	

Toenadering vs. Vermijding	Trekt het kind zich terug? Wordt het plakkerig?	
Mogelijkheid tot affectie	Lijkt het erop dat het kind het moeilijker heeft dan anders om getroost te worden of zichzelf te troosten?	
Stemming	Is er een zichtbare verandering in het humeur van het kind?	
Tijd	Hoelang ervaart het kind deze emotie? Is hij er snel uit te halen of blijft het lang voortduren?	
Andere dingen	Wat zijn er nog meer voor aanwijzingen dat het kind de emotie ervaart?	

Werkblad 2: De triggers van het kind herkennen

Lees al de achtergrondinformatie die je over het kind hebt. Hieruit kan al veel duidelijk worden over wat het kind eventueel kan triggeren. Observeer het gedrag van het kind en bekijk wat voor reacties het kind geeft. Wanneer je de triggers van het kind kent, kun je het gedrag begrijpen en kun je op een manier reageren die voor het kind helpt.

Voorbeeld van een trigger

1. Mensen horen schreeuwen.
2. Zich alleen of genegeerd voelen.

3. Kind laat iets vallen.

4. Kind stoot zijn teen.

5. _____

6. _____

7. _____

8. _____

9. _____

10. _____

11. _____

12. _____

Kan het kind herinneren aan

De keren dat er naar het kind geschreeuwd werd.

De keren dat het kind geen aandacht kreeg toen het klein was.

De keren dat papa/mama boos werd omdat je herrie maakte.

De keren dat papa/mama boos werd omdat je iets verkeerd had gedaan.

Werkblad 3: Gedrag voortkomend uit triggers herkennen

Als het kind gevaar signaleert en getriggerd wordt, vertoont het kind bepaald gedrag. Het kan moeilijk zijn om een bepaalde trigger te herkennen, maar je kunt wel leren om signalen te herkennen die het kind vertoont als reactie op gevaar.

1. Vechtreactie:

Signalen van hoge niveaus van opwinding, die vaak plotseling optreden zoals geïrriteerdheid, vloeken, plotselinge woede, hyperactiviteit.

Gedrag van het kind wat kan duiden op vechten:

2. Vluchtreactie:

Lichamelijk terugtrekken of ontsnappen, zoals het vermijden van contact met anderen, zichzelf afzonderen van vrienden of familie, weigeren huiswerk te doen.

Gedrag van het kind wat kan duiden op vluchten:

3. Verstijfreactie:

Zichzelf afsluiten of loskoppelen van ervaringen. Het kind ziet er verdoofd uit, heeft een uitdrukingsloze blik, lijkt verdwaasd.

Gedrag van het kind wat kan duiden op verstijven:

Deel 4: activiteiten

Een complex trauma voortkomend uit onder andere psychische mishandeling kan een grote invloed hebben op de mentale gesteldheid en de ontwikkeling van het kind. Bij psychisch mishandelde kinderen is de sociaal-emotionele ontwikkeling vaak onderontwikkeld. Deze kinderen hebben vaak een negatief zelfbeeld, moeite met het uiten van gevoelens en moeite met het aangaan van sociale contacten. Het uitvoeren van bepaalde activiteiten kan een hulpmiddel zijn om samen met het kind aan de slag te gaan met het stimuleren van de sociaal-emotionele ontwikkeling en het kind nieuwe en gezonde verbindingen aan te leren. Op deze manier worden de kinderen op een speelse wijze ondersteunt in het verwerken van hun trauma. Hieronder volgen een aantal groeps- en individuele activiteiten die ingezet kunnen worden ter bevordering van de sociaal-emotionele ontwikkeling.

Activiteit 1: Tekenen van het lichaam

Tijdens de uitvoering van deze activiteit leert het kind en de verzorger wat het kind bij een emotie voelt en waar dit gevoel in het lichaam tot uitdrukking komt. Daarnaast helpt de activiteit de verzorger om op een speelse manier met het kind over gevoelens te praten. Tevens kan de activiteit ingezet worden ter vergroting van het zelfbeeld.

Uitleg

- Neem een groot vel papier en laat het kind daarop zijn lichaam tekenen. De activiteit wordt nog leuker wanneer je een groot stuk behang neemt. Laat het kind op het behang liggen en teken de omtrek na.
- Vraag het kind een legenda te maken met verschillende kleuren die verwijzen naar een emotie of gevoel. Bijvoorbeeld: blij, boos, verdrietig, bang, opgewonden, bezorgd, jaloers. Iedere emotie of gevoel krijgt zijn eigen kleur.
- Laat het kind de gevoelens nu op het lichaam tekenen waar het kind het gevoel weleens gevoeld heeft. Stel hierbij vragen om het kind te helpen. Bijvoorbeeld: Voel je boosheid in je buik, je armen, je hoofd of spieren? Ga zo elk gevoel met het kind af.
- Bespreek tijdens en na de activiteit nog de volgende vragen;
 - Welke gevoelens waren het makkelijkst te bepalen?
 - Welke gevoelens waren het moeilijkst te bepalen?
 - Waren er gevoelens in overlappende gebieden? Welke en waar?
- Om het zelfbeeld te vergroten, kan je aan het kind vragen om zichzelf helemaal af te tekenen, met haren, ogen en dergelijke. Vraag het kind bijvoorbeeld wat hij mooi vindt aan zichzelf en wat hij goed kan en schrijf dit erbij.

Activiteit 2: Gereedschapskist voor gevoelens

Maak met het kind een gereedschapskist of doos die in de loop van de tijd gebruikt kan worden om met gevoelens en emotionele ervaringen om te gaan.

Uitleg

- Het kind krijgt een kartonnen doos, die hij naar eigen inzicht mag versieren. Leg uit dat het kind hier spullen in kan doen waarbij hij bepaalde gevoelens heeft, zoals een kaart of foto's van zijn ouders.
- Ga ook op zoek naar spullen die het kind kan gebruiken om uit een bepaalde negatieve emotie te komen. Deze spullen kunnen ook in de doos bewaard worden. Raakt het kind zijn negatieve emotie kwijt als hij naar muziek luistert of als hij even met stressballen kan gooien? Ga samen met het kind op zoek naar wat het kind zou kunnen helpen.

Activiteit 3: Dagboek van gevoelens

Maak samen met het kind een dagboek van gevoelens. Om met gevoelens om te kunnen gaan, moet het kind eerst bewust zijn van wat hij voelt. Kies samen met het kind een week lang elke dag een gevoel en vul onderstaande vragen in. Maak er samen met het kind een leuk boekje van. Plak er bijvoorbeeld plaatjes bij van het gekozen gevoel of laat het kind wat tekenen.

Dag: _____ Gevoel: _____

Wanneer voelde ik het? _____

Wat gebeurde er? _____

Hoe sterk was het gevoel? 1 2 3 4 5 6 6 8

Waar zat het gevoel in je lichaam? _____

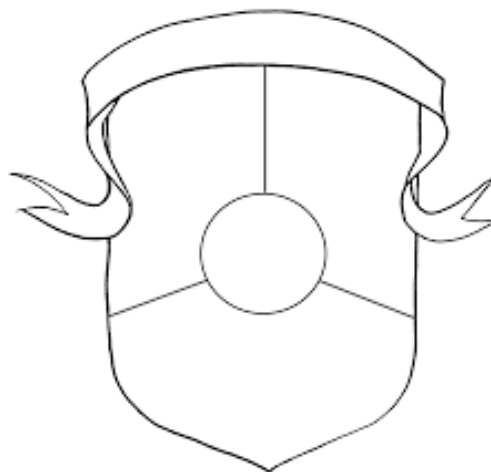
Wat deed je met het gevoel? _____

Tekening:

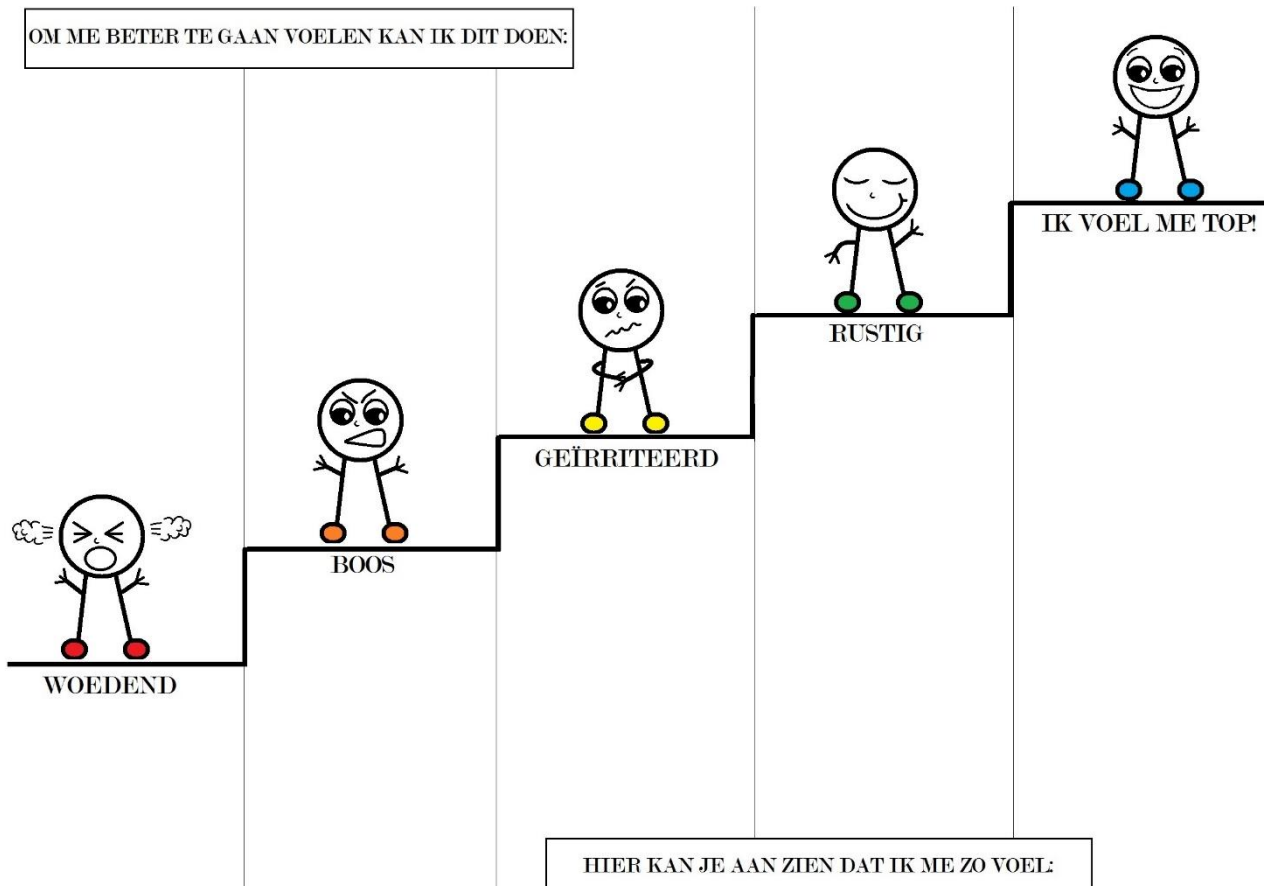
Activiteit 4: Identiteitsschild maken

Deze activiteit dient ter bevordering van het zelfbeeld en de zelfkennis van het kind. Kinderen hebben allemaal een heleboel verschillende eigenschappen. Knutsel met het kind een schild om zijn eigen persoonlijke wapenschild te maken. Laat het kind in elk vakje iets tekenen of schrijven wat hem kenmerkt.

Activiteit 5: Trap van gevoel

Door samen met het kind dit werkblad in te vullen, wordt het kind zich bewust van zijn eigen gevoel. Het kind moet nadenken over wat hij laat zien als hij bijvoorbeeld boos wordt. Daarnaast kan er samen gekeken worden naar wat er gedaan kan worden om het kind beter te laten voelen en wat het kind zelf kan doen om zich beter te gaan voelen.

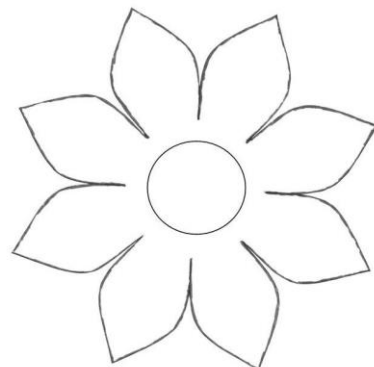

Activiteit 6: Talentenbloem, voetbal of trein knutselen

Deze activiteit dient ter bevordering van het zelfbeeld. Knutsel samen met het kind een grote bloem, voetbal of trein. Laat bij het knutselen van een bloem het kind op elk bloemblad een talent opschrijven. Dit stimuleert het kind om na te denken over waar hij of zij goed in is. Help het kind wanneer het kind er niet uitkomt en bevestig het kind in zijn talenten. Hang het gemaakte knutselwerk op een plek waar het kind het vaak kan zien.

Voetbal: laat het kind op elk vlak van een voetbal één van zijn talenten opschrijven.

Trein: laat het kind op elk wagonnetje één van zijn talenten opschrijven.

Activiteit 7: Mijn gebruiksaanwijzing

Vul samen met het kind onderstaand werkblad in. Dit werkblad helpt het kind inzicht te krijgen in zichzelf en wat hij fijn of vervelend vindt.

Mijn gebruiksaanwijzing

Hoe zou jij willen dat een ander met jou omging en met jouw gevoelens rekening hield? Maak de zinnen af.

Je geeft me een goed gevoel als:

Wat je nooit moet doen in mijn buurt:

Zo maak je me aan het lachen:

Hier erger ik mij aan:

Help me als ik:

Als ik verdriet heb, kun je me troosten door:

Ik voel me rot als:

Ik vind je aardig als:

Literatuurlijst

Blaustein, M. & Kinniburgh, K. (2015). *Het behandelen van trauma bij kinderen en jongeren*. Duivendrecht: Uitgeverij SWP.

Bonnet, R. (2013). *De kleine gids kindermishandeling. Achtergronden, signaleren en meldcode*. Deventer: Kluwer.

Coppens, L. & Kregten, C. (2015). *Zorgen voor getraumatiseerde kinderen: een training voor opvoeders*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Grinsven, F. van, & Holdorp, J. (2015). *Trauma-georiënteerde hulp voor kinderen met complex trauma in gezinsvervangende woonsituatie*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Heide, J. ter., Kleber, R. & Mooren, T. (2014). Complex trauma en complexe PTSS. *Tijdschrift voor psychotherapie*, 40(5), 347-359.

Kramer, T., Sigel, B., Conners-Burrow, N., Savary, P. & Tempel, A. (2013). A statewide introduction of trauma-informed care in a child welfare system. *Children and Youth Services Review*, 35(1), 19-24.

Nederlands Jeugdinstituut. (2015). *Psychische mishandeling*. Verkregen op 21-12-2015 via <http://www.nji.nl/nl/Vormen/Psychische-mishandeling>

Putte, E., Lukkassem, I., Russel, I. & Teeuw, A. (2013). *Medisch handboek kindermishandeling*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Struik, A. (2010). *Slapende honden? Wakker maken! Een stabilisatiemethode voor chronisch getraumatiseerde kinderen*. Amsterdam: Pearson.

TriviumLindenhof. (2014). *Jaarplan TriviumLindenhof 2015. Krimpens groei*. Verkregen op 11-12-2015 via <http://www.triviumlindenhof.nl/images/stories/Jaarplan-2015-TriviumLindenhof.pdf>

Verlinden, E., Bolle, E., Boer, F. & Lindauer, R. (2014). De gevolgen van kindermishandeling vergeleken met eenmalig trauma: verschillen in traumatische stresssymptomen. *Kind & Adolescent*, 35(3), 150-164.

Wolzak, A. & Berge, I. ten. (2008). *Gevolgen van kindermishandeling*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.